

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

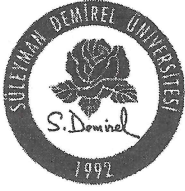
**YAHUDİLİKTE MESİH İNANCI; HİRİSTİYAN VE İSLÂM
KÜLTÜRÜNE ETKİSİ**

**Yılmaz ÇAPA
1630206081**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Azize UYGUN**

ISPARTA – 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Yılmaz ÇAPA	
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri	
Tez Başlığı	Yahudilikte Mesih İnancı; Hıristiyan ve İslâm Kültürüne Etkisi	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)		
<p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 06/7/2018 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p style="text-align: center;">☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²</p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p>☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ³ kararlaştırılmıştır. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ⁴ kararlaştırılmıştır.</p>		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Dr.Öğr.Üyesi Azize UYGUN Süleyman Demirel	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KÖFTÜRCÜ Mehmet Akif Ersoy	
Jüri Üyesi	Prof.Dr. Nasuh GÜNAY Süleyman Demirel	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

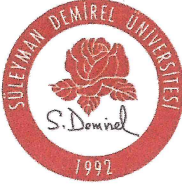
² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.

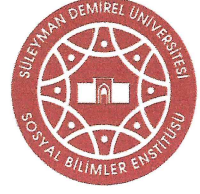
⁴ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yahudilikte Mesih İnancı; Hıristiyan ve İslâm Kültürüne Etkisi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Yılmaz ÇAPA
10.07.2018

A handwritten signature in blue ink, appearing to be "Yılmaz ÇAPA".

(ÇAPA, Yılmaz, *Yahudilikte Mesih İnancı; Hıristiyan ve İslâm Kültürüne Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2018*)

ÖZET

Mesih fenomeni, çoğu dinin içerisinde farklı isimlerle de olsa var olan ve ortak noktaları olarak ahir zamanda gelecek, halkının düşmanlarını yok edecek, bolluk ve bereket getirecek bir kurtarıcı-hükümdar tipini betimlemektedir. Neredeyse bütün dinlerde bu inancı görebilmek mümkün olmasına rağmen söz konusu çalışmamızın amacı Hz. İbrahim'e dayanan ve bilinen ilk İlahi dinlerden olan Yahudiliğin inanç esaslarında yer bulmuş olan Mesih inancını araştırmak olacaktır.

Yahudilik dininin orijinalinde Mesih inancı olmadığı halde Mısır Esareti, Babil Esareti, Mabetlerin yıkılışı gibi faktörler, Yahudilerde Mesih inancının ortaya çıkmasına ve Yahudilerin bu inancı sahiplenmelerine neden olmuştur. Böylece onların din kardeşliği bağları da Mesih idesiyle canlı tutulmuştur. Yahudiliğin kökeninde olmayan, Yahudilerin süreç içerisinde benimsedikleri bu inanç, halen onların hayatla ve Tanrıyla olan bağlarını güçlü tutmaktadır.

Yahudiliğin bilinen ilk ilahi dinlerden olması, ondan sonra gelen Hıristiyanlık ve İslâm dinlerinin Yahudilikle olan bağlantısını değerli kılmıştır. Nitekim her iki dinin kutsal kitapları içerisinde Yahudilikten bahsedilmiş, Hıristiyan ve Müslümanlar yüzyıllar boyunca Yahudilerle iç içe yaşamışlardır. Bu yaşantılar neticesinde, bir etkileşim olup olmadığı; bazı Müslümanlarca itikadi bir mesele olarak görülen Mehdi'nin temelini bu dine dayanıp dayanmadığını araştırmak söz konusu çalışmamızın hedeflerinden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Mesih, Kurtarıcı, Hıristiyan, İslâm, Mehdi.

(ÇAPA, Yılmaz, *The Messiah Belief in the Jewish; Effect to Christian and Islam Culture, Master Thesis, Isparta, 2018*)

ABSTRACT

The Messianic phenomenon, which exists in many religions with different names, portrays a phenomenal liberator who, as common points, will come in the time of Ahir, destroy the enemies of the people, bring abundance and plenitude. Although it is possible to see this belief in almost all religions, our study will be to investigate the belief in Christ, which is based on the principles of faith of Judaism, based on the first divine religion and Abraham.

The original of the Jewish religion, even though Christ is not a believer, factors such as Egypt, Babylonian captivity, the ruins of the temples, in the Jews, the Messiah led to the emergence of faith and the Jews' ownership of this faith. So they were kept alive by the Messiah shrines in their bond of brotherhood of religion. This belief, non-Jewish, that the Jews have in the process continues to keep their lives and their ties with God strong.

Being one of the first known religions of Judaism, the Christian and Islamic religions that came after it were worthy of the connection with Judaism. As a matter of fact, Jewishness was mentioned in the sacred books of both religions, Christians and Muslims have lived together for centuries. As a result of these experiences, to research whether there is an interaction and the fact that the foundation of the Mahdi, which is seen as an Islamic issue by some Muslims is one of the goals of our study.

Keywords: Judaism, Messiah, Savior, Christian, Islam, Mahdi.

İÇİNDEKİLER

ONAY METNİ.....	i
YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ŞEKİLLER TABLOSU.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MESİH FENOMENİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. MESİH FENOMENİNİN İÇERİĞİ.....	4
1.1.1. Mesih Kavramının Etimolojik Çözümlemesi.....	5
1.1.2. Mesih Fenomeninin Doğuşu Hakkında Bazı Faraziyeler.....	7
1.2. MESİH FENOMENİNİN KISA TARİHÇESİ.....	8
1.2.1. Mesih Fenomeninin Doğuşu.....	9
1.2.2. Çeşitli Dinlerdeki Mesih Tasavvurları.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİKTE MESİH İNANCININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAHUDİ MESİHİNİN ÖZELLİKLERİ

2.1. YAHUDİLİKTEKİ MESİH İNANCI: MESİH-KRAL	22
2.1.1. Yahudi Mesihinin Kimliği ve Nitelikleri.....	23
2.2. YAHUDİ TARİHİNDE MESİH	27
2.2.1. Yahudiliğin Tarih Sahnesine Çıkışı.....	27
2.2.2. Hâkimler Devri ve İlk Mesih (M.Ö. XII-XI. Yüzyıl).....	32
2.2.3. Beklenen Mesih'in İdeali: Hz. Davud ve Hz. Süleyman Devri.....	35
2.2.4. İsrailoğullarının Muhteşem Çağının Sonu: Devletin Parçalanması.....	39
2.2.5. Babil Sürgünü ve Yahudilerin Mesih Beklentisinin Dirilişi.....	41
2.2.6. İkinci Mabedin Yıkılışı; Diasporadaki Gelişmeler ve Ortaya Çıkmış Bazı Mesihlik İddiaları.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAHUDİLİKTEKİ MESİH İNANCININ HİRİSTİYAN VE İSLÂM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

3.1. YAHUDİLİĞİN MESİH BAĞLAMINDA HİRİSTİYAN KÜLTÜRÜNE ETKİSİ	67
3.1.1. Yahudi Mesih'inin Kurduğu Din: Hıristiyanlık	68
3.1.2. Hz. İsa'nın Mesihliği ve Özellikleri	70
3.2. YAHUDİLİĞİN MESİH BAĞLAMINDA İSLÂM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ	72
3.2.1. Mehdinin Etimolojik-Semantik Tahlili ve Özellikleri.....	73
3.2.2. İslâm'ın Dini Kaynaklarında ve Öğretilerinde Mesih-Mehdi İnancı	77
3.2.3. Mehdi İnancının Ortaya Çıkışı ve Yahudilerle Etkileşim	83
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ	102

ŞEKİLLER TABLOSU

Resim 1. Kargo Kültü (Mesnren).....	15
Resim 2. Quetzalcoatl	16
Resim 3. Kukulkan.....	16
Resim 4. Kalki.....	16
Resim 5. Zerdüş'tün tohumunun bakireye ulaştığı an	17
Resim 6. Zerdüş'tün soyundan gelecek olan Saoşyant.....	17
Resim 7. Ayita Maitreya	18
Resim 8. Yahudilerin Beklediği Mesih'in, Sıpa Üzerinde Kudüs'e Girişi	18
Resim 9. İsa Mesih.....	19
Resim 10. Mehdi	20

KISALTMALAR DİZİNİ

- a.g.b. : Adı Geçen Bölüm
a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.g.t. : Adı Geçen Tez
ayr. : Ayrıca
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
Çev: : Çeviren
Ed. : Editör
g. : Gibi
Hz. : Hazreti
MÖ. : Milattan Önce
Ö. : Ölüm Yılı
r. : Rivayet
s. : Sayfa
S. : Sayı
vb. : Ve Benzeri
y. : Yıllarında

ÖNSÖZ

İzlerine rastlanabilen ilk ilahi dinlerden sayılan Yahudilik, tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlerle etkileşim içerisinde olup, birçok etkiye maruz kalmıştır. Bu etkilerin başında da şüphesiz onların yaşadıkları sürgünler ve sürgünlerin eziyetinin onlarda bıraktığı izler gelmektedir. Bu sürgünlerin sonucunda putperest akımlarla birlikte yaşamak zorunda kalmaları; onların yaşantıları yoluyla bir takım yeni inançları hayatlarına katmalarına neden olmuştur. Bunların başında da Ahiret inancı ve Mesih inancı gelmektedir.

Günümüzde ilahi din olarak görülen üç dinin içerisinde de Mesih fenomeninin bulunuyor olması, ilahi dinlerin en eskisi olarak kabul edilen Yahudiliğin, bu inanca temelden mi yoksa yukarıda bahsettiğimiz etkilerle mi sahip olduğu sorusunu akla getirdi. Nitekim eğer bu inanış temelden beri Yahudilik içerisinde var ise, kendinden sonra gelen ilahi kökenli diğer iki din içerisindeki Mesih fenomeni de ilahi bir yapıya sahip olacaktır. Tam aksine, Yahudilik bu inanışı sonradan, belli etkilerle bünyesine katmış ise de, diğer iki ilahi dinin içerisindeki mesih inancı da kuvvetle muhtemel ilahi nitelikte bir inanış olmaktan çıkacaktır. Bu gibi sebeplerle çalışmamızda Mesih fenomeninin tarihsel arka planı üzerinde durup, çıkış noktasına odaklandık. Bu bağlamda araştırmamızı yaparken, kaynakların çeşitliliği ve Mesih inancının muhtelif eserlerdeki farklı anlatım şekilleri ve yorumlarından kaynaklanan birtakım bilgi karmaşası yaşamamıza rağmen, konuyu daha detaylı araştırdıkça problemlerin çözüldüğünü gördük.

Birinci Bölümde Mesih fenomeninin ne anlama geldiğini, nasıl ortaya çıktığını ve muhtelif dinlerdeki Mesih telakkilerini ortaya koyduk. İkinci Bölümde Yahudilikteki Mesih inancının neleri içerdiğini ve temellerinin ne olduğu konusunda da tarih sahnesinde ortaya çıkışını ortaya koyduk. Üçüncü Bölümde ise Yahudiliğin, Hıristiyanlar ve Müslümanların zihnindeki kurtarıcı Mesih tiplemesine olan etkisinin üzerinde durduk. Bu etkiyi araştırırken Yahudi-Hıristiyan, Yahudi-Müslüman ilişkileri nispetince Mesih-Mehdi benzerliklerini ve Mehdi inancının nasıl ortaya çıktığını ortaya koyarken, konunun çok geniş bir yapıya ve literatüre sahip olması nedeniyle, Hıristiyan Mesih'i ile Mehdi'nin daha çok kökenleri ve Yahudiliğin bu kökenlere etki edip etmediğinin üzerinde durduk.

Mesih inancını araştırırken, okumalarım sırasında eserlerinden epeyce faydalandığım ve verdiği emsalsiz derslerle sahip olduğu engin bilgi denizinden

yararlanmamı sağlayıp, ufkumu genişleten hocam Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU'na şükranlarımı bir borç bilmekle birlikte; bu süreçte desteğini hiçbir zaman esirgemeyip, sürekli destekçimiz olan danışman hocam Dr. Azize UYGUN'a ve Prof. Dr. Nasuh GÜNAY'a teşekkürlerimi kendime bir borç bilirim.

Yılmaz Çapa

Isparta-2018

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma, Yahudilikte Mesih inancı konusu bağlamında şekil almıştır. Bu inancın ortaya konulabilmesi için, Mesih'in ne olduğunu, kaynağını, dünya üzerindeki dinlerin bu konudaki içerik ve görüşlerini belirledik. Çoğunlukla konuyu ana hatlarıyla ele alırken gerektiği yerlerde daha detaylı araştırma yapmayı gerekli gördük. Asıl konumuz olan Yahudi Mesih'inin Yahudi inançları arasında yer alma sürecini tarihsel süreçler ışığında inceledik. Yahudilerin zihinlerindeki Mesih telakkisini, Yahudilerin içinden çıkan Mesihlik iddialarını, Günümüz Yahudilerinin Mesih algılarını ve Yahudi Mesih inancının Hıristiyan ve İslâm kültürü üzerine etkilerini ortaya koymaya çalıştık. Konunun çok geniş bir kapsamı olması ve çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması hasebiyle, konuyu uzun uzadıya, en ufak detaylarına kadar işlemedik.

Çalışma oluşturulurken, daha çok fenomenolojik, nitelendirici ve karşılaştırma metotlarını kullandık. Yorumlarımızda objektif olmaya çalışarak, konunun araştırılmasına ve çözümüne odaklandık.

Çalışmanın Amacı ve Gerekçesi

Çalışmamızın amacı, Yahudilikteki Mesih inancının kökenlerini, neliğini ve Yahudilerin zihnindeki Mesih tasavvurunu ortaya koymak ve bu inancın Hıristiyan ve İslâm kültürü üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bunun nedeni ise, Yahudilikteki Mesih inancının kökenini, bu inancın ilahi kaynaklı olup olmadığını ortaya koymak istememizdir. Nitekim bu bilgiye ulaşmak, kendinden sonra gelen iki ilahi dinin içerisindeki bu inanışının temelini de ne olduğunu ortaya koyacaktı. İşte tamda bu amaç ve emelle, Yahudilik içerisindeki Mesih inancını araştırıp, Hıristiyanlık ve İslâm kültürü üzerine etkisini ortaya koyduk.

Çalışmanın Kaynakları

Çalışmada asıl kaynak olarak, daha çok hocamız olan Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu'nun eserlerini temel aldık. Konuyla ilgili verdiği dersler ve konuyla yakından irtibatlı eserleri, konuyu kavramamıza vesile oldu. Onun dışında, Yahudilik konusunu işlerken daha çok şu anki Yahudi çevrelerinin kanon olarak kabul ettiği kaynakları

kullandık. Apokrif eserler ve Talmud gibi detaylı eserler, ancak yararlandığımız akademik kaynakların içerisindeki bölümlerde geçtiği şekliyle, tafsilat gerektiren konularda kullanılmıştır.

Hıristiyanlar arasındaki Mesih inancını incelerken Katolik Kilisesi tarafından Kanon olarak görülen İncillerden ve muteber eserlerden faydalandık. Ancak bazı konularda Apokrif sayılan eserlerin içeriğine de yer verdik.

Müslümanlar arasındaki Mehdi inancını araştırırken, daha çok İslâm'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim üzerinde yoğunlaştık. Mehdi'nin hadislerdeki yerini araştırırken ise, Kütüb-i Sitte eserlerinden faydalandık; ancak tek tek hadisleri tahlil etmek, Hadis ilminin sınırlarına gireceğinden, konunun ehli araştırmacıların bu konudaki hadis tahlillerine yer verdik.

Çalışmanın İçeriği

Çalışmanın odak noktası Yahudilikte "Mesih" inancı olduğu için, öncelikle birinci bölümde Mesih fenomeni, tarihi ve muhtelif dinlerdeki Mesih algıları üzerinde durduk. En başta Mesih'in ne olduğunu ortaya koyup, nasıl ve nerede ortaya çıktığını inceledik. Daha sonra Mesih figürünün yer aldığı muhtelif dinlerin içerisinde ne anlamlar ifade ettiğini ortaya koyduk.

İkinci bölümde, öncelikle Yahudi Mesih'inin özellikleri, Mesih gelmeden önce dünyanın durumu, gelişine yakın gerçekleşecek olaylar, gelişiyile birlikte icraatları ve onun gidişiyile neler olacağı konularını zikrettik. Sonrasında Mesih ile ilgili kısımları öne çıkartarak, Mesih fenomeni üzerinden Yahudilik tarihini aktardık. Yahudi tarihini incelerken, Mesih'le bağlantılı olduğunu düşündüğümüz kurtarma eylemlerine değinmeye çalıştık. Kurtarma eylemlerinin akabinde, Mesih teriminin Tanah'taki ilk kullanımları ve ilk Mesihler, onların özellikleri ve tarihteki yerleri odaklandığımız temel noktalardandı. Daha sonra günümüz Yahudilerinin zihnindeki Mesih portresinin arka plandaki tezahürlerini verdik ki, Yahudiler içerisinde çıkmış olan bazı Yahudi Mesihlerini de bu portreye katarak, tarihi seyir içerisinde Yahudilikte Mesih inancını ortaya koymaya çalıştık.

Üçüncü bölümde, Yahudi Mesih inancının Hıristiyanlık ve İslâm Kültürü üzerine ne derece etki ettiklerini ortaya koymaya çalıştık. Yahudilerin içerisinde Mesihlik iddiasıyla çıkmış olduğu düşünülen Hz. İsa'nın takipçileri konumundaki Hıristiyanların ve son ilahi din nitelikli İslam'ın mensupları olan Müslümanların, Yahudilikteki Mesih inancından etkilenip etkilenmedikleri, bu bölümdeki odak noktamız olmuştur. Bu bağlamda önce Hıristiyanlıktaki Mesih beklentisinin Yahudilikle olan bağlantısını, Mesihlerin benzer özelliklerini ortaya koyarak inceledik. Daha sonra Müslümanların beklediği Mehdiyle, Yahudi Mesih'inin bir benzerliği olup olmadığını görmek için, Mehdi'nin özelliklerini vererek, Mesih'in benzer yanlarını ortaya koyduk. Yine aynı bölümde Mehdi'nin Müslüman dini kaynaklarındaki yerini ve Mehdi'nin tarihsel süreç içerisinde nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını inceledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

MESİH FENOMENİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. MESİH FENOMENİNİN İÇERİĞİ

Hz. Adem'den, Hz. İbrahim'e kadar, dünyada var olmuş monoteist yapıdaki ilahi dinlerin ne olduğuna dair bilgilerimiz tarihi açıdan kısıtlıdır. Bu kısıtlılık, hem tarihi envanterin o dönemlere erişmede yetersiz kalması, hem de din denilen olgunun değişken bir yapıda olup, bu değişkenlikten ötürü farklı yapılara bürünebilmesinden kaynaklanmaktadır. O dönemlerde var olmuş dinlere dair eksik bilgilerimizi, bazı dinlerin, o dönemde var olmuş dinlere dair ortaya koydukları birtakım bilgilerle tamamlayabiliyoruz. Söz gelimi, İslâm dininin bir öğretisine göre, Allah'ın ilk insandan itibaren dünyadaki tüm kabilelere bir peygamber yani din gönderdiğini; aksi halde onların sorumlulukları olamayacağını biliyoruz.¹ Bu bilgi, bizi ilk insandan itibaren din denilen olgunun var olduğuna götürüyor. Ancak günümüz din kıstaslarını göz önüne alıp, Hz. Adem'in getirdiği dinin, ya da Hz. İbrahim'e kadar gelen peygamberlerin getirdikleri dinlerin tasnifini yapamıyoruz; çünkü tasnif, elde olan verilerle yapılabilen bir işlemdir ve tasnife katılmayan dini yapılar, sadece varlığına inanılan, ancak ree indirgenemeyen oluşumlar olduklarından, izlerine rastlanabilen, elde dini verileri bulunan ve halen yaşayan ilk din olarak, tarihlerini Hz. İbrahim'le başlatmış olan Yahudilik dinini kabul ediyoruz.

Günümüzde global bir hal alan insan medeniyeti, geçmişten bu yana sürekli gelişim içerisinde olmuştur; bu gelişim ilk insandan itibaren başlamış ve halen devam etmektedir ki, gelişimin en temel taşı, insanın yaratılışında bulunan merak duygusudur. Merak dürtüsü, Allah'ın insana eşyanın isimlerini öğretmesiyle birlikte insanda yeni şeyler bilme arzusunu ve bunun sonucunda da bilimi doğurmuştur. Bilimin insanın yeni şeyler öğrenmeye olan iştahını gidermesiyle birlikte Dünya küçülmüş ve her an dünyanın herhangi bir noktasına ulaşır hale gelmişizdir.

Bilimin, ulaşımın ve iletişimin ilerlemesi, tıp, fen, astronomi, ziraat gibi alanlardaki gelişmelerin dünyanın her noktasından ulaşılabilir olmasını mümkün kılmıştır

---

¹ “*Andolsun biz, her milletin içinde: Allah'a kulluk edin, şeytandan kaçının diye bir elçi gönderdik...*” Nahl/36. ; “*...Biz elçi göndermedikçe azab edecek değiliz.*” İsrâ/15.

ki, hayatın her anında var olduğunu bildiğimiz din de, globalleşme denen bu olgudan nasibini almıştır. Dinlerin globalleşen dünyada iç içe ve her an diğerinden etkilenebilir hale gelmesi ile birlikte, asıl içeriklerinin ne olduğu ve diğer dinlerle olan benzeşimlerini ortaya koymak daha değerli hale gelmiştir. Nitekim bir dinde yaşanan değişimler, o dönemde değilse de ilerleyen dönemlerde dinin aslındanmış gibi telakki edilebilmektedir.

İzlerine rastlanan ilk ilahi din hüviyetindeki Yahudilik Dini, tarihsel süreç içerisinde birçok dinle ve medeniyetle münasebetler kurmuş ve onlarla etkileşim içerisine girmiştir. Yahudiliğin içerisindeki Mesih inancının temelini ilahi menşeli mi yoksa söz konusu etkilerle mi olduğunun öğrenilmesi, çoğunluğa göre ilk ilahi din olarak kabul edilmesinden mütevellit çok önemlidir. Çünkü bu ilklik mertebesinin Yahudiliğe yüklediği anlam, Yahudilikten sonra gelen diğer monoteist yapıdaki ilahi dinlerin öğretilerinin de, ona, en azından temelde benzer yapıda olmasını gerektirir. Nitekim ilahi dinlerin temelindeki Tanrı, farklı isimlerle anılıp, çeşitli görevler yüklenmiş olsa da temelde tektir. Tek olan İlahın gönderdiği mesajlar da, birbirini çürütür nitelikte değil, birbirini doğrular nitelikte olmalıdır; nitekim Tanrı yanılmaz ve değişmezdir.² Buna binaen, Yahudilikteki Mesih inancının kaynağını tespit, Hıristiyan ve Müslüman kültürleri arasında yer alan Mesih ya da Mehdi inancının da temelini ne olduğunu kanıtlayacaktır. Hıristiyanlığın Mesih üzerine kurulu bir oluşum olması bir yana, İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, Mesih ya da Mehdiden özel anlamda bahsetmemiştir.* Müslümanların bu konuda Yahudilerden etkilenip etkilenmediği - nitekim yüzyıllar boyunca beraber yaşamışlardır- ve bu inancın ilahi temelli olup olmadığı konusundaki merakımız, bizim Mesih fenomeninin diğer dinlerdeki varlığına ve nasıl teşekkül ettiğine dair araştırmamızı oluşturmamızı sağlamıştır.

1.1.1. Mesih Kavramının Etimolojik Çözümlemesi

Mesih kelimesinin aslı, muhtemelen Ârâmîce “Meşiha”, İbrânîce “Mâşiah”tır. Sâmi dillerinde müşterek olan kelimenin fiil kökü Arapça'da “Meseha”, Asur dilinde

---

² Musa Kazım Arıcan, "Ulûhiyet Anlayışları", Recep Kılıç - Mehmet Sait Reçber (Ed.), *Din Felsefesi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014, s.60-63.

* “...Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir.”(Al-i İmran/45.); “...Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisidir...” (Nisa/171.) gibi İsa Peygamberden bahseden ayetlerde “İsa Mesih” lafzının geçmesi, insanların şu an zihnindeki özel Mesih-kral beklentisini karşılamak için değil; Hz. İsa'ya inananları tarafından verilen lakattan ve onun makamından ötürüdür., bkz., Ekrem Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2016, s.261.

“Maşâhu”, Ârâmîce ve İbrânîce’de “Mâşâh” olup “el sürmek, elle sıvazlamak, boyutunu anlamak için eli bir şeyin üzerine koymak, yağ sürmek, yağla meshetmek” anlamındadır. Kelime Grekçe’ye “Christos”, Latince’ye “Christus” olarak geçmiştir. ³ Arapçada “meshedilmiş, günahlardan temizlenmiş, yalancı, yağlanmış, ölçmek, silmek” gibi manalara gelen Mesih, Türkçede “el süren, üzerine yağ sürülmüş” manalarına gelir. Fransızca Larousse’de ise “kutsal, yağ sürülmüş, yağlanıp meshedilmiş” anlamlarının yanında “Jesus Christ” yani Hz. İsa’yı da ifade eder.⁴

Mesih terim olarak “yağ sürülmüş”, yani “yağla meshetmek suretiyle bir işe hasredilmiş, dinî bir görevi ifaya elverişli hale getirilmiş, dinî bir görevle vazifelendirilmiş, Tanrı’nın bir görev tevdi etmek üzere el koyduğu kişi” mânasına gelmektedir. ⁵ Mesih’in bir başka kavramsal tanımı ise Tanrının dünyanın son zamanlarında, yeryüzündeki yanlış inançları ve adaletsizlikleri düzeltmek için yeryüzüne göndereceğine inanılan Peygamber-Hükümdardır ⁶ ve o dininin tamamlayıcısı olup, dininin kemale ermesini sağlayacaktır.⁷

Bu tanımlara göre Mesih, dünyanın son zamanlarında yani ahir zamanda gelecek ve bozulan düzeni onaracak olan, dini yönü baskın olmakla birlikte siyasi gücü de elinde bulunduran bir şahsiyet olarak göze çarpmaktadır. Zerdüşter bu olguyu “Saoşyant”, Mayalar “Kukulkan”, Sabiler “Praşai Siva”, Müslümanlar “Mehdi” olarak terimleştirdiler de olgunun manası her zaman ahir zamanda gelecek ve inananları kurtarıp, dünyayı güzelleştirecek olan kurtarıcıyı betimler.

Yahudilikteki Mesih ise, Yahudiler arasında ortaya çıktığı ilk dönemlerde “Yağ sürülüp meshedilmiş, dini bir görev için Tanrı tarafından görevlendirilmiş kişi” olarak telakki edilmiştir.⁸ Ancak bu kavram, Babil esaretinden sonra ahir zamanda gönderilecek bir dini lider için kullanılmaya başlanmıştır ki,⁹ Yahudilerin çoğunluğu için Mesih, ideal

---

³ Jacques Waardenburg, “Mesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2004, c.29, s.306.

⁴ Abdurrahman Küçük, *Dönmeler(Sabatayistler) Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010, s.99-100.

⁵ Waardenburg, a.g.b., s.306.

⁶ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2011, s.343.

⁷ Küçük, a.g.e., s.104.

⁸ Waardenburg, a.g.b., s.306.

⁹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2016, s.240.

kralı betimler.¹⁰ Bu kral onların kurtarıcısı olacak ve onlara hayallerindeki devleti sunacaktır. Bununla birlikte Mesih, Tanah'ta genel olarak "kutsal" manasında kullanılmıştır ve bu kullanım kutsal bir yetkiye sahip olan tüm insanlar, krallar ve peygamberlerin bir sıfatı niteliğindedir.¹¹

Yahudilikteki Mesih inancının kaynağı olarak Mısır'daki sürgün esnasında tanıdıkları, Eski Mısır Dininde yer alan "Mesih/Ameni"* inancı olduğunu savunanlar olduğu gibi; Babil Esareti esnasında, Mezopotamya'da öteden beri var olan kurtarıcı fikrini tanımalarının, buna kaynak teşkil ettiğini savunanlar da vardır. Bunların dışında bazı araştırmacılar ise, Yahudilerin bu inancı, onları Babil Esaretinden kurtaran İranlıların dini olan Zerdüştlükten aldıklarını savunurlar. Nitekim Zerdüştlükte bulunan kurtarıcı-"Saoşyant" inancı ve Yahudilikteki "Mesih" inancının içerikleri benzemektedir.

Zerdüştlükteki kurtarıcı fikriyle Yahudilikteki Mesih'in ayrıştığı nokta, Yahudilerin mesih teriminin önüne "beklenen" sıfatını koymalarıdır. Beklenen sıfatı, kurtarıcının daha önceden geldiği ve tekrar geleceğini umut ederek koyulan bir ektir; bu, muhtemelen kutsal kitaplarındaki Mesih-Davud ilişkisi ile Saoşyant'ın sentezlenmesi sonucu türemiş bir sıfattır.¹² Çünkü Tanah'taki bazı peygamber kitaplarında, gelecek Mesih'in Davud'un bizzat kendisi olduğunu bildirilmiştir¹³ ki, bu da daha önce İsrailoğullarına muhteşem dönemler yaşatan Davud'un bizzat kendisinin ya da soyundan birinin gelip, tıpkı Davud'un yaptığı gibi Yahudilere Mesihlik edeceği temennisinin, yeni Mesih düşüncesiyle sentezlenmesinin sonucudur. Buna mukabil Yahudiler, Mesihlerinin önüne "Beklenen" sıfatını eklemişlerdir.

1.1.2. Mesih Fenomeninin Doğuşu Hakkında Bazı Faraziyeler

Mesih fenomeninin ortaya çıkışına dair birçok faraziye ileri sürülmüştür. Bunlardan konumuzla ilgili olarak, Alfred Jeremias'in öncülüğünü ettiği görüş, Mesih

---

¹⁰ Baki Adam, "Yahudilik", Ed. Şinasi Gündüz, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s.258.

¹¹ Abdurrahman Küçük-Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2014, s.341.

* Ameni, Mesih fenomeninin Eski Mısır dinindeki karşılığıdır. Tanrı Re'nin göndereceği kurtarıcı olan Ameni'nin, inananlarınca tafsilatlı olarak özellikleri ve kimliği belirlenmemiştir.

¹² Küçük, a.g.e., s.102-105.

¹³ Hezekiel, 37/24-27.

kavramının I. Sargon ve Hammurabi gibi öncüler nezdinde Sümer-Babil çevrelerinde ortaya çıktığı; daha sonra oradan Mısır'a geçtiği; Mısır'dan da İran, Hindistan gibi muhtelif merkezlere yayıldığı şeklindedir. Ayrıca Jeremias, Yahudilerin yaklaşık MÖ.1400 ile MÖ.1200'lü yıllar arasında esaret yaşadığı Mısır'dan bu inancı aldıklarını da savunmuştur. Jeremias'ın bu görüşüne karşın W. Staerk, Yahudilerin bu görüşü Mısır'dan değil Mecusilerden aldığını; Hugo Gressman ise Amurrilerden aldığını savunmuştur.¹⁴ Ancak çoğunluğu temsil eden genel kanı, her dinin kendi içerisindeki dini ve siyasal gelişmelerin, o dine has Mesih'ini doğurduğu yönündedir.

Muhtemelen her din kendi Mesih anlayışını oluşturmuştur; ancak büyük bir ihtimalle ilk kıvılcım tektir. Daha sonraki devamlılık, ilk olanın taklidi şeklinde çeşitli dinler tarafından bünyelerine katılmış veya insanın çaresizliği, beklentileri, umutları gereği kendiliğinden bir Kurtarıcı beklentisi oluşmuş olabilir.

Neredeyse tüm dinler, kendi ideolojileri ve emelleri nispetinde Mesih fenomeninin özelliklerini ve işlevini tanımlamışlardır. Konunun daha iyi irdelenebilmesi için Mesih inancının ilk defa nerede ve nasıl ortaya çıktığını ve muhtelif dinlerdeki Mesih tasavvurlarına bakmamız yerinde olacaktır ki, bundan sonraki bölümümüzde çeşitli dinlerdeki Kurtarıcı motiflerini kısaca incelemeye çalışacağız.

1.2. MESİH FENOMENİNİN KISA TARİHÇESİ

Mesih fenomeni, “Kurtarıcı”, “Christos”, “Kukulkan”, “Mehdi”, “Prašai Siva”, “Kalki” gibi hangi isimle anılırsa anılsın özünde dünyanın son zamanlarında yani ahir zamanda kötülüklerin, ahlaksızlıkların, adaletsizliklerin, yanlış inançların çoğaldığı bir dönemde gelecek ve kendine inananları ya da tüm insanlığı kurtaracak olan, bazen tanrının bizzat kendisi bazen de Tanrı tarafından gönderilen, üstün özellikleri olan kutsal bir insanı betimler.

Kökleri çok eskiye dayanan Mesih fenomeni, zamanımızın ve geçmişin büyük dinlerinde görüldüğü gibi, İlkel kabul edilen Dinlerde de görülmektedir.¹⁵ Bu inancın ilkel kabul edilen dinlerde dahi var olması, bizi bu inancın insanlığın ortak paydası olup

---

¹⁴ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.351-352.

¹⁵ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s. 205.

olmadığı ve bu ortak paydanın geçerliliğinin var olup olmadığı düşüncelerine yöneltmektedir. Bunun için de, Yahudilikteki Mesih inancındaki Mesih'i bir fenomen olarak ele alıp, nasıl ortaya çıktığını ve muhtelif örneklerini görmek gerekmektedir.

1.2.1. Mesih Fenomeninin Doğuşu

İnsan, kozmos da var olan, görünebilen tek akıllı varlıktır. Onun akıllı olma özelliği, evrende olup biten ne varsa düşünmeye ve düşündüklerini bir imge olarak var saymaya itmiştir. Düşünme eylemi, insanın doğasında olan bir yeti olduğu için,¹⁶ olabilecek her konu, onun için düşünerek çözüm bulunabilecek bir uğraştır.

İnsanın çözüm bulma işinde, eğer inandığı bir din varsa ve bu dinin içerisinde de bir yaratıcı varsa; o yaratıcı ona nasıl düşünmesi, nasıl hareket etmesi ve nasıl kurtuluşa ereceği hakkında öğütler verir ki, zaten insan düşünme yoluyla bulduğu tanrısının ona bu yetiyi kendisini bulması için verdiğinin de farkında olması gerekir.¹⁷ İnsan her ne kadar düşünme yetisine sahip olsa da, çoğu konuda kendisinden daha üstün olanın yardımına muhtaç olmuştur; eğer Tanrı inancına da sahip ise, çözüm bulamadığı çoğu işte Tanrısından kolaylık beklemiştir.¹⁸

Doğadaki insan, kendinden büyük ve yırtıcı hayvanlarla tecrübelerinden sonra, korunma ve sığınma duygularıyla hareket etmiş ve çaresiz kaldığı durumlarda da inandığı tanrısından kurtuluş ve bu kurtuluş için bir vesile, bir kurtarıcı dilemiştir. Tanrıdan kurtuluş dilemesinin yanında, en eski çağlardan bu yana, doğadan veya kendilerinden olmayandan gelen tehlike ya da saldırılara karşı, birtakım önlemleri ve karşı koymaları olmuştur. Söz gelimi henüz Üst Paleolitik çağlarda yani yaklaşık MÖ.35.000 ile MÖ.9.500 yılları arasında yaşamış insanlara ait, savaş aleti mahiyetindeki balta bulunmuştur.¹⁹ Ayrıca bu dönemde insanlar korunmak için yüksek ve korunaklı mağaralarda yaşamışlardır. Bu bulgular bize insanların en başından beri korunma,

---

¹⁶ Şaban Ali Düzgün, "İnsanın Doğası(Fıtrat) ve Özgürlüğü Üzerine, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2016, c.14, s. 322-342.

¹⁷ Süleyman Sayar, "Yahudi Karakteri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.9, 2000, c.9, s.3, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/uluifd/article/view/5000018088/5000018378>

¹⁸ Ninan Smart, "Kurtuluş Öğretisi", *Mesih'i Beklerken*, çev: Fuat Aydın, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.134-135.

¹⁹ Emre Sarı, *Dünya Arkeoloji Tarihi ve Keşifler*, Nokta E-Book Publishing, Antalya, 2016, s.14.

kurtulma meylinde olduğunu gösterir ki, bunlar dolaysız fiziksel korunma bâbındaki gelişmelerdendir.

Tanrı inancına sahip olan insan, kendisini onun himayesinde hisseder ve hayatına Tanrısının istekleriyle yön vermeye çalışır. Nitekim Tanrının özellikleri arasında her şeyden büyük olan, her şeye gücü yeten, her şeyi düzenleyen ve koruyan gibi sıfatlar bulunur.²⁰ Tanrının her şeye gücünün yeteceğine inanan insanlar, gücünün yetmediği, yetemeyeceği konuları, Tanrıya havale etmişlerdir. Bu davranışlar, insanların Tanrı vasıtasıyla; yani direk olarak tabiatla karşı karşıya gelmeden, dolaylı yoldan korunmak istediğini gösterir.

Dinle yaşayan insan, kendisini adadığı Tanrının onu, ona zarar verenlerden koruyacağına ve ötekilerden kayıracağına olan inancıyla ümidini büyütüp geliştirmiştir. Bu ümit etme eylemi, kimi zaman yalnızca geleceğe dönük anlık beklentiler şeklinde olabildiği gibi; kimi zaman da geçmişteki başarıların tekrarını ümit etme şeklinde olmuştur.²¹ Eski Yunan ve Rum kasidecilerinden Hesiod ve Ovid, insanlığın yaratılışıyla birlikte var olan Birinci Dönemin akabindeki Demir Çağında yaşamış olduğu düşünülen sanatçılardır. Onlar kasidelerini, kendilerinden evvelki muhteşem saydıkları ilk çağın nimetlerine olan gıptaları ve ayrıca o çağa yeniden ulaşmanın ümidiyle yazmışlardır. Şöyle ki:

*"İnsanlar altın çağ olarak bilinen birinci dönemde mutluydular ve sıkıntıdan uzak, ekmeden ve biçmeden yerin mahsullerinden faydalanıyorlardı. Ölümleri de rüyasız bir uyku şeklindeydi ve ardından dünyayı muhafaza eden melekler diyarına kanat çırpıyorlardı."*²²

Bu destansı anlatım, onların muhteşem addettikleri ilk çağa olan hayranlıkları ve özlemlerinin bir tezahürüdür. Nitekim onlar, o çağda yaşamış insanlara gıpta ile bakmışlar ve o çağı yeniden yaşayabilmenin ümidi ve özlemiyle bu mısraları kaleme dökmüşlerdir. Konumuzun ana gövdesini oluşturan Yahudilikteki Mesih beklentisinde de, yukarıdaki beyittesine benzer şekilde; Hz. Davud zamanındaki muhteşemliğe olan

---

²⁰ Arıcan, a.g.b., s.60.

²¹ Hüseyin Tevkifi, "Büyük Dinleri Tanımak", Çev. Muhammed Karaduman, el-Mustafa Yayınları, İstanbul, 2013, s.150.

²² Tevkifi, a.g.e., s.151.

gıpta, özlem ve muhtaçlığı göreceğiz ki, aslında kurtarıcı bekleyen tüm dini oluşumlardaki ümit edilen şeyler veya kurtarıcıya karşı aynı gıpta, özlem ve muhtaçlığı görebiliriz.

İnsanların ümitlerinin bir sınırı yoktur; her an, her şeyi umabilir ve isteyebilirler. Bazı insanlarda bu umut ve istek gerçeğinin bir yansıması da, umut edilen, beklenen, kendisine muhtaç olduğu düşünülen Mesih inancı olmuştur. Çünkü insanlar sıkıntıya düştükleri zaman, Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere "...Yan yatarken, otururken, ayaktaiken..."²³ inandığı Tanrıya yalvarır ve ondan sıkıntısını gidermesini ister. Bu bazen salt duayla, bazense kendini kurtaracak birini veya birilerini tanrısından ummakla gerçekleşir.

İnsanın saydığımız özelliklerine binaen, Mesih diye adlandırılan kurtarıcı beklentisinin tarihteki ilk tezahürlerini Sümer yazıtlarında görüyoruz. Bu tezahürler ulaşılabilen ilk örneklerdir. Ancak her şeye gücü yeten ve insanları koruyan tekil veya çoğul Tanrı inancı Paleolitik çağlarda da mevcuttu ve kuvvetle muhtemel o çağlarda dahi bir kurtarıcı beklentisi vardı; ancak bunlar kayıt altında değildir. Kayıtlı örneklerine ilk kez rastladığımız Sümer ve Babil'deki kurtarıcı Mesih figürü, insanların başlarındaki kraldan kendilerini korumasını beklemesi ve her yeni kraldan verimlilik, huzur ve mutluluk ummaları şeklinde kendini göstermiştir.²⁴ Mezopotamya halklarının bu beklentileri, Tanrısal görevli, güçlü Krallar için birçok ilahinin* yazılmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu beklentiler, Sümer Krallarının kendilerini Tanrının çocukları olarak görmelerine vesile olmuştur ve bu görüş neticesinde halk da onları Tanrı'nın

---

²³ Yunus, 12.

²⁴ Helmer Ringgren, "Mesihçilik", Çev: Ali Coşkun (Ed.), *Mesih Beklerken*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.46.

* *"Bu konuyla ilgili ne diyeceğim, emret,
Uzun lapis sakallı, kutlu kişiye,
Saf tanrısal yasalar ülkesi .. onun kudretli ineğine,
Tohumu Aratta'nın tozunda saçılmış olana,
Sadık ineğin ahurında sütle beslenmiş olana,
Tüm tanrısal yasaların ülkesi Kullab'a hükmetmeye layık olana,
Utu'nun oğlu Enmerkar'a,
Sözlerini Eanna tapınağındaki güzel sözler gibi söyleyeceğim;
Taze bir ... bitkisi gibi meyve veren gipar'da,
Kullab'ın efendisi kralıma iletceğim."*

evlatları olarak görmüşlerdir. Kralların fiziksel ebeveynleri arka planda bırakılmıştır; söz gelimi 3. Ur Hanedanlığının krallarının babası Lugalbanda (tanrılaşmış bir kahraman), anneleri Tanrıça Ninsun'dur. Onların daha doğmadan evvel belli mistik güçlere sahip oldukları "bir aslandan doğan güçlü savaşçı" gibi sıfatlarla nitelendirildikleri görülmektedir. Halkı kurtaracak, koruyacak olan krallar, insanüstü güçlere sahiptirler; onların bu Tanrısal nitelikleri, muhtemelen siyasal zeminini kuvvetlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.²⁵ "Sümer şairleri, Ur kralı Ur-Nammu ile başlayıp (daha önce bile olabilir) Babilli Hammurabi ve ardıllarına değin devam eden, hükümdarları abartılı ifadeler ve sözcük oyunları ile yücelttikleri pek çok krallık ilahisi yazmışlardır. Bunlar bize kralın gerçek karakteri ve güvenilir tarihsel başarılarından çok, ideal bir hükümdar tipini, halkın düşlediği ve özlemini çektiği bir tür Sümerli Mesih, çizerler."²⁶ Bu yeni kavram, Tanrının insanlara hediyesi olarak, kötü gidişata dur deyip, refah ve bolluk getirip, düzeni sağlamak için göndereceği hükümdarı betimlemiştir.

Sümer krallarının kendilerine bu vasfı yakıştırmaları, tıpkı Tanrı evlatlığını siyasal açıdan kullandıkları gibi; kötü gidişattan memnun olmayan insanları teskin etmeye ve siyasal otoritelerini kuvvetlendirmeye yönelik gelişmiştir.²⁷ Nitekim onların bu girişimleri, her ne kadar kendilerini ilahlaştırmış olsalar bile, savaş veya ayin gibi vakialarda, halkın inancını temellendirebilmek için bir baş tanrıya ihtiyaç duymalarındandır.²⁸ Zaten genel olarak, psiko-sosyal durumları kötü olan insanlar, gerçekle yüzleşmek yerine, ideleriyle yaşamayı seçerler ki, bunun üzerine korku ve endişelerini giderecek kötü gidişatlarını durdurup, onları refaha erdirecek bir kurtarıcıyı bekler olmuşlardır.²⁹ Bunlara binaen, Tarihte ilk defa kendi Mesihliğini iddia eden kişi, Sümer-Akad krallarından I. Sargon (MÖ. 2350 y.) olarak bilinir.³⁰ Sümer ülkesinin Samileşmesini sağlayan Sami hükümdar olarak bilinen I. Sargon'un³¹ hemen ardından Babil İmparatorluğu'nun büyük kralı olan Hammurabi (MÖ. 1700 y.), Tanrı Marduk'un

---

²⁵ Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998, s.331-337.

²⁶ Kramer, a.g.e., s.331.

²⁷ Okay Pekşen, "Babil Krallarının Siyasal Meşrulaştırma Aracı: Tanrı Marduk, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(KSÜSBD)*, S.1, 2017, c.14, s. 103-104.

²⁸ Pekşen, a.g.m., s.108.

²⁹ Mustafa Selim Yılmaz, "Ahit Geleneğindeki Mesih Kavramına Genel Bir Bakış", *Journal of Islamic Research*, S.3, 2016, c.27, s.312.

³⁰ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.205.

³¹ Samuel Noah Kramer, *Sümerler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, s.85.

oğlu olduğunu ve beklenen büyük kurtarıcı kralın kendisi olduğunu ileri sürmüş; halk arasında bu misyonunu yayarak Mesihliğini meşrulaştırmıştır.³² Hammurabi'ye Tanrının yani babasının verdiğini iddia ettiği yasalarda, Tanrı Marduk'un ismi veya ona tazim için gerekli ritüellerden birkaç yerde bahsedilmesi ve yasaların büyük bir kısmına ticaret, tarım, evlilik, köle hukuku gibi gündelik işlerin hâkim olması, Tanrı'nın oğlu konumundaki Hammurabi açısından manidardır.³³ Yine Hz. İbrahim'in de bu dönemlerde yaşamış olması³⁴ bir başka manidar vakıadır. Çünkü bir görüşe göre, İslami literatürde Nemrut, Yahudi literatüründe ise Firavun olarak bilinen kişi Nemrut/Hammurabi'dir.³⁵ Ancak Kur'an'ın işaretlerine bakacak olursak, I. Sargon'un Nemrut olduğu daha kuvvetli bir ihtimaldir ki,³⁶ bu, bizim izini sürebileceğimiz ilk Mesih-Tevhid ilişkisini gözler önüne seren bir vakıa olabilir. Bir yanda Allah'ın elçisi ve aldığı vahiyler; diğer yanda Tanrının evladı ve Mesih olduğunu iddia eden çok Tanrıacı bir toplumun lideri konumundaki Hammurabi/I. Sargon; yani ilahi olanla, siyasi olanın karşılaşması gibi görölüyor. Muhtemelen Mesih olgusunun tohumları bu şekilde atılmış ve daha sonraki nesiller; özellikle Yahudi ve Hristiyan teologları, bu olguyu geliştirerek günümüze ulaştırmışlardır.³⁷

Tanrı'ya sığınıp, ondan bir şeyler bekleyen insanlar, isteklerini yalnızca bu dünya ile sınırlı tutmamışlardır. Nitekim insanlar yalnızca günlük hayatlarını devam ettirmeye yönelik olarak, kendilerini tehdit eden olaylardan ya da kişilerden korkup Tanrıya sığınmamışlar, onlar aynı zamanda ölüm gerçeğiyle de yüzleşmişlerdir ki, doğada her canlı olanın öldüğu, en başından beri insanlar tarafından müşahede edilmiş; ölüme dair ilgi ve onun sırrını çözme isteği her zaman var ola gelmiştir.³⁸ Paleolitik dönemlerde insanların mezarlıklar oluşturması, ölülerini belli ritüellerle gömmesi, onların muayyen bir eskatolojileri olduğunu gösterir.³⁹

---

³² Pekşen, a.g.m., s.103.

³³ Tahsin Saygılı, "Babil Hukuku ve Hammurabi Yasaları", *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, S.2, 2015, s.1-22.

³⁴ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.24.

³⁵ Enver Osman Kaan, *Dinler ve Mezhepler*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010, s.68.

³⁶ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.24.

³⁷ Yılmaz, a.g.m., s.312.

³⁸ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.269.

³⁹ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.12-14.

Ölen kişinin ardından gerçekleştirilen ritüeller, genelde halk arasında önemli yer tutan kahramanlar, devlet başkanları, din adamları ve halkın önde gelen seçkin şahsiyetleri için yoğun bir gelenektir. Nitekim onlar unutulması istenmeyen kişilerdir ve onların bazı vasıfları unutulsa ya da unutturulsa da çoğu zaman halk arasında ilahi yönleri büyüyüp, gelişmiştir.⁴⁰ Burada örnek olarak İsa Peygamberi verebiliriz. Çünkü O, bir peygamber olarak dünyaya gelmiş olsa da, daha yaşarken inananları ona Yahudilerin beklediği Mesih idesini karşılayan ilahi kişi olarak bakmış; O ise bunu reddetmiştir.⁴¹ Onun vefatından sonra ise Pavlus gibi kişilerce peygamberlik yönü unutturulmuş ve ilahlığı ön plana çıkartılmıştır.⁴² Yani insanlar bekledikleri kişinin gelmediğini görünce, beklentilerine binaen, onu bekledikleri şey olarak tasavvur edip, evirmişlerdir.

Ölümü tanıyan insan, ölümden sonrasına dair bilgi eksikliğini dininin öğrettiği şekliyle tamamlar. O öldükten sonra da daha önce yaşadığı hayatın aynısını veya daha iyisini umar. İşte dinler içerisindeki mesih algıları da burada devreye girer. Nitekim mesihler genel olarak eskatolojik olarak bakıldığında, ahir zamanda gelecek, kötü olan düzeni düzelterek, insanları kurtaracaklardır. İnsanlar bir kurtarıcıyla kimi zaman dünyadaki refah eksikliğini, kimi zaman da iman eksikliğini tamamlamaya çalışmışlardır. Çünkü imanında ya da refahında bir eksiklik bulunmayan bir insan, kendini, bir kurtarıcıya muhtaç hissetmez. Kıyamet, dünyanın sonu, reenkarnasyon, hesap görme, ölümden sonra Kamileşme (Şintoizm) gibi ölüme ve ölüm sonrasına dair inançları, insanların ölümden sonra kendilerini garanti altına alma meyillerini doğurmuştur. Böylece genelde insanların hem bu dünyasını hem de öldükten sonraki yaşantısını etkileyecek olan Mesih fenomeni bu şekilde kendine iyi bir yer tutmuştur.

Mesih fenomeninin beklentilere binaen ortaya çıktığına dair ulaşılan bilgiler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından beklenen kurtarıcılar için de geçerlidir. İlk Mesih tiplemesinin I. Sargon veya Hammurabi'nin öncülüğünde ortaya çıkmış olması, insanlığın ortak bir kurtarıcı ihtiyacı hissetmesiyle tezat bir vakıa değildir. Çünkü insanların sosyo-politik, psikolojik altyapıları, Tanrıya olan güvenleri, geçmişe duyulan özlemleri, geleceğe dair ümitleri, ölümden sonrası için beklentileri ve bunlarla

---

⁴⁰ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.271.

⁴¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller/Yahuda İncili*, Fakülte Kitabevi, 2016, 4/16-17, s.32. ; bkz. Matta, 16/13-17.

⁴² Şinasi Gündüz, *Hıristiyanlık*, İsam Yayınları, İstanbul, 2015, s.20-22.

toplumların birbirini etkilemesi gibi nedenler, insanların Mesih fenomenini doğurmasında ve ona sıkı sıkıya bağlanmasında büyük bir rol oynamıştır.

1.2.2. Çeşitli Dinlerdeki Mesih Tasavvurları

"Din, insanın kutsal saydığı şeylerle olan ilişkisidir"⁴³ tanımı uyarınca Mesih fenomenine bakacak olursak; insanlar, kutsal saydığı, tanrısal bir lütuf olarak gördüğü, görmek istediği, gelmesini umduğu Mesih inancına, kendi dinlerinin ve siyasal yaşantılarının ölçüsünde kutsal bir değer biçmişlerdir. Onlar, Mesih idesini geleceğe dönük ümitlerle yani geleceği daha yaşanabilir düşünerek hayatlarına almışlardır. Hal böyle olunca çoğu dinin, bu inancı içerisinde barındırması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bu nispetle çeşitli dinlerdeki Mesih algıları şu şekildedir.

Resim 1. Kargo Kültü (Mesren)

Yeni Gine Halkının yerel dininde yer alan Mesih fenomeninin ismi "Mensren" olup bu fenomen araştırmacılarca "Kargo Kültü" deyiimiyle işaret edilir. Bu deyim kullanılma nedeni, Mensren'in ahir zamanda zenginliklerle ve ulu atalarla birlikte; bir gemiyle gelecek olmasındandır. Bu kurtarıcı işgalcileri ülkeden defedecektir.⁴⁴

⁴³ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.22.

⁴⁴ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.346.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile bu civardaki halklar kendilerine erzak atan uçakları görmüşler ve artık kurtarıcının gemiyle değil uçakla geleceğine inanmışlardır.⁴⁵

Resim 3. Quetzalcoatl

Resim 2. Kukulkan

Kendilerini düşmanlardan kurtaracak ilahi adaleti sağlayacak birini bekleyen Aztekler, mesihe *Quetzalcoatl* ismini verirlerken; Mayalar ise aynı olgu için *Kukulkan* ismini kullanmışlardır. Her iki terim de "yeşil tüylü ve kanatlı yılan" manasına gelir.⁴⁶

Resim 4. Kalki

⁴⁵ Mehmet Doğan, "Teknolojide Kargo Kült"

http://www.altiustutasarim.com/arsiv/2012/12/teknolojide_kargo_kult.php, (4 Aralık 2012)

⁴⁶ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.347/384.

Hinduizm'de beklenen Mesih, Tanrı Vişnu'nun avatarı olarak gelecek ve Hinduizm'i dünyaya yayacaktır. Bundan dolayı bozulan, kötüleşen dünyaya yeni bir düzen verecek olan kurtarıcı “Kalki” ismiyle anılır ve kelime anlamı da “Temizleyici”dir.⁴⁷ Nitekim Kalki eli silahlı bir hükümdar olacak ve Hinduların tüm düşmanlarını yerle yeksan edip, Hindu öğretilerini ihya edecektir. Yine o, beyaz atı üstünde tüm insanları Dharma'ya uygun hale getirdikten sonra, Brahma başta olmak üzere, Tanrılar onun semaya yükselmesini; hakikatlerini ve faziletlerini kendilerine öğretmesini isteyecektir. O da bu isteği yerine getirip bin senenin sonunda hükümlüğünü çocuklarına bırakıp semaya Tanrıların yanına gidecektir.⁴⁸

Resim 6. Zerdüş'tün soyundan gelecek olan Saoşyant

Resim 5. Zerdüş'tün tohumunun bakireye ulaştığı an

Mecusilikte Mesih inancı, ahir zamanda Zerdüş'tün soyundan gelecek, yeryüzünde bin yıl ilahi adaleti egemen kılacak olan “Saoşyant” ile şekillenmiştir. Saoşyant'ın kelime anlamı “Yardımcı” olup, O, Zerdüş'tün Kansava gölüne bıraktığı tohumlarının, üç bin yıl sonra bu göle girip yıkanan Gôvâkpit isimindeki bakireye ulaşması ile doğacaktır.⁴⁹ Saoşyant; hastalığı, ihtiyarlığı, ölümü kaldıracak, insanları arındıracak ve Ahura Mazda dinini ihya edecektir. Dördüncü bin yılda tüm kötülükleri yok edip, hâkimiyeti Tanrı Ahura Mazda'ya devredecektir.⁵⁰

⁴⁷ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.347.

⁴⁸ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.205-206.

⁴⁹ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s. 348.

⁵⁰ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.171-172.

Resim 7. Ayita Maitreya

Budizm dininde yer alan kurtarıcı figür ise “Ayita Maitreya”dır. Ayita’nın kelime anlamı “yenilmez, şefaatchi” iken, Maitreya’nın kelime anlamı “merhametli, sevimlidir”.⁵¹ Maitreya, eli silahlı siyasi bir kurtarıcı değil, yalnızca hakikati anlatacak ve Budda’nın dininin tamamlayıcısı olacak kişidir. Siyasi işlere onun yerine Sankha ve oğulları bakacak; ülkeye zenginlik ve barış getireceklerdir.

Resim 8. Yahudilerin Beklediği Mesih'in, Sıpa Üzerinde Kudüs'e Girişi

⁵¹ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s. 348.

Yahudilikteki Mesih, ahir zamanda Tanrı tarafından yeryüzüne gönderilecek ve yeryüzünü hâkimiyetine alacak bir hükümdar, insanlara doğru yolu gösterecek bir peygamber veya dini liderdir.⁵² “Yağlanmış, kutsanmış” manasına gelen “Mesih”, Hz. Davud’un soyundan gelecek ve bakire İmmanuel’den doğacaktır.⁵³ Atası Davud’un şehri Jerusalem’e bir sığa üzerinde girecek ve insanları Tanrının hakimiyetine çağıracaktır.⁵⁴

Resim 9. İsa Mesih

Hıristiyanlıkta “Mesih”, yeryüzünde bedenleşen Tanrının kendisidir ve ölüp dirilen bir kurtarıcıdır.⁵⁵ İsa Mesih, Tanrının oğludur ve kendini şeytandan gizlemek için bakire Meryem’den insan formunda doğmuştur.⁵⁶ Ölen ve ardından dirilen İsa göğe yükselmiştir; kıyamete yakın bir zamanda geri gelip İlahi devleti kuracak ve öteki dünyayı haber verecektir.⁵⁷

Maniheizm’e göre, dünyadaki iyi ruhların beden hapisanelerinden kurtulması ile birlikte dünyadaki ışık azalacak ve bunun akabinde kurtarıcı olarak “İsa Mesih” ikinci kez dünyaya gelecektir. Onun gelişinden evvel, “Yalancı Mithra” ya da “Deccal” olarak isimlendirilen insanları saptırmaya çalışan bir yaratık zuhur edecek; büyük bir savaş

⁵² Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.349.

⁵³ İşaya,7/14. ; Mika, 5/2.

⁵⁴ Zekeriya, 9/9.

⁵⁵ Gündüz, a.g.e., s.93

⁵⁶ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.386.

⁵⁷ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.418.

çıkacak⁵⁸ ve bu savaşın sonunda dünyaya günah ve kavga egemen olacaktır.⁵⁹ Tam bu sırada ışık elçisi İsa Mesih dünyaya gelecek ve tüm insanları yargılayacak; bu yargılamada iyiler onun sağ tarafına, kötüler ise sol tarafına oturacaktır. O sağındaki ışık sahibi iyilerle birlikte dünyadan ayrılacak; karanlığa mensup olanlar yani kötüler ise büyük bir çukura atılıp sonsuza kadar hapsedilecektir.⁶⁰

Sabîlik'de dünyanın son evresinde ortaya çıkacak kurtarıcının ismi “Prašai Siva’dır”. Kelime anlamı Son Savaşçı olan “Prašai Siva”, bir yıldızın okyanusa düşüp tüm insanları kısır bıraktığı kıyamete yakın dönemde ortaya çıkacaktır. Sabilere yönelik şiddet ve baskıyı kırarak; dünyadaki kıtlık, salgın hastalık gibi olumsuzlukları yok edecektir. En son “Yardna suyu”^{*} Dünyada tükenecek ve her şey yok olacaktır.⁶¹

Resim 10. Mehdi

İslâm'ın inanç sistemi içerisinde yer almasa da, bazı Müslümanların bekledikleri “Mehdi”, Mesih fenomenini karşılar ve bu terim ahir zamanda Allah tarafından

⁵⁸ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.155.

⁵⁹ Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.135.

⁶⁰ Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.136.

* Sabîî dininde Yardna, Hayat suyu da denilen, cennetten geldiğine inanılan vaftiz suyudur. Ürdün, Fırat, Dicle ve Karun ırmakları, Yardna suyunu oluşturur.

⁶¹ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.188.

gönderileceğine ve Müslüman bir dünya imparatorluğu kuracağına inanılan bir şahsı, bir hükümdarı betimler ki, kelimenin anlamı “hidayet edici, rehber” manasındadır.⁶²

Görüldüğü üzere Mesih, çeşitli dinlerde bir inanç olarak yer almakta ve çoğu dinde bu inancın izlerine rastlanmaktadır. Dinlerde Mesih, genel olarak ahir zamanda gelecek olan kişinin şahsiyetinde toplanmış, hükümdarlık, savaşçılık, son kurtarıcılık, tanrılık, kutsalı ihya edicilik ve dünyaya ahenk, güzellik katıcılık gibi vasıflarla betimlenmiştir. Mesihler, sanatsal açıdan bakıldığında, genelde doğaüstü bir varlık olarak göze çarpar. Kanatlı, yılan şeklinde, at sırtında, eli silahlı gibi betimlemeler, aslında insanların tasavvurlarındaki Mesih'in özetini verir. Nitekim bu betimlemeler, insanların kendilerini kurtarıp, refaha erdirecek kişinin kendileri gibi sıradan biri olmasını beklemediklerini; aksine onun Tanrı eliyle gönderildiğinin işareti olarak, doğadan farklı veya diğerlerine üstün bir yapıda olması gerektiğini düşündüklerini gösterir. En açık şekliyle Maniheizm'de görüldüğü üzere de, Mesih inancı çeşitli dinlerdeki bu inancın sentezlenmesi, benzetilmesi ve içselleştirilmesi ile oluşabilen, insanlığın ortak ümidinin bir filizi konumundadır.

Genel olarak dinlerin inananlarının çizmiş olduğu kurtarıcı fikri bu şekildedir. Bu inanışın neredeyse tüm dinlerde var olduğunu görmek çok da şaşırtıcı değildir. Çünkü insanın meraklı, sorgulayan, ümit eden, sığınan, korunmak isteyen, geleceğini garanti altına almak isteyen, bilinmeyene karşı beklenti içerisinde olan yapısı buna elverişlidir ve bu elverişliliğin neticesi olarak Kurtarıcı inancı, dinlerin aslında olsun ya da olmasın, insanlar tarafından sosyolojik, politik, dini, ekonomik, kültürel ve dogmatik alanlarda izi kolayca silinemeyecek şekilde işlenmiştir. Bu işleme belki umutla, belki cebirle, belki çaresizlikle, belki de ilahi bir lütufla olsa da, insanlar bunu dini bir beklentiye çevirdiği için artık onların normal olarak gördüğü ve kolay kolay vazgeçemeyeceği bir inanış haline gelmiştir; tıpkı dünyanın tepsi şeklinde olduğu inanışından, yuvarlak olduğu gerçeğine kolayca geçilemediği gibi.

---

⁶² Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.350.

İKİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİKTE MESİH İNANCININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAHUDİ MESİHİNİN ÖZELLİKLERİ

Yahudilik dini, şu an dünyada yaklaşık 15-20 milyon inananı bulunan ilahi menşeli bir dindir. İzlerine rastlanabilen ve halen yaşayan ilk ilahi dinlerden olan Yahudilik, Tanrı Yahve merkezli bir din olup, Hz. Musa'nın peygamberliğinde teşekkül etmiştir. Kutsal kitapları Tanah* ismiyle anılır; sözlü rivayete dayalı olan Talmud** ile beraber Tanah, Yahudi öğretilerini içeren asıl kitaplardır.

Yahudiliğin zaman içerisindeki tarihi serüvenlerini kutsal kitaplarında görmek mümkündür. Tanah, dünyanın ve ilk insanların nasıl yaratıldığından bahsetmiş ise de, Yahudiler tarihlerini Hz. İbrahim'le başlatmışlardır. Hz. Musa ise, On Emir'i almış olması, Yahudileri Mısır'dan çıkartması ve Yahudilik dininin bilinen kurucusu olması hasebiyle farklı bir öneme sahiptir. Hz. Musa'dan sonra başlarından geçen türlü olaylar ile çevre halklarla etkileşen Yahudilerin kutsal kitaplarının veya dinlerinin değişip değişmediği önemli bir meseledir; Hz. Musa'ya vahyolunmuş din ile bugünkü Yahudilik arasında bir farkın olup olmadığı, nispeten de olsa kutsal kitapları ve tarihi veriler kıyaslanarak ortaya konulabilir.

2.1. YAHUDİLİKTEKİ MESİH İNANCI: MESİH-KRAL

Yahudilikte Mesih inancı, Yahudi iman esasları arasında yer alan bir iman doktrinidir. İman doktrini olmuş olması, bu inancın Yahudi dini kitaplarında da temellerinin olması gerektiği anlamına geliyor. Nitekim onların bu inancının, temel kaynaklarında yer alması, bu inancı temellendirebilmelerinin bir yolu olmuştur.

Yahudilikte Mesih inancı, günümüzde halen inananlarının bulunması nedeniyle önemli bir meseledir. Mesih-Kral'ın gelişi ve yapacağı icraatların özlemiyle yaşayan

---

* Tanah, Hz. Musa'ya verildiğine inanılan Tora, peygamberlerin kitaplarından oluşan Neviim ve Hz. Davud ve Hz. Süleyman gibi Yahudiler için önemli şahsiyetlerin yazılarından oluşan Kütübim'den meydana gelmiştir., Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.237.

** Talmud, Hahamların nesilden nesile aktardıkları, Tanah'ın tefsirlerinden oluşan sözlü kitaplardır. Mişna Talmud'un yazıya dökülmüş hali olup, onun da tefsiri yapılmış ve adına Gemera denilmiştir. Mişna ve Gemera, Talmud'u oluşturur., Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.238.

çoğu Yahudi'nin beklediği Mesih'in özellikleri, kimliği ve icraatlarının neler olacağı, Yahudi din adamlarınca belirlenmiştir.

2.1.1. Yahudi Mesihinin Kimliği ve Nitelikleri

Yahudiler, Yahve'nin seçilmiş halkı olduğu ve bu seçilmişliğin getirisi olarak büyük atalarının Yahve ile yaptığı ahitlerin verdiği güvenle, Tanrılarının onları her defasında düşmanlarının elinden kurtaracağına inanmışlardır. İşte bu inanın bir tezahürü olarak ortaya çıkan, beklenen Mesih inancı, onları bir arada tutan, ümitsizliğe düşmelerine engel olan temel dayanaklarından. Mesih'in böyle bir öneme sahip olması, onun belli özelliklere sahip olmasını da doğurmuştur. Onun kim olacağı, hangi özelliklere sahip olup, Yahudiler için neler yapacağı Yahudi din adamlarınca belirlenmiştir.

Mesih'in kimliği önemli bir meseledir. Yahudilere göre O, İsrailoğulları soyundan gelecek olup, Yahudilerin döktüğü gözyaşlarının toplandığı bardağın taşmasına ramak kala ortaya çıkacaktır.⁶³ Rabbinik literatürde Mesih, Davud soyundan gelecek, düşmanları yenip insanları kutsal topraklara götürecektir ve Tanrı'yı onların gözünde yeniden ihya edecek; savaşçı, kral, öğretmen ve peygamber vasıflarına sahip olacak kişi olarak göze çarpar.⁶⁴ O bizzat, büyük ve özlenen kral Hz. Davud'un soyundan gelecek ya da bizatihi Hz. Davud'un kendisi olup, doğum yeri Beythelem olacaktır. İmmanuel (Tanrı Bizimle) ismini alacak olan Mesih'in bir babası olmayıp annesi bakire olacaktır.⁶⁵ Onun, dünyaya gelmeden evvel, yani şu anki meskeni göktür; geleceği günü gökte bekleyen Mesih, dünyaya geldikten sonra İmmanuel adıyla, Yahve'nin ilahi gücüyle kuşanacak ve O, Yahve'nin dünyadaki temsilcisi olacaktır.⁶⁶

Yahudilerin beklediği Mesih'in ilahi ve dünyevi olmak üzere iki yönü bulunacaktır. Dünyevi yönünü Davud'un veliahdı olarak halkını birleştirip eziyetten kurtaracak olan Kral-Mesih; ilahi yönünü ise Yahve'nin hizmetkârı olup, onun ruhunu

---

⁶³ Francine Kaufmann-Josy Einsenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", *Din Fenomeni*, çev. Mehmet Aydın, Tekin Kitabevi, Konya, 1993, s.126.

⁶⁴ Salime Leyla Gürkan, "Yahudi Mistisizmi", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed: Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s.259.

⁶⁵ Küçük, a.g.e., s.105.

⁶⁶ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.379.

benliğinde taşıyacak olan İlahi-Mesih oluşturur.⁶⁷ Kısacası Mesih'in gelişi, doğumu, hâkimiyeti, yaşam süresi, yaşadığı çevrenin nitelikleri gibi şeyler normale uymayıp, doğaüstü bir yapıda olacaktır.

Mesih gelmeden evvel, onun gelişine işaret eden bir takım olağanüstü durumlar vuku bulacaktır. Mesih gelmeden evvel, Yahudiler önce zenginleşecek; sonrasında esaret içerisinde yaşayacaklar ve tüm devletler liberal bir yönetim sergileyecek ki, bu da düşünce ve ekonomik hürriyeti sağlayıp insanları dinden uzaklaştıracaktır.⁶⁸ O gelmeden evvel dünyaya ahlaksızlık ve dinsizlik hâkim olacak, Kudüs, Persler ve Babillilerce ele geçirilecek, yabani eşeklerin yuvası haline gelecektir. Âlimler yetersizleşecek, günah elçileri olacaklardır. İlim meclisleri fahişeler yuvasına dönecek; sevap işlemek hor görülüp, günah işlemeyenler ayıplanacaktır. Doğal felaketler (sel, yangın, deprem vs.) birbiri ardına gelecek, tarım arazileri çoraklaşacaktır. İsrailoğulları sınır boyunca sefalet içerisinde gezinecek, hiç kimse onları umursamayacaktır.⁶⁹

Mesih'in ne zaman geleceğiyle ilgili rabbiler tarafından birçok tarihler verilmiştir ki, -örneğin MS. 240 veya 471 gibi⁷⁰- ancak Kabalist bir bakış açısı olan bu tarihler, Yeremya ve Daniel gibi peygamberlerin Mesih ile ilgili haberlerinden te'vil edilerek çıkarılan sonuçlar olup, öngörüldüğü şekilde vuku bulmamıştır. Mesih gelmeyince Rabbiler, eğer Şabat'a riayet edilirse o gelecektir gibi bir yorumda bulunarak, kesin tarih vermeyi bırakmışlardır.⁷¹ Yine de İsrailoğullarının Mısır'dan çıktığı Nisan Ayı'nın on dördüncü gecesini, Mesih'in dünyaya geleceği gün olarak saptanmıştır.

Genel inanişaya göre Mesih'in zuhur etmesine ramak kala, güneş kararacak, Ürdün Nehri'nin suları kana dönüşecek, Dünya Milletleri küresel çapta birbirleriyle savaşacak ve insanların üreme yeteneği yok olacaktır.⁷² Mesih doğduğu gün, Mabed yıkılıcak, İsrail Mesih'in doğumunu dünyaya ilan edecektir.⁷³ Peygamber Malaki'nin haberine göre,

---

⁶⁷ Küçük, a.g.e., s.118.

⁶⁸ Küçük, a.g.e., s.196.

⁶⁹ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.361

⁷⁰ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.363.

⁷¹ Cihat Şeker, "Yahudilikteki Mesih İnancı ve Tarihsel Gelişimi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.63, 2015, s. 183.

⁷² Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.362.

⁷³ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.388.

Mesih'in gelişini İlya haber edecek, onun öncüsü olacak, onun gelişinin zeminini hazırlayacaktır. Mesih doğduktan sonra da İlya ona başrahip olarak hizmet edecek, Yahudilerin aile hayatını düzenleyip, şer'i meselelerle ilgilenecektir.⁷⁴

Mesih geldikten sonra, Adem'in günahıyla değişen tabiat, eski halini alacak; çöllerden sular fişkırpıp birer Aden'e döneceklerdir. Dağlardan tatlı şarap, tepelerden süt akacak; ay ışığı güneş ışığı gibi geceyi aydınlatacaktır.⁷⁵ Mesih geldiği vakit, kurtla kuzu, kaplanla oğlak bir arada oturacak; Adem'in cennetteyken hiçbir çatışma olmadan yaşadığı hayvanlar, yine bir arada barış içinde yaşayacaklardır. Bir başka Kutsal Kitap haberine göre ise hayvanlar ya kutsal topraklardan sürülecek ya da topyekûn yok edilecektir.⁷⁶

Mesih, Kudüs'e eşek üzerinde gelecek;⁷⁷ gelişiyile birlikte, Asurlular tarafından yıkılan İsrail Devletinin kayıp on kabilesi kutsal topraklara geri gelecektir.⁷⁸ Kudüs, Mesih eliyle başkent yapılacak; Tanrı evini Sion Dağı üzerine inşa edecektir. Sokaklar mücevherlerle donatılacak; Tanrının ışığı her yeri kuşatacaktır.⁷⁹ Mesih, Yahudilerin tüm düşmanlarını ve kafirleri yok edecek; müminleri rahata erdirecektir. Roma'yı fethedecek, Habeşileri, Arapları ve Mısırlıları vergiye bağlayacaktır ki; ülke sınırlarını denizlerden okyanuslara kadar genişletecektir.⁸⁰ Yahudilerin düşmanları olan Asurlular, Moab ve Şir oğulları Tanrı eliyle parçalanacak; on iki ay süreyle Kudüs'ü ele geçiren Ye'cüc ve Me'cüc, ateş, hastalık, yağmur ve dolu ile imha edilecektir.⁸¹

Onun en büyük icraatlarından biri de Mesih'in zıt kutbu konumunda olan Armilus (Deccal, Anti-Mesih) ile olan mücadelesi olacaktır. Deccal, tüm Yahudileri zapt edip, Kudüs'ü ele geçirecektir; bundan sonra Davud oğlu Mesih gelecek ve Deccal'i mağlup edecektir. Deccal figürü, en bariz şekilde Daniel'in kitabında görülür; Daniel, bir görünümde sinirli, her yere saldıran, uzun boynuzlu, güçlü bir koç görmüş; daha sonra

---

⁷⁴ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.410.

⁷⁵ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.371.

⁷⁶ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.376.

⁷⁷ Zekeriya, 9/9-10.

⁷⁸ Dan & Lavinia Cohn-Sherbok, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, çev. Bilal Baş, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.43.

⁷⁹ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.381.

⁸⁰ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.400.

⁸¹ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.415.

beliren çarpıcı boynuzlara sahip bir teke gelip onu alt ettiyse de, tekenin boynuzlarından biri kırılmıştır. Tam bu sırada kırılan boynuzundan dört boynuz daha çıkmış, bunların birinden türeyen başka bir boynuzda göklere kadar ulaşmış; yıldızları yere döküp, Yahve'ye yapılan sunuları kaldırmış, tapınağı yıkmıştır. Bu görümün ardından gelen Cebrael, bu görümün son ile alakalı olduğunu, koçun Med ve Pers krallarını, tekenin ise Grek krallarını temsil ettiğini, onlardan birinin diğerlerine göre daha çok güçleneceğini ve Tanrıya karşı gelip, iki bin üç yüz gün sonunda insan eli değmeden de yok edileceğini bildirmiştir.⁸² Yine Daniel'in kitabında geçen denizden çıkan dört yaratık görümüyle, yukarıda bahsettiğimiz görümü arasındaki benzerlikler Onun aynı şeyden bahsettiğini gösteriyor. Bu görümde dört yaratık denizden çıkmış, bunlardan on boynuzlu, demir dişli olan yaratık her yeri parçalarken, boynuzları arasından konuşan ve gören bir küçük boynuz daha çıkmıştır. Büyük bir tehdit haline gelmiş olan yaratık, Yahve tarafından öldürülmüştür. Tam bu sırada bulutlarla gelen bir insanoğlu(Mesih), Yahve'nin yanına ilerlemiş ve Yahve tarafından kendisine sonsuza kadar yıkılmayacak bir krallık bahşedilmiştir.⁸³ Bu manalı anlatımda, hayvanlarla bahsedilen Deccal; İnsanoğlu ise Mesih'tir. Deccal, Yahve tarafından öldürülecektir.

Genel kanıya göre gelecek olan Mesih'in hüküm süresi dört yüz yıl olacak- bazı rivayetlere göre 1000 yıl olacaktır-, ölümüyle saltanatı son bulacaktır. Ancak Mesih'in hüküm süresi hakkında farklı görüşler de bulunmaktadır; Mesih, Haham Elieser'e göre kırk, Rabbi Elezer ben Azeryah'a göre ise yetmiş yıl hüküm sürecektir.⁸⁴ O öldükten sonra tüm insanlar, tüm canlılar da ölecek; dünya yedi gün sessizlik içerisinde kaldıktan sonra haşr ve hesap günü vuku bulacaktır.⁸⁵

---

⁸² Daniel, 8/1-14.

⁸³ Daniel, 7/1-14.

⁸⁴ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.366.

⁸⁵ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.368.

2.2. YAHUDİ TARİHİNDE MESİH

Yahudiliğin Mesih anlayışını daha iyi irdeleyebilmek için, onların tarihini detaylı olarak bilmek gerekir. Nitekim Hz. Musa'nın, İbranileri kurtarmak için Tanrı tarafından gönderilmesi gibi, Mesih'in de Tanrının yeniden onları kurtarmak için göndereceği bir kurtarıcı olması⁸⁶; onların tarih serüvenleri içerisinde oluşmuş bir inançtır.⁸⁷

2.2.1. Yahudiliğin Tarih Sahnesine Çıkışı

Yahudilik dini, Günümüz Yahudilerince yalnızca kendi ırklarına ait bir din olarak görülür. Bunun sebeplerinden biri, Tora'da peygamber silsilelerinin ayrıntılı bir biçimde verilip, akrabalık bağlarının açıkça ortaya konması olabilir. Nitekim Yahudilerde ilk atalarının soy zincirine bağlı olarak, "babamın tanrısı" gibi kavramlar doğmuş; onlar da kendilerinin seçilmiş, özel millet olduklarını düşünüp, Yahve'nin yalnızca kendilerine has din indirdiğine inanmışlardır.⁸⁸ Yine Yahve'nin "*Siz Tanrınız Rab için Kutsal bir halksınız. Tanrınız Rab öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halklar arasından sizi seçti.*"⁸⁹ gibi sözleri, Yahudilerin kendilerini özel, seçilmiş bir millet olarak görmelerine neden olmuştur.

Yahudiler ilk insandan itibaren kendi tarihleri olduğunu kabul etseler de genel olarak tarihlerini Hz. İbrahim ile başlatırlar ki, onlara göre ilk Yahudi, Hz. İbrahim'dir⁹⁰(MÖ.2350y.).⁹¹ Nitekim Yahudilik dininin kurucusu ve peygamberi olarak addedebileceğimiz Hz. Musa'nın soyu, Hz. İbrahim'e dayanmaktadır.⁹² MÖ. 2300'lerde yaşadığı düşünülen Hz. İbrahim, literatürümüzde Nemrut olarak anılan hükümdarın, onu ateşe atması üzerine, Tanrı tarafından ateşten kurtarılmıştır.⁹³ Sonrasında Tanrı'nın "*Leh*

---

⁸⁶ Yılmaz, a.g.m., s.313.

⁸⁷ Joseph Gaer, "Yahudilik", Çev: Osman Zahid Çıfci, *Mütefekkir Dergisi(AÜİFD)*, S. 1, 2014, s.260.

⁸⁸ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev. Ali Berktay, c.1, Kabcı Yayınevi, İstanbul, 2013, s.212-214.

⁸⁹ Yasa'nın Tekrarı, 7/6.

⁹⁰ Baki Adam, "Yahudilik", Şinasi Gündüz (Ed.), *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, s.207.

⁹¹ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.24.

⁹² Cohn-Sherbok, a.g.e., s. 20.

⁹³ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s. 24.

*leha''(git)*⁹⁴ emrine uyup Mezopotamya'daki vatani Ur'dan Kenan ülkesine göç eden İbrahim,⁹⁵ Tanrı ile antlaşma yapmış ve emirlere uyması, sünnet olması ve ulusunun da Tanrı'nın anlaşmasına bağlı kalması karşılığında, soyunun çoğaltılıp bereketlendirileceği, soyundan krallar çıkacağı ve Kenan ülkesinin sonsuza kadar onun soyunun toprakları olacağı yönünde Tanrı'dan söz almıştır.⁹⁶

Hız. İbrahim'in konumuz açısından önemi, Yahve'nin, onun soyunu yücelteceği ve soyuna vadettiği toprakları vereceği ile ilgili anlaşmadır. Çünkü soyunu Hız. İbrahim'e dayandıran İsrailoğulları, bu anlaşmanın gereği olarak bu toprakların onların hakkı olduğunu düşünürler. Hız. İbrahim'le ilgili diğer önemli nokta ise, onu ateşe atan Nemrut'un kimliğidir ki, Onun, ilk defa Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkan I. Sargon veya Hammurabi olabileceği konu ile ilgili rivayetler arasındadır.⁹⁷ Bu durum, ilk Mesih-Peygamber karşılaşması olabilir ki, aslında bu, Mesih'in ilahiliği konusunu gözler önüne seren bir vakıadır.

Hız. İbrahim'in en başta cariyesi olup sonrasında nikâhına aldığı Hız. Hacer'den Hız. İsmail doğmuştur ve sonrasında ilk karısı Saray'dan da Hız. İshak doğmuştur. Yahudiler soylarını cariyeden doğan İsmail'e dayandırmaktansa İshak'a dayandırırılar ve onlar İshak'ın, babasının yanında kalan ve hür bir kadından doğan,⁹⁸ İbrahim'in asıl oğlu olduğunu düşünürler. Sonrasında İshak'ın da iki oğlu olmuştur. Bunlardan İsrail lakaplı Hız. Yakup (MÖ.1500.y.),⁹⁹ İsrailoğullarının Mısır'a yerleşmesini sağlayacak Hız. Yusuf'un (MÖ.14.yy.)¹⁰⁰ babasıdır.¹⁰¹ Tezimiz için Hız. Yakup'un önemi, Tanrıyla güreşmesi, Hız. İbrahim'in torunu ya da Yusuf'un babası olması bir yana, Tora'daki ilk yağlama ayinini gerçekleştirmesidir. Nitekim Mesih'in kelime anlamı yağlanmış, kutsanmış manasındadır ve Tora kitabında bahsedilen ilk yağlama olayı, Hız. Yakup'un

---

⁹⁴ "Ülkeni, akrabalarını, baba evini bırak, sana göstereceğim ülkeye git. Seni büyük bir millet yapacağım, seni kutsayacak, sana ün kazandıracacağım, bereket kaynağı olacaksın. Seni kutsayanları kutsayacak, seni lanetleyeni lanetleyeceğim. Yeryüzündeki tüm halklar senin aracılığınla kutsanacak.", Yaratılış, 12/1-3.

⁹⁵ Michael Brenner, "Kısa Yahudi Tarihi, Çev: Sevinç Altınçekiç, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011, s.7.

⁹⁶ "Mısır Irmağından büyük Fırat Irmağına kadar uzanan bu toprakları -Ken, Keniz, Kadmon, Hitit, Periz, Refa, Amor, Kenan, Girgaş ve Yevus topraklarını- senin soyuna vereceğim.", Yaratılış, 15/17, ayr. 17/7-10.

⁹⁷ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.24. ; ayr. bkz. Kaan, a.g.e., s.68.

⁹⁸ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.55.

⁹⁹ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.58.

¹⁰⁰ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.32.

¹⁰¹ Mustafa Akgün, *Yahudinin Tahta Kılıcı*, Akgün Grup Yayıncılık, Ankara, 2010, s.32.

rüyasında Yahve'nin onun soyunu yücelteceği, çoğaltacağı ve atası İbrahim'e vadettiği toprakları vereceğine dair gördüğü düş üzerine, üzerinde yattığı kayayı kutsayıp yağlaması ile görülür.¹⁰² Yağlama olayının ilk kez "Maşiah" terimi ile özel kullanımıysa Levililer kitabında görülür.¹⁰³ Yağlayarak kutsama olayı ilk kez Mesih de görülecek bir mevzu olmayıp; Yahudiler arasında önemli kişi ve yerler yağlanarak, "Meshedilerek" kutsanır ki, burada bir mekânın, bir objenin kutsandığını görüyoruz.

Daha sonraki süreçte Hz. İbrahim'in torununun oğlu Hz. Yusuf da Kenan'dan Mısır'a gitmiştir.¹⁰⁴ Bu gidiş, kardeşlerinin Hz. Yusuf'u kuyuya atması ve onu kuyuda bulan köle tacirlerinin Mısır'da satmak üzere yanlarına alması ve bir Mısır görevlisi olan Potifar'a satmaları ile gerçekleşmiştir.¹⁰⁵ Hz. Yusuf, zamanla sadakati, namusu ve zekâsıyla Mısır'da, Firavundan sonra iktidardaki en güçlü kişi olmuştur.¹⁰⁶ O, bu gücünü kullanarak, İsrailoğullarını kendi istekleriyle Mısır'a getirmiş, Nil Deltası'nın doğusunda bulunan Goşen'e yerleştirmiştir.¹⁰⁷ Yiyecek sıkıntısından ölmek üzere olan İsrail ve oğullarını açlıktan kurtarıp,¹⁰⁸ Mısır ülkesinin imkânlarıyla buluşturan Yusuf, Yahudiler için Tevrat'taki ilk "kurtarıcı" tiplemesi gibi görünmektedir.

Hz. Yusuf'un Yahudiler için sağladığı refah uzun sürmemiş, Onun vefatından sonra başa geçen başka bir Firavun, halka eziyetler çektirmiştir: "*Sonra Yusuf hakkında bilgisi olmayan yeni bir kral tahta çıkar. Halkına, Bakın! İsraililer sayıca bizden daha çok; Gelin onlara karşı aklımızı kullanalım, yoksa daha da çoğalırlar; bir savaş çıkarsa düşmanlarımıza katılıp bize karşı savaşır, ülkeyi terk ederler*"¹⁰⁹ der. Bu zihniyetteki yeni yönetim, İsrailoğullarına çeşitli eziyetler çektirmiştir ki, bunlardan en vahimi yeni doğan erkek çocuklarının katli olmuştur.¹¹⁰

---

¹⁰² Yaratılış, 28/10-22.

¹⁰³ "... Meshedilmiş kahin günah işleyerek halkını da suçlu kılarsa, işlediği günahtan ötürü Rab'be günah sunusu olarak, kusursuz bir boğa sunmalı.", Levililer, 4/3.

¹⁰⁴ Brenner, a.g.e., s.7.

¹⁰⁵ Yaratılış, 37/1-36.

¹⁰⁶ Mahmet Nânâ, *Yahudi Tarihi*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2008, s.104.

¹⁰⁷ Nânâ, a.g.e., s. 109.

¹⁰⁸ "*Mısır'da buğday olduğunu duydum. Gidin, satın alın ki, yaşayalım, yoksa öleceğiz.*", Yaratılış, 42/2.

¹⁰⁹ Mısır'dan Çıkış, 1/10.

¹¹⁰ Mısır'dan Çıkış, 1/15-22.

Tanrı'nın iradesiyle bu vahşetten kurtulan İsrailoğlu Hz. Musa (M.Ö. 1250 y.),¹¹¹ Firavunun sarayında hayatını devam ettirme şansını bulmuştur.¹¹² Musa büyüdüktan sonra, bir gün soydaşlarının yanına gitmiş ve bu ziyareti sırasında bir Mısırlıyı öldürmesi üzerine firavunla ters düşmüş, ardından da Mısır'ı terk etmiştir.¹¹³ O, gittiği Midyan'da bir süre yaşamış, burada Tanrı'nın kurtarıcılık görevi için olgunlaşması sağlanmıştır.¹¹⁴ Sonraki süreçte Tanrı dağındaki bir görünümde Yahveyle konuşmuş ve Yahve ona İsrail halkını “kurtarmak” istediğini ve kendisinin temsilcisi olarak Mısır'a gitmesini söylemiştir.¹¹⁵ Hz. Musa, dört yüz otuz yıl¹¹⁶ Mısır'da yaşamış olan halkını, uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra kutsal topraklara ulaştırmıştır. Hz. Musa bu yolculuk sırasında “On Emir” diye isimlendirilen ve Yahudiler için farz hükmündeki Tanrı buyruklarını almış; ancak Yahudiliğin temelleri olan bu buyruklar arasında Mesih'e iman yer almamıştır.¹¹⁷

Burada dikkat çeken şey, Yahve'nin İsrail halkını kurtarmak istemesi ve kurtarıcı olarak da Musa'yı seçmesidir. Çünkü Mesih de Yahve'nin görevlendirmesiyle dağılmış İsrailoğullarını kurtarıp, adaleti sağlayacak şahıs olarak telakki edilmiştir.¹¹⁸ Yine bir başka dikkat çekici husus da yukarıda bahsettiğimiz ilk Mesih idollerinden Sümer Kralı Sargon'un da, bebekken Musa gibi nehre bırakılıp; yine düşmanı tarafından evlat edinilmesidir.¹¹⁹ Musa ve Sargon'un kurtarıcı kişilikler olması ve benzer hikayelere sahip olması, akla kurtarıcılık vasfının bir fenomen olarak ortak özellikleri olduğunu getiriyor ki, bu ortak özellikler aslında kurtarıcı kisvesinin insanlığın ortak bir ideali olduğunu da kanıtlar niteliktedir. Sargon'un Tanrı'nın evladı olması, onun mensup bulunduğu politeist, antropomorfist ve ayrıca teomorfist din içerisinde normal iken; “Her Şeye Gücü Yeten” El Şadday¹²⁰ bir tanrının hüküm sürdüğü tek tanrılı bir dinde, tanrı evlatlığı mümkün olmadığından, Musa, Kurtarıcı-Peygamber olarak nitelendirilmiştir. Hz.

---

¹¹¹ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s. 216.

¹¹² Mısır'dan Çıkış, 2/1-10.

¹¹³ Mısır'dan Çıkış, 2/11-15.

¹¹⁴ George Thoamas Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, Say Yayınları, İstanbul, 2005, s.604-605.

¹¹⁵ Mısır'dan Çıkış, 3/1-22.

¹¹⁶ Mısır'dan Çıkış, 3/41.

¹¹⁷ Yasa'nın Tekrarı, 5/1-32.

¹¹⁸ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e, s.341.

¹¹⁹ Nânâ, a.g.e., s.29.

¹²⁰ Mısır'dan Çıkış, 6/3.

Musa'nın Tora'da bir peygamber olarak nitelendirilmesi,¹²¹ kurtarıcılarının aynı zaman da birer peygamber olduğunu akla getiriyor ki, bu da Mesih denen kurtarıcının da peygamber olabileceği akıl yürütmesini doğuruyor. Nitekim peygamber, yalnızca Tanrı'nın buyruklarını insanlara bildirmekle ve Allah'ın emirlerini yerine getirmekle görevli, seçilmiş bir insandır ki Tora kitabında Hz. Musa'ya ithafen, “*Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurdularımın tümünü onlara bildirecek.*”¹²² diyerek betimlediği Hz. Musa'dan sonra gelecek ve İsrailileri dizginleyecek peygamberin, tıpkı Hz. Musa gibi bir insan ve peygamber olacağını kanıtlar. Bu da, yine peygamberlerin birer kurtarıcı olduğunun delilidir.

Burada dikkat çeken bir diğer şey ise, elde bir ilahi mesaj kanıt olarak varken ve bu kanıt Musa'dan sonra başka peygamberlerin geleceğini haber veriyorken; Tora'da geçmeyen Mesih'i beklemek, Mısır'da geçirilen yılların bir mirası olmasıdır. Nitekim dört yüz otuz yıl Mısır'da, Mısırlılarla iç içe yaşamış İsrailoğullarının, Mısırlıların inançlarından etkilenmiş olmaları ve Eski Mısır dininde Tanrı Re'nin kurtarıcı olarak göndereceği Mesih, yani “Ameni” düşüncesinin bulunuyor oluşu¹²³ onların Mısır'dan böyle bir mirasla çıkmalarına neden olmuş olabilir. Mamafih uzun yıllar bir arada yaşamış toplulukların birbirlerini etkilememesi düşünülemez ki, hâkim olanın, boyunduruğu altında yaşayanları etkilememiş olması da düşünülemez. Zaten Yeşu Kitabının yirmi dördüncü pasajında ve Ezekeil Kitabının yirminci pasajında görüldüğü üzere, İsrailoğullarının Mısır Tanrılarına kulluk ettikleri ve Mısır'dan çıktıktan sonra dahi o Tanrılara tapma arzuları, yaptıkları put ve söylemleri ile müşahede edilebilir ki aslında Ahit Sandığı bile Mısır'daki tapınmaların özlemine giderme adına oluşturulmuş bir cisimleştirme girişimidir.¹²⁴ Bu bilgilere binaen dört yüz otuz yıllık Mısır serüveninin çoğunluğunu firavunun boyunduruğu altında geçiren İsrailoğulları, Mısır inançlarını tanımışlar¹²⁵ ve kanaatimize, Mısır esareti boyunca, ister istemez mesihi düşünceyi de zihinlerine nakşetmişlerdir.

---

¹²¹ Yasa'nın Tekrarı, 34/10.

¹²² Yasa'nın Tekrarı, 18/18.

¹²³ Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, s. 347.

¹²⁴ Bettany, a.g.b., s.604-605.

¹²⁵ Tevkifi, a.g.e., s.118.

İlk olarak Hz. Yusuf'un Tanrının iradesiyle onları açlıktan kurtarması; ikinci olarak Mısır esareti esnasında, esaret günlerinin bir türlü bitmeyişi ve sürekli çekilen ıstıraptan Hz. Musa gibi bir kurtarıcının gelip, onları bu eziyetten kurtarması¹²⁶ daha sonraki sıkıntılı zamanlarda da kurtarıcı beklemeyi meşru kılmıştır. Nitekim bu durum, Tanrı'nın seçilmişleri olduklarını ve Tanrının onları diğerlerine göre ayrıcalıklı kıldığını düşünen Yahudiler¹²⁷ için oldukça uygundur; Tora'ya göre Tanrı, seçtiği millet yani Yahudiler zora düştüklerinde, Hz. İbrahim'e verdiği "*soyun, düşman kentlerini mülk edinecek*"¹²⁸ ve "*soyunun aracılığıyla tüm insanlar kutsanacak*"¹²⁹ gibi ahitlerinin doğrultusunda, onları kurtarmış ve yaşayıp düşmanlarına üstün gelmelerini sağlamıştır. Yahudilerin, Mısır'da gördükleri Mesih inancı ve Hz. Musa gibi Tanrı eliyle gönderilen kurtarıcıların varlığı; onların daha sonraki dönemlerde çektikleri acı ve hüsrana zamanlarının da etkisiyle;¹³⁰ vahdaniyetle yoğrulmuş bir "Yahudi Mesih" inancının temellerini atmıştır.

2.2.2. Hâkimler Devri ve İlk Mesih (M.Ö. XII-XI. Yüzyıl)

İsrailoğulları, kutsal toprakların eşiğine vardıklarında Hz. Musa vefat etmiştir. Hz. Musa vefat etmeden evvel, Nun oğlu Yeşu'yu İsrailileri vadedilmiş topraklara götürecek, onlara liderlik edip, Yahveyle olan iletişimlerini sağlayacak kişi olarak atamıştır.¹³¹ Yeşu, İsrailoğullarını Kenan topraklarına Yahve'nin yardımıyla sokmuş ve her kabileye kendilerine ayrılan toprakları işaret ederek onlara önderlik ve peygamberlik etmiş; yüz on yaşında da vefat etmiştir.¹³²

Yeşu'nun vefat etmesiyle, Yahudiler bir süre lidersiz kalmıştır. O süreçte ilahi vahiylerle muhatap olan Yeşu'nun çağdaşları vefat etmiş ve yerlerine Yahve'yi tanımayıp ona itimat göstermeyen yeni nesiller yetişmiştir ki, bu nesil Baaller'e tapmıştır. Bu duruma kızan Yahve, onları yağmacıların eline teslim ettiyse de, sonrasında onları doğru

---

¹²⁶ Yılmaz, a.g.m., s.313.

¹²⁷ Adam, "Yahudilik", s.228.

¹²⁸ Yaratılış, 22/17.

¹²⁹ Yaratılış, 22/18.

¹³⁰ R. J. Zwiwerblowsky, "Yahudi Mesihçiliği", Çev: Ali Coşkun(Ed.), *Mesih Beklerken*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003, s.53.

¹³¹ Yasa'nın Tekrarı, 31/7-8.

¹³² Yeşu, 24/28-30.

yola götürmesi için yönetici Hâkimler göndermiştir.¹³³ Hakîmler "Şoftim" ismiyle anılan, Yahve'den vahiy alabilen şahıslardır.¹³⁴ Halkın ileri gelenlerinden olan Hâkimler, çoğunlukla peygamberlerden oluşmaktaydı¹³⁵ ve onlar, genellikle erkekler arasından seçilseler de, bazen kadınlar arasından da Hâkim seçildiği görülmüştür.¹³⁶

İsrailoğulları, Yahve'nin onlara her Hâkim gönderişinde onu bir müddet takip etmiş; akabinde Hâkimler ölür ölmez onun yolundan dönüp, tekrar putlara tapmışlardır.¹³⁷ Çünkü onlar alenen Kenan halklarından ve onların dinlerinden etkilenmişlerdi. Peygamberlerin arı duru Yahveciliği telkin etmesine karşın, Yahudiler etkileşim sonucu Baal gibi Kenan tanrılarını kendi Tanrılarıyla sentezlemiş; hatta ibadetlerini yegane ibadethaneleri olan "Buluşma Çadırı" yerine, Kenan tapınaklarında yapmaya başlamışlardır.¹³⁸ Bu da Yahve'nin sürekli bozulan dini onarmak amacıyla kurtarıcılar göndermesine neden olmuştur. Nitekim Yahudiler onun özel ve seçilmiş halkı olduğu için Yahve'nin onların içerisinde bir kurtarıcı seçip; onları tekrar kendi istediği dini çizgiye getirmesi Yahudilere göre gayet tabiidir.

Hâkimler kitabında bildirilenlere göre Hâkimlerin birer peygamber olmalarının yanında, aynı zamanda Yahve tarafından gönderilmiş birer kurtarıcıydılar.¹³⁹ Mesih'in de Tanrının gönderdiği bir kurtarıcı olarak betimlenmesi ve yine Hâkimlerin de aynı şekilde birer kurtarıcı kisvesi taşıması, onların arasındaki bağı ilgi çekici kılıyor. Çünkü Mesih ahir zamanda gelecek, insanlara doğru yolu gösterip, onları bir araya getirecek olan kurtarıcıdır; Hâkimler de, İsraililer'in putlara taptığı, Yahve'den uzaklaştığı, çevre halklarca tehdit edildiği dönemde, onları kurtarmak, bir araya getirmek için gönderilmiş kurtarıcılardır. Yine onlar, Yahudilerin zihnindeki kurtarıcı olgusunu canlandıran, yeşerten, devam ettiren ve zihinlere nakşeden birer mesih benzeri kişiliklerdir.

---

¹³³ Hâkimler, 2/10-16.

¹³⁴ Adam, "Yahudilik", s. 213.

¹³⁵ Sarıkcıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.222., bkz., Hakimler, 4/4.

¹³⁶ "O sırada İsrail'i Lapidot'un karısı Peygamber Debora yönetiyordu." Hakîmler, 4/4.

¹³⁷ Hâkimler, 2/18.

¹³⁸ Eliade, c.1, s.225-226.

¹³⁹ "...Rab onlara Otniel adında bir kurtarıcı çıkardı."/Hâkimler, 3/9., "...Rab onlar için Ehut adında bir kurtarıcı çıkardı."/Hâkimler, 3/15., Ayr. Bkz. Peygamber ve kurtarıcı vasıflarının ikisini birden taşıyan Gidyon Peygamber'in kıssasının yer aldığı Hâkimler kitabının 6. ve 9. Pasajları.

Gidyon pasajında gördüğümüz üzere, Yahve gönderdiği kurtarıcının kendi eliyle görevlendirildiğini, onun kutsallığını, güçlerini göstermek ve İsrail halkının kendi kendilerine düşmanın elinden kurtulduğunu düşünmemelerini sağlamak amacıyla, düşmana otuz iki bin kişiyle saldırma imkânları varken, üç yüz kişi ile saldırılarını istemiştir.¹⁴⁰ Çünkü kurtarıcılar kutsaldır ve Yahve, eğer onlar anlaşmayı hatırlayıp, sürekli Yahve'ye yakarırlarsa, daimi olarak kurtarıcılar eliyle onları kurtaracağını zihinlerine nakşetmiştir.¹⁴¹ Yine Şimşon adındaki bir Hâkim'in, daha ana rahmine düşmeden evvel, annesine onun doğacağı ve İsrail'i Filistilerin elinden kurtaracağını bildirilmesi,¹⁴² aslında yine Mesih'in doğumunda olacak olağanüstülüklerle bir zemin hazırlamıştır. Çünkü Mesih'in de doğumundan önce onun neler yapacağı ve nasıl biri olacağı tayin edilmiştir.¹⁴³

Hâkimlerin sonuncusu Samuel'dir.¹⁴⁴ Samuel, Yahve'ye adanmış bir evlattı ve o büyüdüğünde İsrail'e liderlik yapmış bir hükümdar-peygamberdi. Samuel'in son hâkim olmasına neden olan şey, yaşlandığı zaman yerine atadığı oğullarının onun yolundan yürümemesi ve İsraililer arasında adaletsizliği yayıp, rüşvet gibi kötülüklerle halkı yönetmelerinden ötürü, Yahudilerin memnun olmaması ve başlarında diğer ülkelerde gördükleri gibi bir Kral olmasını istemelerindedir.¹⁴⁵ O dönemde yaşamış bazı Yahudilere göre, İsrail'in gerçek kralı Yahve'dir; bu yüzden Yahve'den başka bir kralın devletin başına geçecek olması eleştirilmiştir.¹⁴⁶ Bu eleştirilere ve önyargılara rağmen Yahve, halkın kral isteğini kabul etmiş ve bunun üzerine Samuel, Yahve'nin emriyle Saul'un başını yağla mesh ederek, onu ilk kral olarak atamıştır. (MÖ.1067)¹⁴⁷ "Samuel tarafından üzerine kutsal yağ döküldükten sonra, Saul'un üzerine "Yahve'nin ruhu indi";¹⁴⁸ çünkü kral Tanrı'nın "mesihiydi"¹⁴⁹ Yahve tarafından evlat edinilmiş, bir

---

¹⁴⁰ Hâkimler, 7/2-8.

¹⁴¹ Hâkimler, 3/9.; 3/15.,vb.

¹⁴² Hâkimler, 13/2-5.

¹⁴³ Küçük, a.g.e., s.145.

¹⁴⁴ Tefkî, a.g.e., s.114.

¹⁴⁵ 1. Samuel, 8/1-6.

¹⁴⁶ Eliade, c.1, s.412.

¹⁴⁷ 1. Samuel, 10/1.

¹⁴⁸ 1. Samuel, 10/6.

¹⁴⁹ 1. Samuel, 24,7,11/26,9,16,23 vb.

anlamda onun oğlu olmuştu: “*Ben ona baba olacağım, o da bana oğul olacak.*”¹⁵⁰”¹⁵¹ İlk Kral-Mesihlerin böyle bir nitelik taşımaları, kanaatimizce sonradan ortaya çıkacak Tanrı oğlu İsa Mesih ya da halen beklenen Kral-Mesih’in tiplemesinde büyük bir rol oynamıştır.

İlk kral Saul’un ardından, din adamları Krallığa seçilen kimselerin başına yağ ile mesh etmiş ve Krala, İbranice “*Mesh edilmiş*” manasına gelen “*Maşiah*” yani “Mesih” unvanını vermişlerdir.¹⁵² Bu yüzden Yahudilikte ismi geçen ilk Kral ve daha da önemlisi spesifik olarak ilk Mesih unvanını alan kişi, Kral Saul’dur¹⁵³ki, böylelikle İbraniler arasında Kurtarıcı-Mesih fenomeni bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kral gerçek manada Yahve’nin hizmetkârı ve temsilcisidir. O, güçsüzleri korumak, kozmik düzeni, bereketi ve adaleti sağlamakla görevlidir.* Kral yalnızca bu dünyaya değil, aynı zamanda tanrısal dünyaya aittir. O, yağlanma ritüelinden dolayı Mesih olarak anılır ki; bu da kralların ünvanı olan Mesih’in tüm krallara hasredilmesinin meşrulaştırılmış yoludur.¹⁵⁴ İşte Hâkimler devrinin konumuz açısından önemi budur ki, Yahudilerin zihnindeki Mesih idesinin tohumlarının bu devirde toprağa atıldığını ve Mesih-kralın ne olduğunu ilk defa bu devirde müşahede ediyoruz.

2.2.3. Beklenen Mesih’in İdeali: Hz. Davud ve Hz. Süleyman Devri

Saul, Kral olduktan kısa bir süre sonra, Yahve’nin emrine uymamış ve Yahve Saul’u Mesih ilan ettiğine pişman olmuştur.¹⁵⁵ Yahve, bu pişmanlığın üzerine Saul’un yerine başka bir Mesih atamaya karar vermiştir.¹⁵⁶ Benyamin soyundan olan Saul’un yerine, Tanrı eliyle ikinci Kral olarak, Yahuda soyundan olan Hz. Davud atanmıştır.¹⁵⁷ Hz. Davud, Samuel tarafından mesh edildiğinde henüz çocukluk yaşlarında idi ve bu meshedilme olayı, henüz Saul, Mesih-Kral iken gerçekleşmişti ki, yağlama ritüelinin

---

¹⁵⁰ 2. Samuel, 7/14.

¹⁵¹ Eliade, c.1, s.412.

¹⁵² Tefikî, a.g.e., s.114.

¹⁵³ Ziya Uygur, *Çağlar Boyunca Devrimler, İhtilaller Ve Siyonizm*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2014, s.37.

* Bu olay tıpkı ilk mesih örneklerini gördüğümüz Babil’de, halkın krallarından beklentilerine benziyor.

¹⁵⁴ Eliade, c.1, s.412.

¹⁵⁵ 1. Samuel, 15/11.

¹⁵⁶ 1. Samuel, 15/28.

¹⁵⁷ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008, s. 23.

akabinde Yahve'nin ruhu güçlü bir şekilde Davud'un üzerine inmiştir.¹⁵⁸ Yahve'nin ruhuyla güçlenen Davud, tüm İsrail'in korktuğu efsanevi Golyat'ı öldürmüştür.¹⁵⁹ Saul, askerlerinin Davud'u kendisine karşı övmelerini kıskanmış¹⁶⁰ ve onu komutanlarından biri yapmasına rağmen, defalarca öldürmeye çalışmıştır.¹⁶¹ Yahve'nin Saul'dan hoşlanmaması ve onu öldürmesi için Davud'un eline defalarca teslim etmesine rağmen Davud, Tanrı tarafından Meshedilmiş birini öldürmemiş ve Saul'un Yahve tarafından öldürülmesinin doğru olacağına kani olmuştur.¹⁶² Neticede Saul bir savaşta, intiharvari bir şekilde, kılıç taşıyıcısının silahıyla ölmüştür.¹⁶³

Daha önce Kral Saul'un ilk "Maşiah" olduğundan bahsetmiştik. Ancak bazı düşünürler, onun yalnızca bir geçiş evresi figürü olduğunu ve meshin de Hâkimlere yapılandan farksız olduğunu savunurlar.¹⁶⁴ Bu, kanaatimizce Hz. Davud'un ilk Mesih olduğunun kanıtlanmasına yönelik bir ispat çalışmasıdır ki, bunun sebebi de muhtemelen Saul'un sergilediği nefsanî, kötülüklerle dolu Mesih-Kral görevinin ifasının, Davud gibi bir savaşçılık, cesaret ve erdemlilik abidesiyle düzeltilmeye çalışılmasıdır. Nitekim 2. Samuel kitabında İsraililerin Davud'a nispetle: “*Geçmişte Saul kralımızken, İsrail'i komuta eden sendin*”¹⁶⁵ sözleri, onların Saul'u gerçek bir kral saymadıkları; asıl kralın Davud olduğunu kabul ettiklerini gösterir niteliktedir.

Hz. Davud daha sonra Yahve'nin emriyle Hevron'a gitmiş ve Yahuda Kralı olarak meshedilmiştir.¹⁶⁶ Daha sonraki süreçte başarılarına başarı katan Davud, tüm İsraililer tarafından kral olarak benimsenmiş ve Yahve'nin huzurunda tüm İsrail'in kralı ilan edilmiştir.¹⁶⁷ Davud'un krallığı MÖ. 1006-966 yılları arasında kırk yıl sürmüştür¹⁶⁸ ve O, bu dönemde kurduğu ordusuyla ülkenin sınırlarını Güneyde Mısır'a, Kuzeyde Toroslar'a kadar genişletmiş, Kudüs'ü ele geçirip başkent yapmış; daha sonra Hz. Süleyman

---

¹⁵⁸ 1. Samuel, 16/13.

¹⁵⁹ 1. Samuel, 17/51.

¹⁶⁰ 1. Samuel, 18/7-9.

¹⁶¹ 1. Samuel, 18/11. ; 1. Samuel, 19/10.

¹⁶² 1. Samuel, 24/6., ayr. 26/9.

¹⁶³ 1. Samuel, 31/4-6.

¹⁶⁴ Nânâ, a.g.e., s.162.

¹⁶⁵ 2. Samuel, 5/2.

¹⁶⁶ 2. Samuel, 2/1-4.

¹⁶⁷ 2. Samuel, 5/1-3.

¹⁶⁸ 2. Samuel, 5/4.

tarafından genişletilecek olan Kudüs Mabedini inşa etmiştir.¹⁶⁹ Ayrıca birçok savaşta Filistiler gibi daha nice İsrail düşmanını bozguna uğratmış¹⁷⁰ ve Kuzeydeki İsrail kabilelerini birleştirmeye çalışmıştır.¹⁷¹

Hz. Davud'un Yahudiler için yaptığı güzel şeyler, onun soyundan gelecek olan Mesih'ten de beklenmiştir. Nitekim o, darmadağın olan İsrailileri birleştirmiş, Yeruslaim'i ele geçirmiş ve başkent ilan etmiş, Kutsal mabedi inşa edip İsraililerin uzun yıllar bereket ve refah içerisinde yaşamasını sağlamıştır. Onun ilahiliği, yiğitliği, savaşlarda olan başarıları ve halkını birleştirmesi gibi nitelikleri, Yahudiler tarafından çok sevilmesine ve asla unutulmamasına neden olmuştur. Sonuçta Yahudi geleneğinde Davud'un Krallığı idealize edilmiştir.¹⁷² İşte bu ideal, halen beklenen, Yahve'nin "*Sen ölüp atalarına kavuşunca, senden sonra soyundan birini ortaya çıkarıp krallığını pekiştireceğim*"¹⁷³ sözleriyle irtibatlandırılmış olan Mesih'in önünü açmış ve bir ülkü, bir iman doktrini olmasına vesile olmuştur.

Hz. Davud İsrailoğullarının yıllar süren dağınıklığını, savaş yenilgilerini, yurtsuzluğunu Yahve'nin ruhu sayesinde düzeltmiş ve İsrailileri rahata erdirmiştir.¹⁷⁴ O, daha vefat etmeden evvel, kendi oluşturduğu ülkenin devamı ve refahı için, Yahve'nin tasdiğiyle oğlu Süleyman'ın kral olması için meshedilmesini emretmiştir.¹⁷⁵ Davud Süleyman'a ilahi görevler vermiş¹⁷⁶ ve nihayetinde yerine bir mesih bırakarak vefat etmiştir.¹⁷⁷

Davud'un yerine geçen Süleyman, babasının bıraktığı çok sağlam temellere oturmuş krallığın başına¹⁷⁸ MÖ. 966'ta geçmiş ve MÖ. 926 yılına kadar hüküm sürmüştür.¹⁷⁹ Kral Süleyman, bilge kişiliği, putperest prenseslerle evlilikleri sayesinde

---

¹⁶⁹ Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.223.

¹⁷⁰ 2. Samuel, 5/17-25. ; 2. Samuel, 8/14 g.

¹⁷¹ Gürkan, a.g.e., s.23.

¹⁷² Cohn-Sherbok, a.g.e., s.38.

¹⁷³ 2. Samuel, 7/12.

¹⁷⁴ 2. Samuel, 7/8-11.

¹⁷⁵ 1. Krallar, 1/32-35.

¹⁷⁶ 1. Krallar, 2/1-9.

¹⁷⁷ 1. Krallar, 2/10-12.

¹⁷⁸ 1. Krallar, 2/12.

¹⁷⁹ Sarıkçioğlu, *Dinler Tarihi*, s.224.

oluşan kuvvetli diplomasisi gibi meziyetleri sayesinde, ülkesini zenginleştirmiş ve Antik Orta Doğu'nun önemli bir gücü haline getirmiştir.¹⁸⁰ Yine O, Tanrı'nın emriyle, Kudüs Mabedini, İsraililerin Mısır'dan çıkışından yaklaşık 480 yıl, tahta geçişinden 4 yıl sonra inşa etmeye başlamış¹⁸¹ ve 7 yıl sonunda heybetli, gösterişli bir mabet inşa etmeyi başarmıştır. Yahudilerin ibadet merkezi haline gelen mabedin içi ve dışı altınla kaplatılmış, zamanın tüm imkânları seferber edilmiştir.¹⁸² "Kral Süleyman'ın inşa ettirdiği "Tanrı evi" mahiyetinde olan Mabet, ibadetlerin, çeşitli sunuların yapıldığı, kurbanların kesildiği, halkın toplanma ve karar alma mekânıdır ve içerisinde Ahit Sandığı, Yahudi Kutsal Kitabı ile buluşma çadırındaki mukaddes eşyaların yer alması, buraya ayrıca değer katmıştır."¹⁸³ Ayrıca kendisine, yapımı on üç yıl süren gösterişli bir saray inşa eden Süleyman'ın,¹⁸⁴ zenginliği ve bilgeliği dillere destan olmuştur. Onun için "*Kral Süleyman dünyanın bütün krallarından daha zengin ve daha bilgeydi*"¹⁸⁵ denilir. Öyle ki onun zenginliğini ve bilgeliğini duyan herkes onu görmeye gelmiştir.¹⁸⁶ Mabedin ilerleyen süreçte yıkılması ve Davud soyundan gelecek olan beklenen mesihin onu yeniden inşa edecek olması ve mabedi yeniden inşa ederek İsraililerin Yahveyle olan mekânsal bağını yeniden kurması beklenir.

Tevrat'a göre Hz. Süleyman'ın, putperest kralların kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardır. Bunlar, onun ilerleyen dönemde Yahve'den uzaklaşmasına, eşlerinin tanrılarına meyledip onlara tapmasına neden olmuştur.¹⁸⁷ Sonuçta Yahve, onun soyundan Kral-Masihlik görevini alacağını vadedmiş ve Mesihlik görevi artık onun soyundan alınmıştır.¹⁸⁸ Yaptığı tüm hizmetler, yaptığı bu hatayla unutulmuş ve neticede ülkenin dirliği ve birliği sarsılmıştır.¹⁸⁹ Onun ölümüyle birlikte yerine oğlu Rehavam geçmişse de,¹⁹⁰ sonuçta Yahve'nin vaadi gerçekleşmiş ve halk Rehavam'a

---

¹⁸⁰ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.40.

¹⁸¹ 1. Krallar, 6/1.

¹⁸² 1. Krallar, 6/15-32.

¹⁸³ Mustafa Yiğitoğlu, "Yahudi İdeası: Kral Mabedinden Kral Devlete", *Electronic Turkish Studies*, S. 2, 2012, c.7, s.1208.

¹⁸⁴ 1. Krallar, 7/1-12.

¹⁸⁵ 1. Krallar, 10-23.

¹⁸⁶ 1. Krallar, 10/6-9.

¹⁸⁷ 1. Krallar, 11/4-6.

¹⁸⁸ 1. Krallar, 11/1-13.

¹⁸⁹ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.40.

¹⁹⁰ 1. Krallar, 11/43.

başkaldırmıştır.¹⁹¹ Bu başkaldırma sonucu Davud oğlu Rehavam Güneyde Yahuda Krallığı'nı, Yerovam ise Kuzeyde İsrail Krallığı'nı kurmuştur.¹⁹²

Bu sıralarda yaşamış olan Hz. İlyas, halkı Yahve'ye itaate çağırıştır. O hayatının sonunda gökten inen alevli bir arabayla göklere çıkmış ve Tanrının yanına gitmiştir. Yine Hz. İdris'te de aynı olayın olması, bazı tefsirciler tarafından onların ahir zamanda geri geleceği yönünde açıklamalarını doğurmuştur ki¹⁹³, bu aslında İsa Mesih'in geri geleceği idesinin, Hıristiyanlar ve bazı Müslümanlar arasında yaygın olmasıyla benzetilebilir. Muhtemelen, Yahudilik içerisindeki bu beklenti, bir sonraki bölümde inceleyeceğimiz diğer iki ilahi dine etkileri nispetinde, onların da inançları haline gelmiştir.

Yahudilikte Mesih inancında Davud, Mesih beklentisinin temellerinin nelığinin fark edilebilmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü O, dağılmış, sürekli eziyet çeken İsrailoğullarını bir araya getiren Yahve'nin Kralı, Mesih'idir ve o halkın gözündeki bu yerinden ve Yahve'nin vaadinden ötürü beklenen Mesih'in atası ve bir nevi prototipidir. Süleyman ise Yahve'nin oğlum dediği ikinci Mesih'tir ve Yahve'nin sözü gereği Davud soyundan çıkacak olan Mesih makamının sonlandırılmasına neden olan hatalarıyla konumuz açısından önemlidir. Eğer Süleyman bu hataları yapmamış olsaydı, Yahve'nin senin soyundan Mesihler, Krallar çıkaracağım sözü, hiç aksamaya uğramayacaktı ve beklenen kurtarıcı belki de hiç beklenmeyip; her daim hazır ve nazır olacaktı. İşte Yahudilerce beklenen Mesih'in atalarının tarih sahnesindeki durumları budur ve onlar ilahi din mensuplarının zihinlerindeki Mesih imajının başkahramanlarıdır.

2.2.4. İsrailoğullarının Muhteşem Çağının Sonu: Devletin Parçalanması

Hız. Süleyman'ın hatalarına binaen, Yahve sözünü tutmuş ve onun soyundan mutlak hâkimiyeti almıştır. Süleyman'ın vefatı üzerine de İsrailoğulları iki ayrı ülkeye bölünmüştür. Rehavam, Yahuda ve Bünyamin kabilelerini bünyesine katıp, Güneyde Yahuda Devletinin kralı olmuş; Kudüs'ü başkent yapmıştır.¹⁹⁴ Halkın, yönetimde müsamaha beklentilerine cevaben "*Babamın size yüklediği boyunduruğu ben daha da*

---

¹⁹¹ 1. Krallar, 12/16-17.

¹⁹² Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.225.

¹⁹³ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.226.

¹⁹⁴ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.225.

ağırlaştıracağım. Babam sizi kırbaçla yola getirdiyse, ben sizi akreplerle yola getireceğim.” sözleri üzerine, diğer on kabile Yarovam’ı kendilerine kral olarak seçmişlerdir¹⁹⁵ ki, o da Kuzeyde İsrail Devletini kurmuştur.

Yarovam, halkının Yahuda devletinin sınırları içerisindeki Kudüs'e, Kudüs'teki kutsal mabede meyledebileceğini düşünerek, Beythel'deki eski bir putperest mabedine altın buzağı putu koymuş ve burayı hac merkezi ilan etmiştir.¹⁹⁶ Böylece İsrail krallığı, putperestliğe meyletmiş, Yahve'den uzaklaşmışlardır. Yarovam'dan sonraki krallarda aynı putperest tavrı sürdürmüşlerdir;¹⁹⁷ halk da “*Rab 'bin İsrail halkının önünden kovmuş olduğu ulusların törelerine ve İsrail krallarının koymuş olduğu kurallara göre yaşamışlardı.*”¹⁹⁸ Bu da yetmez gibi birçok put yapıp onlara tapmışlar;¹⁹⁹ neticede MÖ.722 yılında²⁰⁰ son kral Hoşe'a'nın krallığı sona ermiş ve İsraililer Asur Kralı Şalmaneser'in emriyle Asur'a sürülmüşlerdir.²⁰¹ Sürgüne gönderilen On İsrail Kabilesi hakkında birçok efsaneler söylenmiştir; bunun sebebi İsrail'in bu kaybolan kabile mensuplarından bir daha haber alınamayışındır.²⁰² Sürgüne gitmeyip kalanlar pagan inançlarıyla asimile olmuşlar, gidenlerinse çoğu ya başka milletlere karışmış ya da hayatını kaybetmiştir.²⁰³ Çoğu Yahudi ve Hıristiyan, Mesih geldiği zaman İsrail'in kayıp kabilelerinin yeniden vadedilmiş topraklara kavuşacağına inanmaktadırlar. Bu olay yine Mesih-Kral'ın eliyle gerçekleşecek olan kehanetlerdendir.²⁰⁴

Yahuda Krallığının insanları da ağaç altlarına, tepelere dikili taşlar ve putlar koyup onlara tapmışlar; hatta putperest ayinlerinde fuhuş yapar hale gelmişlerdir.²⁰⁵ Başlarındaki kralların da Rabbin gözünde kötü olanı yapmaları ile birlikte, onlar sürekli

---

¹⁹⁵ 1. Krallar, 12/14-17.

¹⁹⁶ 1. Krallar, 12/28-31.

¹⁹⁷ “*O da Rab 'bin gözünde kötü olanı yaptı.*”, 1.Krallar, 15/26., “*Baaşa, Rab 'bib gözünde kötü olanı yaptı. Yarovam'ın yolunu izledi ve onun İsrail'i sürüklediği günahlara katıldı.*”, 1.Krallar, 15/34. ; ayr. 2. Krallar, 15/28. vb.

¹⁹⁸ 2. Krallar, 17/8.

¹⁹⁹ 2. Krallar, 17/12.

²⁰⁰ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.225.

²⁰¹ 2. Krallar, 17/6.

²⁰² Gaer, a.g.m., s.259.

²⁰³ Serpil Akbıyık, “Babil Esareti'nin Yahudiler Üzerindeki Sosyal, Kültürel ve Dini Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010, s. 32-33.

²⁰⁴ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.43.

²⁰⁵ 1. Krallar, 14/23-24.

olarak Yahve ile ters düşmüşlerdir.²⁰⁶ Hatta Ahazya adlı kral, halkının Hz. Musa'ya olan bağlılığını sona erdirmek istemiş; bunun için Tora'dan Allah'ın isimlerini çıkartıp, yerine put isimleri koymuştur.²⁰⁷ Mamafih Hizkiya adlı kral, Yahudilerin bu davranışlarına rağmen, onları Yahve'nin gözünde doğru olana yöneltmiş, yaptıkları putları yok etmiş ve İsraili düşmanlarına karşı üstün kılmıştır.²⁰⁸ O da tüm bu yaptıkları bir yana, Babilli temsilcilere tüm ülke zenginliğini ifşa ederek bir hata yapmış ve bu hatasıyla Babillilerin, Yahuda ülkesine göz dikmesine neden olmuştur.²⁰⁹ Hizkiya'dan sonra başa gelen çoğu Yahuda Kralı, Rabbin gözünde kötü olanı yapıp putperestliği şiar edenmiş ve netice de Yahuda Krallığı, Yahuda Kralı Yehoyakin zamanında Babil Kralı Nebukadnessar tarafından ele geçirilmiştir (MÖ.597.). Son seçilmiş kral Yehoyakin de dahil olmak üzere, ailesi, kabinesi, askerleri, zanaatkârlarıyla birlikte toplamda on bin Yahudalı Babil'e sürgün edilmiş; Nebukadnessar Yehoyakin'in yerine kral olarak Yehoyakin'in amcası Mattanya'yı tayin etmiştir.²¹⁰ Neticede Mattanya (Sidkiya)'da Nebukadnessar'e başkaldırmış; ²¹¹ nihayetinde oğulları öldürülüp, kendisi kör bırakılarak ailesinden kalanlar ve halkın ekseriyetiyle birlikte Babil'e sürgün edilmiştir.²¹² Böylelikle MÖ.586 yılında Yahuda Devleti, Babil Kralı Nebukadnessar eliyle tarih sahnesinden ayrılmış; Birinci Mabed Dönemi sona ermiştir.²¹³

2.2.5. Babil Sürgünü ve Yahudilerin Mesih Beklentisinin Dirilişi

MÖ. 6.yy., tüm Dünyada dini reformların hat safhada olduğu, yeni dini formların ortaya çıktığı bir çağdır. Bu yeni formlar ve kurucuları şu şekildedir: Hindistan'da Tima (Cayna) Caynizm'i, Siddharda Gautama (Buddha) Budizm'i; Çin'de Konfüçyüs Konfüçyanizm'i, Lao Tzu Taoizm'i; İran'da Zerdüş Mecusiliği kuran öncülerdir. Yahudilerin maruz kaldığı Babil Sürgünü (MÖ.587) ve bu sürgünün onların zihninde oluşturduğu köklü değişiklikler de bu yüzyılda meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin

---

²⁰⁶ 1. Krallar, 15/3., 2. Krallar, 8/27. vb.

²⁰⁷ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.226.

²⁰⁸ 2. Krallar, 18/3-4.

²⁰⁹ 2. Krallar, 20/12-18.

²¹⁰ 2. Krallar, 24/10-14.

²¹¹ 2. Krallar, 25/1.

²¹² 2. Krallar, 25/7.

²¹³ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.228.

nedenlerini ve sonuçlarını görebilmek için sürgün esnasında ve akabindeki mesih telakkilerinin izlerini tarih sahnesinde aramak gerekmektedir.

Önce Hz. Süleyman'ın yaptığı hatalar neticesinde İsrailoğullarının ayrışıp iki ayrı devlet kurması, sonrasında ilk olarak İsrail Devletinin MÖ. 722 yılında yıkılıp halkının Asur'a sürgün edilmesi, en sonunda da Yahuda krallığının yıkılıp, halkının MÖ. 586 yılında Babil'e sürgün edilip, kutsal mabedin, sarayın yakılıp yıkılması,²¹⁴ kendilerini Yahve'nin seçilmişleri olarak gören Yahudiler için tam bir yıkım olmuştur. Nitekim İsrailoğulları ileride bağımsızlıklarını kazanmış olsalar da 1948 yılına değin Hz. Davud çağındaki gibi düzenli, istikrarlı bir devlet kuramamışlardır.²¹⁵

Yahve'nin İsrailoğullarını *“Yollarımdan sapar; kurallarımı, buyruklarımı bırakır, gidip başka ilahlara kulluk eder, taparsanız, size verdiğim ülkeden sizi söküp atarım, adıma kutsal kıldığım bu Tapınağı terk ederim, burayı tüm ulusların aşağılayıp alay ettiği bir yer durumuna getiririm”*²¹⁶ şeklindeki uyarısına rağmen, onlar putperest uygulamalara ve Rabbin istemediği diğer davranışları yapmaya devam etmişler ve Yahve tarafından cezalandırılmışlardır.²¹⁷ Yahudilerin Yahve'ye karşı olan sadakatsizlikleri ve bunun akabinde Yahve'nin seçtiği kişiler eliyle cezalandırılmalarının en açık örneğini Nebukadnezzar'ın Kudüs'ü ele geçirip mabedi yıkmasıyla başlayan sürgün dönemiyle görüyoruz. Yahudilerin cezayı hak etmeleri, Yahve'nin gözünde kötü olanı yapmaları ve huzurundan atılmaları;²¹⁸ bunun da Nebukadnezzar gibi dinsiz ve zalim birinin eliyle yapılması,²¹⁹ onların zihninde derin yaralar açmış, bunun neticesinde Nebukadnezzar, 2. Krallar ve Daniel Kitabı gibi önemli Tanah eserlerinde iyi ve kötü karışımı zıt tiplmelerle yer bulmuştur.²²⁰

---

²¹⁴ 2. Krallar, 25/9.

²¹⁵ Sevilla-Sharon Moshe, *İsrail Ulusunun Tarihi*, Yahudi Cemaatler Dairesi Yayınevi, Kudüs, 1981, s.32-33.

²¹⁶ 2. Tarihler, 7/19-20.

²¹⁷ İşaya, 2/7-9.

²¹⁸ 2. Krallar, 24/20.

²¹⁹ *“Vay haline Asur, öfkemin değneği! Elindeki sopa benim gazabımdır. Asur'u tanrısız ulusa karşı salacağım...”* İşaya, 10/5-6.

²²⁰ Ali Osman Kurt, *“Yahudi Kaynaklarında Kral Tipolojileri: Nebukadnezzar ve Koreş Örneği”*, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.2, 2006, c.10, s.425-433.

Sürgün, vuku bulmadan evvel Yahve'nin görevli peygamberleri aracılığıyla İsrailoğullarına haber verilmiş ve ayrıca sürgünden kurtarılacakları da müjdelenmiştir. Mesela MÖ.8.yy.'da yaşamış İşaya Peygamber'in kitabında Rab, halkın Rablerinden ve onun dininden uzaklaştıklarını, bunun neticesinde ceza olarak ülkelerini yerle bir edip, onları çok uzaklara süreceğini; ancak sonrasında meşe ağacı gibi köklerinden yeniden doğup, ülkelerini geri alacaklarını bildirmiştir.²²¹ Yine İşaya Peygamber, İsrailoğullarının kurtuluşunun işareti olarak bakire bir kızıdan "İmmanuel" isminde birinin doğacağından bahsetmiştir ki,²²² O, kurtarıcı geldiğinde neler olacağını da ayrıntılarıyla bildirmiştir.²²³

İşaya'nın çağdaşı olan Mika Peygamber, İsrail halkının hataları neticesinde hak ettiği sonun Yahudalılar için de yakın olduğunu²²⁴ bu sonun bir sürgünle neticeleneceğini;²²⁵ ancak sonuçta Yeruşalim'den çıkacak bir kurtarıcı sayesinde sürgünün sona erip, halkın kutsal topraklara döneceğini bildirmiştir.²²⁶

MÖ.7.yy.'da yaşamış olan Yeremya Peygamberin kitabında ise Yahudalıların yaptıkları hatalar neticesinde başlarındaki çobanların dağıtılacağından halkın sürgüne gönderileceğinden bahsedilmiştir.²²⁷ Ayrıca onun kitabında, Davud'un soyundan birinin halkı toparlayıp, onları kurtaracağıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.²²⁸

---

²²¹ İşaya, 6/9-13.

²²² İşaya, 7/14-16.

²²³ "İşay'ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, kökünden bir fidan meyve verecek. Rab'nin Ruhü, bilgelik ve anlayış ruhu, öğüt ve göç ruhu, bilgi ve Rab korkusu ruhu Onun üzerinde olacak. Rab korkusu hoşuna gidecek. Gözüyle gördüğüne göre yargılamayacak, kulağıyla işittiğine göre karar vermeyecek. Yoksulları adaletle yargılayacak, yeryüzünde ezilenler için dürüstçe karar verecek. Dünyayı ağzının değneğiyle cezalandıracak, kötülerini soluğuyla öldürecek. Davranışının temeli adalet ve sadakat olacak. Onun döneminde kurtla kuzu bir arada yaşayacak, parsla oğlak bir arada yatacak, buzağı, genç aslan ve besili sığır yan yana duracak, onları küçük bir çocuk güdecek. İnekle ayı bir arada otlayacak, yavruları bir arada yatacak, aslan sığır gibi saman yiyecek. Emzikteki bebek kobra deliği üzerinde oynayacak, süttten kesilmiş çocuk elini engerek kovuğuna sokacak. Kutsal dağımın hiç bir yerinde kimse zarar vermeyecek, yok etmeyecek. Çünkü sular denizi nasıl dolduruyorsa, dünya da Rab'bin bilgisiyle dolacak..." İşaya 11/1-16.

²²⁴ Mika, 1/9.

²²⁵ Mika, 1/16.

²²⁶ "...İsrail'i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak. Onun kökeni öncesizliğe, zamanın başlangıcına dayanır... O gelince, halkını Rabden aldığı güçle yönetecek. Halk güvenlik içinde yaşayacak. Çünkü bütün dünya onun büyüklüğünü kabul edecek..."Mika, 5/2-5.

²²⁷ Yeremya, 22/22.

²²⁸ "İşte Davud için doğru bir dal çıkaracağım günler geliyor diyor Rab. Bu kral bilgece egemenlik sürecek, ülkede adil ve doğru olanı yapacak. Onun döneminde Yahuda kurtulacak, İsrail güvenlik içinde yaşayacak.", Yeremya, 23/5-6.

Sürgün döneminin öncesinde ve sürgün esnasında yaşamış olan Hezekiel Peygamber, halkın, azgınlığından dolayı önce kıtlıkla, sonrasında çevre halkların saldırıları ve en nihayetinde sürgünle cezalandırılacaklarını bildirmiştir.²²⁹ Nihayetinde Hezekiel Peygamberin görevi esnasında, Rabbin birer ceza makinesi konumundaki Babilliler, Yeruslaim'i ele geçirip, halkın bir kısmını öldürüp, kalanları sürgüne göndermişlerdir²³⁰ ki, halkın zenginleri, soyluları, ileri gelenleri sürgüne muhatap olmuş; fakirler ülkelerinde bırakılmışlar²³¹ ve toplamda on bin kişi sürgün edilmiştir.²³² Ancak Rab, Yahudilerin Onun adını başka diyarlarda kirlettiği, başka halkların Yahve'yi kötü bir Tanrı olarak algılamalarına neden oldukları için, onları kurtarıp, ülkelerine geri döndüreceğini²³³ ve bunun için de bizzat Davud'un görevlendirilip, onları topraklarına götürüp, yeniden krallık yapacağını müjdelemiştir.²³⁴ Görüldüğü üzere sürgün bir ceza olsa da, bu Rabbin seçtiği özel halk olan Yahudiler için yalnızca bir silkinme aracı olması gayesi taşıdığı aşikârdır. Onların inanisına göre, tüm bu eziyetlerden sonra, Davud soyundan biri ya da Davud'un bizzat kendisi gelip onları Rab adına kurtaracaktır.

Yahudilerin benliklerini kaplayan Tanrı'nın seçilmiş olma düşüncesi, Babil'deki diaspora ile birlikte zedelenmiştir ki, Tanrı onların birçok ezalar çekmesine, Mabel'in yıkılıp, Kudüs'ün alevler içinde kalmasına göz yummuş ve bu durum onların Tanrı'ya olan inançlarını yok olma derecesine getirmiştir.²³⁵ Nitekim her ne yaparlarsa yapsınlar Rab onlara her zaman tövbe etmeleri için fırsatlar sunmuş ve neticede affetmiştir. Rab onları diaspora esnasında da yalnız bırakmamış; Yahudilere gönderdiği Hezekiel, İşaya, Daniel, Haggay ve Zekeriya gibi peygamberler, sürgünde iken Yahudilerin dini dünyalarını dengede tutmaya çalışmışlar ve onlar için ümit verici haberler vadetmişlerdir.²³⁶ Peygamberlerin bu uğraşları neticesinde, Tanah'ta yer alan Ağıtlar Kitabındaki bilgilere göre, Sürgüne giden Yahudiler, başlarına gelenin elleriyle yaptıklarından dolayı olduğunu anlamışlar,²³⁷ sürgün esnasında birçok eziyetler çekmişler

---

²²⁹ Hezekiel, 4/8-17.

²³⁰ Hezekiel, 9/1-6; 12/12-16.

²³¹ Akbıyık, a.g.t., s.73.

²³² 2. Krallar, 24/14.

²³³ Hezekiel, 36/22-24.

²³⁴ “Kulum Davud onların kralı olacak, hepsinin tek çobanı olacak.”, Hezekiel, 37/24.

²³⁵ Yiğidoğlu, a.g.m., s. 1210.

²³⁶ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.50.

²³⁷ “İsyanlarım boyunduruğuma döndü, Rabbin eliyle tutturulup, boynuma geçirildi...” , Ağıtlar, 1/14.

ve çektikleri sıkıntıların sonunda Rabbi hatırlayıp, bunlardan pişmanlık duymuş ve Rabbe yalvarmışlardır.²³⁸

İsrailoğulları, Sürgün esnasında Babil'in sosyal, ekonomik ve dini hayatını tanıma fırsatı bulmuşlardır.²³⁹ Nitekim Dinler Tarihçeleri arasında Yahudilerin esaretten bir takım inançları benimseyerek döndükleri görüşü hâkimdir.²⁴⁰ Kendilerini lüks Kalde medeniyetinin içerisinde bulan İsrailoğulları, bu toplumun çekiciliğinden etkilenmişlerdir; bu etkilenme, kültürel, ekonomik ve dini olarak kendini göstermiştir. Kültürel ve ekonomik olarak etkiler, halkın yaşam tarzında birebir görülür ki, onlardan kimi bu yeni topraklarda ticarete atılmış, kimi toprak satın alıp zengin olmuş, kimi ise sarayda üst düzey görevler almışlardır.²⁴¹ Ancak çoğunluk içe kapanık gettolarda birbirlerine yardım ederek yaşamışlar; hatta Yahudilik üzerine köklü araştırmalar yapmış olan Sevilla-Sheron'a göre Yahudiliğin bir ideoloji, bir yaşam tarzı olarak asıl doğuşu Babil'deki esaret yıllarında olmuştur;²⁴² Yahudiler dinlerini Babil'de tanıdıkları yeni ideolojilerle sentezlemişlerdir.

Babil'de iken Yahudilikte meydana gelen sentezleme ve yenilenmeler, yalnızca kültürel ve ekonomik hayatları etkilemekle kalmamış; dini hayatları da sürgünde zenginleşmiştir. Onların kendilerine has kıldıkları Tanrı anlayışları, bu yeni kültürden nasibini almış; sürgünden önceki Tanrı tasavvurlarının gereği olarak, düşmanla savaşın kendileri değil, Tanrıları olduğu, bu savaşın da insanlarla değil, karşı tarafın tanrısıyla olduğu bilinciyle düşünen Yahudiler, kendi tanrılarının Babil tanrısı Marduk'a yenildiğini düşünmüşler ve bununla Yahve'nin Marduk'tan daha güçsüz bir Tanrı olduğu sonucuna varmışlardır. Bu kanı neticesinde bazı Yadhiler Marduk'a tapmış; bazı Yahudiler eski Kenan inanışlarına dönmüş; bazılarıysa Yahve'nin onlara bir kurtarıcı-Mesih göndererek onları kurtaracağına inanmışlardır.²⁴³

---

²³⁸ "...Bak da gör ya Rab ne kadar sefil oldum.", Ağıtlar, 1/11.; "...Mülkümüz yabancılara geçti...Ekmek için Mısır'a Asur'a el açtık... Taç düştü başımızdan..." Ağıtlar, 5/22.

²³⁹ Akbıyık, a.g.t., s.82.

²⁴⁰ İsmail Taşpınar, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik'te Ahiret İnancı", *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2003, s. 75.

²⁴¹ Akbıyık, a.g.t., s.105-108.

²⁴² Sayar, a.g.m., s.7.

²⁴³ Ali Osman Kurt, "Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s.31-32.

Yine sürgünden önce berrak bir yapıda olmayan ahiret, melek ve şeytan telakkisi, sürgünle birlikte gelişmiş; sürgün peygamberleri Yeşaya,²⁴⁴ Sefenya²⁴⁵ ve Daniel'in²⁴⁶ kitaplarında bu konuyla ilgili ilk deklarasyonlar yer almıştır. Bu kitaplardaki ahiret telakkisi, ahiret yorumları ve insanların hesaba çekileceği son günün betimlemesi şeklindedir ve Yahudi mesih inancının temelinde yer alan “dünyanın son zamanları” klişesine zemin hazırlamıştır. Çünkü dünyanın son zamanlarda gelecek kurtarıcının kurtarışı, bu dünya son bulacağı için yalnızca bu dünyayı ilgilendirmeyip; diğer hayattaki kurtuluşu ilgilendiriyor olmalıdır. Bu kitaplar ve peygamber haberleri, Apokalitik eserler olarak anılıp, Yahudi eskatolojisinin temellerini oluşturmuştur; Mesih de bu eserlerde ütöpic bir eskatoloji unsuru olarak, dünyanın sonunda gelecek bir kıyamet alametine dönüşmüştür.²⁴⁷

Mesih'in ilk defa izlerine rastlandığı bu topraklarda, Yahudilerin, boyunduruğu altında yaşadıkları milletin Mesih inancını, tanıyıp sentezlemeleri çok da zor olmamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz sürgün dönemi peygamberlerinin getirdiği haberlerde bu yöndedir ki, birinci bölümde değindiğimiz insanların sıkıntılı anlarında bir kurtarıcı beklemesi olgusu burada devreye girmiş ve inandıkları Tanrı onlara bir kurtarıcı göndereceğini taahhüt etmiştir. Onların sürgün öncesinde bekledikleri Kral, yalnızca bir özne iken, sürgündeki gelişmeler ve peygamberlerin haberleri, artık kişisel bir Mesih beklentisini gölgede bırakacak şekilde, Mesih'in oluşturduğu çağa, Mesihi Çağa odaklanmıştır. Nitekim Yahve'nin sözcüleri konumundaki sürgün peygamberlerinden Hezekiel'in kitabında Mesih'ten şöyle bahsedilmiştir:

*“Kulum Davud onların kralı olacak, hepsinin tek çobanı olacak. Buyruklarımı izleyecek, kurallarına uyacak, onları uygulayacaklar. Kulum Yakup'a verdiğim atalarınızın yaşadığı ülkeye yerleşecekler. Kendileri, çocukları, çocuklarının çocukları sonsuza dek orada yaşayacaklar. **Kulum Davud da sonsuza dek onların önderi olacak...Tapınağımı sonsuza dek onların ortasına kuracağım...**”²⁴⁸*

---

²⁴⁴ Yeşaya, 27/13

²⁴⁵ Sefenya, 1/2-3.; 2/3.

²⁴⁶ Daniel, 12/1-3.

²⁴⁷ Mustafa İslamoğlu, *Yahudilişme Temayülü*, Denge Yayınları, İstanbul, 1996, s.359-360.

²⁴⁸ Hezekiel, 37/24-27.

Daniel peygamberin kitabında:

“Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan'ın yanına doğru ilerledi, O'nun önüne getirildi. Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır.”²⁴⁹

Yeremya peygamberin kitabında:

“İşte Davud için doğru bir dal çıkaracağım günler geliyor diyor Rab. Bu kral bilgece egemenlik sürecek, ülkede adil ve doğru olanı yapacak. Onun döneminde Yahuda kurtulacak, İsrail güvenlik içinde yaşayacak.”²⁵⁰

İşaya Peygamberin kitabında:

“İşay'ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, kökünden bir fidan meyve verecek. Rabbin ruhu... Onun üzerinde olacak... Onun döneminde kurtla kuzu bir arada yaşayacak...”²⁵¹

Zekeriya peygamberin kitabında:

“Ey Sion kızı, sevinçle coş! Sevinç çığlıkları at, ey Yerusâlim kızı! İşte kralın! O adil kurtarıcı ve alçakgönüllüdür. Eşeğe, evet, sıpaya, eşek yavrusuna binmiş sana geliyor!...Onun egemenliği bir denizden bir denize, Fırat'tan yeryüzünün uçlarına kadar uzanacak.”²⁵²

Yine Daniel peygamberin kitabında Mesih-Kral'ın geliş zamanı şu şekilde müjdeleniyor:

“Yerusâlim'i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek.”²⁵³

---

²⁴⁹ Daniel, 7/13-14.

²⁵⁰ Yeremya, 23/5-6.

²⁵¹ İşaya, 11/1-9.

²⁵² Zekeriya, 9/9-10.

²⁵³ Daniel, 9/25.

Peygamberlerin haber verdiği bu meshedilmiş kralın, o asra mahsus olup olmadığı aşikar değildir. Ancak bu haberlerin yer aldığı pasajların bütününe ve sürgünün Yahudiler için anlamına spesifik olarak bakacak olursak; burada bahsi geçen Mesih-kral, -Hezekiel Kitabındaki haber hariç- sürgünü sona erdirecek olup, sürgünden sonrasını kapsamıyor gibi görünmektedir. Hezekiel kitabındaki bahis ise muhtemelen haşr olayından sonra, inananlarının Davud'un etrafında toplanmasını ya da kıyametten önceki vakitlerde Davud'un ya da Davud'u temsil eden zürriyetinden birinin, müminleri refaha erdireceğini betimliyor olabilir. Bu Mesihliğin yalnızca "Mesih-Kral" ütopisi içerisinde mi yoksa hem "Mesih-Kral" hem de "Mesih-Başhaham" ütopisi mi olduğu yani dini ve dünyevi yönü aşikar olmayıp; o an için gelecek bir kurtarıcıyı betimliyor gibi görünse de; şu an bir araştırmacı veya bir Yahudi, bu literatürü inceleyip, anakronist bir tavır takınırsa; bahsedilenin günümüz için olduğunu düşünebilir.²⁵⁴ Nitekim şu an Yahudiler bu haberlerin tümünü beklenen mesih için birer işaret olarak kabul ediyorlar.

-Hezekiel hariç- tüm bu peygamberlerin haber verdiği, Yahve'nin seçtiği Kurtarıcı-Mesih, MÖ. 538 yılında Babil hükümrânlığına son veren Pers Kralı Koreş (Keyhüsrev, Cyrus) olmuştur.²⁵⁵ Koreş, Rabbin Mesih'idir ve O, İsrailoğullarının Yahve tarafından gönderilmiş kurtarıcısıdır. Nitekim Yahve, Koreş için:

*"Rab meshettiği kişiye, sağ elinden tuttuğu **Koreş**'e sesleniyor. Uluslara onun önünde baş eğdirecek, kralları silahsızlandırarak, bir daha kapanmayacak kapılar açacak... Sen beni tanımadığın halde kulum Yakup soyu ve seçtiğim İsrail uğruna seni adınla çağırıp onurlu bir unvan vereceğim²⁵⁶... Koreş'i doğrulukla harekete geçirecek, yollarını düzleyeceğim. Kentimi o onaracak..."²⁵⁷*

"...Rab'bin sevdiği kişi, O'nun Babil'e tasarladığını yerine getirecek. Gücünü Kildanilere karşı kullanacak. Ben, evet, ben söyledim, onu ben çağırdım. Onu getirdim, görevini başaracak."²⁵⁸

Tanah'ta açıkça kimliği ve görevi zikredilen Koreş, peygamberlerin haber verdiği, Babil'deki sürgünden Yahudileri kurtaracak olan, Tanrı'nın Meshedilmiş Kralıdır.

---

²⁵⁴ Werblowsky, a.g.e., s.53.

²⁵⁵ Kurt, a.g.m. (Kral-Tipoloji) , s.424.

²⁵⁶ İşaya, 45/1-5.

²⁵⁷ İşaya, 45/13.

²⁵⁸ İşaya, 48/14-15.

Meshedilme olayı, krallar, din adamları ya da önemli şahsiyetlerin göreve başlarken yağlanması ritüelidir ki, Koreş bir İsrailoğlu olmamasından dolayı, Pers İmpartorluğunun başına geçmeden evvel meshedilmiş olması çok düşük ve akla yatkın olmayan bir ihtimaldir. Öyle ise buradaki meshedilmişlik sıfatı, normal şartlardaki meshedilme olayıyla aynı klasmanda olmayıp; Yahve'nin manevi olarak ona yüklediği Mesihlik görevindedir demek, bu konuyu bağlamdan koparmayacaktır. Koreş'in şu şekilde halka seslenişi de dikkat çekicidir:

“Ey kıyı halkları işitin beni, uzaktaki halklar iyi dinleyin. Rab beni ana rahmindeyken çağırdı, annemin karnundayken adımları koydu. Ağzımı keskin kılıç yaptı, elinin gölgesinde gizledi beni... Bana, “Kulumsun, Ey İsrail, görkemimi senin aracılığıyla göstereceğim” dedi... Kulu olmam için Yakup soyunu kendisine geri getirmem, İsrail'i önünde toplamam için rahimde beni biçimlendiren Rab şimdi şöyle diyor: -O'nun gözünde onurluyum. Tanrım bana güç kaynağı oldu. “Yakup'un oymaklarını canlandırmak, sağ kalan İsrailileri geri getirmek için kulum olman yeterli değil, seni uluslara ışık yapacağım. Öyle ki kurtuluşun yeryüzünün dört bucağına ulaşsın”... “Seni seçmiş olan İsrail'in kutsalı sadık Rab'den ötürü krallar seni görünce ayağa kalkacak, önderler yere kapanacak”...²⁵⁹

Bu haberde gördüğümüz üzere Koreş, daha ana rahmindeyken Yahve tarafından seçilmiş olandır ve onun adı dahi o ana rahmindeyken Yahve tarafından konulmuştur. Koreş'in, Yahve'nin ağzından ve yalnızca ondan öğrenebileceği bilgileri halka aktarıyor olması da, onun ilahi bir görevle yükümlü olup; Yahve'nin bir temsilcisi olduğunu ortaya koyar niteliktedir ve İsrailoğullarını kurtaran da, O olmuştur. Yahudilerin öteden beri bekledikleri Mesih de, Yahve'nin bu dünyadaki temsilcisi olacak ve İsrailoğullarını kurtaracaktır. Yine son verdiğimiz Tanah pasajında geçen “Yakup'un oymaklarını canlandırmaktan” kastın, İsrail'in kayıp on kabilesini kastediyor olması da kuvvetle muhtemeldir ki, yine şu an beklenen Mesih'in icraatlarından biri de bu on kabileyi yeniden kutsal topraklara geri getirmek olacaktır. İşte yukarıda bahsettiğimiz peygamber haberlerindeki müjdelenen kurtarıcı, kuvvetle muhtemel Koreş'tir ve bu haberler yine kuvvetle muhtemel o anki, o çağa özgü, spesifik müjdelerdir ki, bu müjdeler Yahudilerin

---

²⁵⁹ İşaya, 49/1-7.

İkinci Çıkışı haber verir niteliktedir.²⁶⁰ Bu çıkış, ilki gibi aceleyle yapılmayacak,²⁶¹ Yahve çöllere ve kurak topraklara ırmaklar yapacak, dikenli çalılar çama, ısırğan ağaçlarını mersin ağaçlarına çevirecektir.²⁶² Neticede Halk, Koreş eliyle Babil'den kurtarılmış ve Yerusâlim'e dönmüştür.

Monoteist bir Zerdüş olan Koreş, ılımlı siyaseti ve dinsel hoşgörüsüyle İsrailoğullarının vatanlarına geri dönmesine, kendi yönetimlerini oluşturmalarına, dinlerini serbestçe yaşamalarına izin vermiş,²⁶³ Yahve'nin emriyle de Mabedin yeniden inşasını tesis etmiştir; O, Yahve'nin vadettiği üzere Kudüs'e dönüş ve yeniden inşası için, oraya Şeşbazar adında bir yönetici atayıp, şehrin onarımı ve ikinci mabedin yapımını başlatmıştır. Sürgüne giden Yahudiler, yukarıda bahsettiğimiz kültürel ve dini birikimlerini zenginleştirmelerinin yanında, ayrıca mabedin yeniden inşası için ciddi bağışlar yapacak kadar zengin olarak vatanlarına geri gelmişlerdir.²⁶⁴ Bu onların mabedin inşasını üstlenebilmelerini sağlamış, el birliği içerisinde mabed inşa edilmiştir. Yarıda kalan mabedin inşası, Yahudilerin çoğunluğun mübarek olarak gördüğü son Yahuda kralının torunu Zerubabel tarafından üstlenilmiştir.²⁶⁵ Ezra da hem mabedin inşasının hem de sürgünde kaybolan Tevrat'ın yeniden yazılmasının önderliğini yapmıştır.²⁶⁶ O, Yahudilerin şu an ellerinde tuttıkları Kitabı Mukaddesi, Yahudiler arasındaki efsaneleri, tarihi bilgileri ve kanunları toparlayarak oluşturmuştur.²⁶⁷ Yine O, Tanrı tarafından "Gökler Tanrı'sının şeriatını" yeniden yürürlüğe sokmakla görevlendirilmiştir.²⁶⁸ Bunların yanında dönüşten sonra Yahudiler yetmişler meclisini kurmuş; bu meclis eliyle eğitim ve dini hayat yönetilmiş; Tanah ve diğer dini hüviyetli kitaplar terkip edilmiştir.²⁶⁹ Mesih Koreş'in ve Yahudiliği yeniden yapılan Ezra'nın yaptıkları sayesinde, Yahudiler

---

²⁶⁰ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Kabalcı Yayınevi, c.2, İstanbul, 2003, s.288.

²⁶¹ İşaya, 52/12.

²⁶² İşaya, 55/13.

²⁶³ Kurt, "Kral-Tipoloji", s.435-436.

²⁶⁴ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.50.

²⁶⁵ Cohn-Sherbok, a.g.e., s.51-52.

²⁶⁶ Adam, "Yahudilik", s.215-216.

²⁶⁷ Gaer, a.g.m., s.261.

²⁶⁸ Brenner, a.g.e., s.25.

²⁶⁹ Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s.118.

asil topraklarına yerleşme ve hayatlarını Yahve'nin öngördüğü şekilde idame etme fırsatı bulmuşlardır.

Koreş'in Mesih gibi kutsal bir sıfat ve görevle şereflendirilmiş olması, Yahudiler nazarında karizmatik bir imaj oluşturmuş olmalıdır. Nitekim Koreş, Babil'i istila ettikten ve Yahudileri ülkelerine gönderdikten bir süre sonra Mecusiliğe geçmiştir; bu da onun öncesinde Yahve'ye taptığını hatta "Göklerin Allah'ı Yahova dünyanın bütün krallıklarını bana verdi"²⁷⁰ diyebilecek kadar inancında özgür biri olduğunu gösteriyor.²⁷¹ Onun ve haleflerinin Mecusi oluşu, Yahudilerin bu dine dair belli kanılar geliştirmesini sağlamıştır ki, Koreş'in, Yahve'nin seçilmiş ve Mesih'i oluşu ve onun inandığı dinin Yahudiliğe yakın bir yapıda olması, Yahudilerin bu dine sıcak bakmalarını sağlamıştır.

Yahudiler arasında sürgün ve dönüşün öncesinde var olmayan ya da berrak bir yapıda olmayan bazı inanışlara Pers hâkimiyetindeyken sahip olmaları, araştırmacılarca merak edilmiştir. Bu konuyu inceleyen araştırmacılardan bazılarının, Ezra ve Nehemya peygamberlerin kitaplarını, Pers sarayında, Pers dini dokümanları eşliğinde yazdığına dair rivayetler öne sürmesi, bu etkinin ne denli olduğunu gözler önüne sermiştir.²⁷² İran dininin İsrailoğullarına etkilerini, onların inançları arasında daha önce olmayan, bu tanışmadan evvel literatürlerinde yer bulmamış olan melek, şeytan ceza-mükafat ve ahiret inancı gibi ana başlıklarda görmekteyiz.²⁷³

Yahudilerin Tanrı anlayışları da, kurtarıcıları Koreş'in sonradan mensup olduğu dinden nasibini almıştır; Zerdüştlükteki Düalist Tanrı anlayışını gören Yahudiler, bunun mümkün olamayacağını sezdiklerinde, Yehova'nın yalnızca Filistin'in değil tüm dünyanın yaratıcısı ve tanrısı olduğu kanısına varmışlardır.²⁷⁴

Esaretten önce yalnızca rahiplerin yöneticiler başa geçerken yaptıkları mesh etme ritüelinden dolayı hükümdarlara verilen "Maşiah" unvanı, Babil'deki tecrübeler ve İran diniyle tanışmadan sonra yeni bir içerik kazanmış,²⁷⁵ tam da bu dönemde Davud

---

²⁷⁰ Ezra, 1/2.

²⁷¹ Kurt, a.g.t., s.36.

²⁷² Ali Osman Kurt, "İkinci Mabel Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, s.450.

²⁷³ Kutluay, a.g.e., s.121.

²⁷⁴ Gaer, a.g.m., s.260.

²⁷⁵ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s. 238.

soyundan gelecek bir kralın, tam bağımsızlık sağlayacağı kanaati Yahudiler arasında yayılmıştır; önceki dönemlerde yalnızca İsrail'i kurtaracağı düşünülen Mesih'in, artık tüm dünyayı kurtaracağı kanaati de Yahudiler arasında yayılan yeni düşüncelerdendir.²⁷⁶ İlk defa Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın ihtişamlı yönetimlerinden sonra yaşanan sıkıntılar neticesinde kurtarıcı olarak beliren Yahve'nin seçilmiş Mesih-kralların, Koreş'in Mesihliğinden sonra, yeniden Davud'un soyuna bağlanması, kanaatimizce Yahve'nin Hz. Davud'a verdiği soyunu yüceltip önder yapacağı sözünden kaynaklanmaktadır ki, Koreş'in Mesihliği, halen Yahudiler arasında tartışılan ve nihai sonuca ulaşılammış konular arasındadır. İranlı şair Şahin, yazdığı Ezra-name şiirinde, Koreş'in Yahudi Ester'in oğlu olduğunu, onun İsrail'in krallarından ve peygamberlerinden biri olabileceğini yazmıştır ki, onun bu tezi Yahudilerin bu sorunu meşrulaştırma yollarından olmuştur.²⁷⁷ Ayrıca Hz. Musa ile başlayıp, Hâkimler Devriyle devam eden, Yahve'nin Yahudiler her sıkıntıya düştüklerinde, onlara bir kurtarıcı gönderme geleneği, Yahudilerin, esaret yıllarında Yahve'nin onları terk ettiği ya da unuttuğu düşüncesine kapılması ile birlikte, öncesinde hiç beklemeden gelmiş olan kurtarıcıyı artık büyük bir özlemle bekler olmuşlardır. Neticede O, artık yalnızca Mesih değil, "beklenen Mesih" haline gelmiştir.²⁷⁸ Sonuçta iki yüz yıl idaresi altında buldukları Mecusi toplumunun Kurtarıcı-Saoşyant inancı, Yahudilerin Mesih telakkisine bir rol-model olmuş,²⁷⁹ Yahudilik içerisinde dağınık bir biçimde var olan Mesih parçalarını birleştirmiş olmalıdır.²⁸⁰

2.2.6. İkinci Mabedin Yıkılışı; Diasporadaki Gelişmeler ve Ortaya Çıkmış Bazı Mesihlik İddiaları

Babil Sürgünü sonrası, Yahudiler yaklaşık iki yüz yıl Pers hükümrânlığı altında dini hoşgörünün ve huzurun egemen olduğu topraklarda yaşamışlardır. Pers İmparatorluğunun MÖ.332 yılında Büyük İskender tarafından yıkılması sonucu bu huzurlu ortam sona ermiş ve Yahudiler, Yunan-Roma Helenistik kültürün egemenliği altına girmişlerdir. İskender'in dini anlayış gösterdiği Yahudilerin rahat devri uzun

---

²⁷⁶ Gaer, a.g.m., s.263.

²⁷⁷ Kurt, "Kral-Tipoloji", s. 433-434.

²⁷⁸ Gaer, a.g.m., s.260.

²⁷⁹ Küçük, a.g.e., s.103-104.

²⁸⁰ Akbıyık, a.g.t., s.101.

sürmemiş, fetihten on yıl sonra vefat eden İskender'in Filistin hakimiyeti Ptolome Somer'in eline geçmiş, O da Yahudilerin bir kısmını Mısır'ın İskenderiye şehrine sürgüne göndermiştir.²⁸¹ Bu ahval içerisindeyken Helen kültürünün etkileri Yahudiler üzerinde ezici boyutlara ulaşmış, Yunan dili, kültürü ve kurumları, tüm Filistin'de egemen olmuştur. Bu egemenliğin izleri, o sıralarda yazılan Süleyman'ın Özdeyişleri de dahil birçok Yahudi kutsal metninde görülür.²⁸² Bu kültürel baskı, IV. Antiochus'un kral oluşundan sonra, Yahudilere Sünneti, Şabatı yaşamayı ve evlerde kutsal kitap bulundurmasını yasaklaması gibi dinsel engellemeleri de beraberinde getirince, bunlar, Yahudileri isyana teşvik etmiş ve neticede MÖ. 165 yılında bağımsız Makkabi soyu aracılığıyla Haşmoni-Yahudi Devleti kurulmuştur. Bu devletin yöneticilerinin kâfir yöneticilerden daha sert olması üzerine iç karıklıklar çıkmış; neticede Haşmoni Devleti MÖ.63 yılında Roma İmparatorluğu hâkimiyetine geçmiştir.²⁸³

Haşmoni Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllarda, birçok Yahudi mezhebi doğmuştur ki; günümüzde Ortodoks yapıyı oluşturan, o günlerde ise Yahudi inancını Helen etkisinden korumaya çalışan Ferisiler, Kudüs Mabedinin kontrolünü elinde tutan ve Yahudi aristokrasisini temsil eden Sadukiler, sürekli isyan halindeki Zelotlar, Kumran bölgesinde münzevi bir hayat yaşayıp, Mesih'in gelmesini her an bekleyen Esseniler hep bu devirde ortaya çıkmış dini gruplardır.²⁸⁴ Bu dönemde ortaya çıkmış olan bu mezheplerin ekseriyetinde, berrak olmasa dahi Mesih'e intizar, inanç dogmaları arasında yer bulmuştur; bu inancı en çok benimseyen mezhep ise Esseniler olmuştur. Onların oluşturduğu Kumran yazıtlarında, Mesih'in her an gelebileceğine dair ibareler yer almaktadır²⁸⁵ ve bu Mesih, dünyevi düzeni sağlayacak bir Mesih-Kral ile dini düzeni sağlayacak Mesih-Başhaham olmak üzere iki ayrı Mesih olarak zuhur edecektir.²⁸⁶ Bu beklentilere binaen, o dönemde sürekli yönetimden hoşnutsuzluk duyan Yahudiler

---

²⁸¹ Kutluay, a.g.e., s.133-134.

²⁸² Eliade, c.2, s.296-297.

²⁸³ Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s.265-266.

²⁸⁴ Mahmut Aydın, a.g.e., s.266-267.

²⁸⁵ Kutluay, a.g.e., s.180.

²⁸⁶ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.375.

içerisinden birçok ufak çaplı Mesihlik iddiaları vuku bulmuşsa da bir etki oluşturamamışlardır.²⁸⁷

Bu ahval içerisindeki toplumda, MÖ.37 yılındaki Roma'ya bağlı Herod, Kudüs'ü ele geçirmiştir. Bir Yahudi dönmesinin oğlu olan Herod, Roma valisi konumundaydı ve halk tarafından sevilmiyordu.²⁸⁸ O, MÖ. 4 yılında öldükten sonra, ülke üç oğlu arasında bölünmüş, bu bölünmeden yararlanan Roma, Yahuda'ya bir vali atayıp yönetimi tamamen ele geçirmiştir.²⁸⁹ Halk bu gelişmelerden endişe duymuş ve nihayetinde MS. 6 yılında Sikarier (Hançerliler) denen, Mesih ve ahir zaman huzuru beklentisi içerisindeki grup, Roma'ya başkaldırmış; sonuçta hepsi öldürülmüş ve sempatizanları da takibe alınmıştır.²⁹⁰

İsrailoğullarının Roma hâkimiyetinde olduğu bu yıllarda dünyaya gelen Hz. İsa, Yahudi olarak doğan ve Yahudi geleneklerine bağlı bir inanandı.²⁹¹ İnsanların içinden cin çıkarması, ölüleri diriltmesi ve hastaları iyileştirmesi gibi mucizeleri nedeniyle çevresindekiler tarafından beklenen Mesih olarak tasavvur edilmiş; hatta İncillere göre, Hz. İsa'nın kilisesini üzerine kuracağını müjdelediği Petrus dahi Hz. İsa'nın Mesih olduğuna inanmıştır.²⁹² Ancak İsa, bunu kabul etmemiş; yaptıklarının yalnızca peygamberlik mucizesi olduğunu ima eden açıklamalar yapmıştır.²⁹³ Hz. İsa'nın Mesih veya Peygamberliği, Yahudilerin o dönemde iktidarı elinde bulunduran Ferisi mezhebi tarafından kabul görmemiş ve O, MS. 30 veya 33 yıllarında,²⁹⁴ Pilatus zamanında haça gerilmiştir.²⁹⁵ İsa'nın vefatından sonra, onun Mesih olduğuna ve bir vakit sonra geri geleceğine dair kanaatler yayılmış, tıpkı Esseni mezhebinin Mesih telakkilerine benzer bir ilahi Mesih inancı, Hz. İsa'ya inananlar arasında yer bulmuştur.²⁹⁶

---

²⁸⁷ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.58.

²⁸⁸ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.54.

²⁸⁹ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.

²⁹⁰ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Kanonik ve Apokrif İncillere Göre Hz. İsa.*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2017, s.17.

²⁹¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller*, s.7.

²⁹² Matta, 16/ 13-20.

²⁹³ Sarıkçıoğlu, Hz. İsa, s.162-163.

²⁹⁴ Eliade, c.2, s.380.

²⁹⁵ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.263.

²⁹⁶ Eliade, c.2, s.399-401.

Roma baskısı ve savaşlar neticesinde, Hz. İsa'nın vefat ettiği çağda birçok Yahudi, Mesih olduğunu iddia etmiştir; onların amaçları, İsrailoğullarını bağımsızlığa kavuşturup, Arz-ı Mev'ud'u yeniden ihya etmektir.²⁹⁷ Mesihlik iddiasında bulunanlardan Theudas, MS.44 yılında kendine inanan yüz kişilik cemaatiyle birlikte Romalılar tarafından katledilmiştir. Yine aynı yıllarda Menahim adında bir Mesih zuhur etmiş, ancak kendi inananlarınca katledilmiştir.²⁹⁸ Yine aynı dönemde, Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkan bir Mısır'lı, kendine otuz bin taraftar bulup, zeytin dağına kadar gelmişse de, vaatleri yerini bulmamış ve neticede O kaçmış, inananları ise esir düşmüştür.²⁹⁹

Yahudilerin sürekli olarak yönetime karşı çıkması ve Zelotlar gibi mesianik beklentiler içerisindeki grupların sürekli olarak başkaldırışı, nihayetinde Titus yönetimindeki Roma ordusunu harekete geçirmiş ve MS.70 yılında Kudüs kuşatılmıştır. Kuşatma, Eylül ayında sonuç vermiş ve şehir ele geçirilmiştir; Kudüs ve Mabet talan edilmiş, yakılıp, yıkılmıştır. Halk sürgüne gönderilmiş ve Mabet'den geriye yalnızca Batı Duvarı kalmıştır.³⁰⁰ Böylelikle İkinci Mabet Dönemi sona ermiş ve Yahudiler bir kez daha diaspora ile karşı karşıya kalmışlardır. Yeniden dirilme ve ölümlerin muhakeme edilmesi inançları, daha önce belirttiğimiz gibi Babil Sürgünü ve sonrasında İran etkisiyle Yahudi kaynaklarında kendine yer bulmuştur; İkinci Mabetin yıkılması ile birlikte ise bu inanışlar genişlemiş, tafsilatlı hale gelmiştir. Kurtuluşu ve Yahudi olmayanların cezalandırılmasını içeren bu yeni tafsilatlı inanışlar, uhrevi bir başka alemde ziyade, dirilişin ve muhakemenin bu dünyada olacağını, Mesih'in de bu olayları başlatan ve sürdüren olacağını içerir bir yapıya sahip olmuştur.³⁰¹

Devletlerini kaybeden Yahudiler, ikinci kez Mabetlerini de kaybetmiş ve dünyanın dört bir yanına sürülmüşlerdir. Bu onlar için tam bir yıkım olsa da, artık devletlerinin yerini tutan ve onları inançlı kılan şey kutsal kitapları olmuştur.³⁰² Hahamlar, halkın dış etkiye kapanmasını sağlayarak bir arada kalmasını sağlamaya çalışmışlar; bunun için de Tanah'ı halkın yaygın dili olan Yunanca'ya çevirmişler; halkın

---

²⁹⁷ Kutluay, a.g.e., s.201.

²⁹⁸ Uygur, a.g.e., s.307.

²⁹⁹ Kutluay, a.g.e., s.202.

³⁰⁰ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.59-60.

³⁰¹ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e, s.668-669.

³⁰² Brenner, a.g.e., s.55.

tek tip ibadet etmesine çalışmışlardır.³⁰³ Onlar, bu şekilde hayatlarını idame ettirmeye çalışırken, 130'lu yıllarda Roma Valisi Hadrianus'un Kudüs'ü bir Helen şehrine çevirmek istemesiyle birlikte isyanlar çıkmış; Yahudiler vahşice cezalandırılmıştır. İşte tam bu ahval içerisindeyken Roma'ya karşı girişilen isyanın öncüsü Nasi Şimeon Bar Kohba olmuştur ve O, Mesihliğini ilan etmiştir.³⁰⁴ Mesihliği MS. 132 ila 135 yılları arasında devam eden Kohba,³⁰⁵ başlarda Roma'ya karşı önemli başarılar elde etmiş, etrafındaki dört yüz bin inanıyla Kudüs'ü ele geçirmiş, ancak üç yıllık hâkimiyetten sonra Roma'nın dehşetli saldırılarıyla hem kendisi hem de birçok inanı katledilmiştir. Kohba'nın destekçilerinden Rabbi Akiba, Onu Kral-Mesih diyerek selamladığında, Rabbi Yohana ben Torta'nın cevabı ilerleyen yüzyıllara ışık tutar nitelikte olmuştur: "Elmacık kemiklerimden çim bitecek ve Davud'un oğlu yine de gelmeyecek."³⁰⁶ Torta'nın kehaneti yerini bulmuş, bu hezimetin neticesinde Yahudiler Kudüs'ten kaçmış ve uzunca bir süre Mesihlerin sesi çıkmamıştır. Bunun en büyük sebepleri Hristiyanlığın yayılması ve Konstantin zamanında (313-337 y.) Roma'nın Hristiyanlığı tanınmasıdır. Bu tanıma sonucu, Yahudilik üzerindeki baskılar daha da artmıştır ki, bu baskılar sonucunda da Yahudi din adamları ve halk muhtelif yerlere göçe mecbur kalmıştır.³⁰⁷ İşte bu ahval neticesinde Mesihlerin ortaya çıkmasını sağlayacak zemin, muhtemelen kurulamamıştır.

Hristiyanlığın yayılma sürecinin ardından, Miladi 5. asırda Girit Adasında ortaya çıkan Musa isimli Mesihlik iddialı Yahudi, inananlarını Kudüs'e deniz üzerinde yürüyerek götüreceğini vaad etmiştir.³⁰⁸ İnananları, Mesih döneminde paraya ihtiyaç olmayacağını düşündükleri için neleri varsa satmıştır. O, günü gelince inananlarını deniz kıyısındaki bir burunda toplamış, denizin üzerinden yürütme denemesi sırasında, inananları denize dökülmüştür. İnananlarının bir kısmı kurtarılmış, bir kısmı ise boğulmuş, Mesihlik iddiası sahte çıkan Musa'nın izine de bir daha rastlanmamıştır.³⁰⁹

---

³⁰³ Nânâ, a.g.e., s.397-398.

³⁰⁴ Brenner, a.g.e., s.57.

³⁰⁵ Gürkan, *Yahudilik*, s.118.

³⁰⁶ Brenner, a.g.e., s.57-58.

³⁰⁷ Kutluay, a.g.e., s.138.

³⁰⁸ Uygur, a.g.e., s.307.

³⁰⁹ Küçük, a.g.e., s.118-119.

Musa'dan üç yüz yıl sonra Mesihlik iddiası ile ortaya çıkan Serene, Rabbinik Yahudiliğe karşı durmuş ve birçok şer'i hükmü reddetmiştir. Şikayetler üzerine dönemin halifesi 2.Ömer tarafından sorguya çekilmiş ve Yahudilerle dalga geçmek için bu iddiayla ortaya çıktığını itiraf etmiştir. Sonuçta ceza olarak Yahudilerin eline teslim edilmiştir.³¹⁰

Yahudilerin ortaya çıkan bu Mesihlere inanmaları, büyük bir ihtimalle çaresizliklerinin bir neticesiydi. Çekilen cefalara binaen, gördüğümüz ve daha da göreceğimiz Yahudileri kurtarma temelli misyonları ile birçok Mesihlik iddiasıyla isim ortaya çıkmıştır. Onların kurtarma eylemleri siyasi ve dini nitelikte iken, Yahudileri fikri düzlemdeki eziyetlerden savunmaya çalışan âlimler de Abbasiler devrinde kendilerine yer bulmuşlar ve onlar aracılığıyla Yahudi Felsefe literatürü oluşmaya başlamıştır. Yahudilerin Abbasi deneyiminden evvel MÖ. 20 ile MS. 50 yılları arasında yaşamış olan Philo, bir iman doktrini ortaya koymaya çalışsa da kendine taraftar bulamamıştır.³¹¹ Daha sonraları, Yahudilerin savunulmaya ihtiyacı olduğu bir dönemde ortaya çıkmış olan Saadia Gaon, 882 yılında Yukarı Mısır'daki Feyyum'da doğmuş ve Müslüman âlimlere karşı olduğu kadar, Karaim Yahudilerine de karşı Yahudiliği savunmaya çalışmıştır.³¹² Nihayetinde sekiz maddelik iman esasları listesi oluşturan Gaon'un esasları arasında, Yahve'nin tek ilah olup, cisminin bulunmadığı, Alemin sonradan yaratıldığı, haşr, ceza ve mükafatın hak olduğu gibi iman konuları yer almıştır ki, esaslar arasında yer alan Mesih'i beklemenin de iman şartı olduğunu ilk defa O, ileri sürmüştür.³¹³ Ona göre, Yahudiler eğer tövbe ederse, Davud'un oğlu gelecek, dağılmış Yahudileri kutsal topraklarda birleştirecek ve Mabedi yeniden inşa edecektir. Çünkü onların başlarına gelen musibetler, yaptıkları hataları yüzündendir ve çektikleri çile de Yahve'nin cezasıdır. Yahve adil olduğu için bir gün bu cezayı sonlandırıp onları hak ettikleri güzel günlere Mesih eliyle kavuşturacaktır.³¹⁴

Gaon'un Yahudiliğe felsefe tabanlı inanç sistemini katmasının akabinde, bir çok Yahudi âlim, İslam Felsefesi ve Kelam ilminden etkilenerek, kendi dinlerini

---

³¹⁰ İlknur Daşbadem, "Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı ve Mesih Hareketler", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008, s.99.

³¹¹ Kutluay, a.g.e., s.122.

³¹² Brenner, a.g.e., s.74.

³¹³ Kutluay, a.g.e., s.126.127.

³¹⁴ Daşbadem, a.g.t., s.19-21.

temellendirmeye çalışmıştır.³¹⁵ Bu çalışmaların en sükse oluşturanı ise 1135 ile 1204 yılları arasında yaşamış olan Moşe bin Maimon'dur. Maimon'un 13 maddelik detaylı iman esasları listesinde, Yahve'nin tek yaratıcı olduğu, Yaratıcının bedeninin yarattıklarına benzemediği, peygamberlerin sözlerinin kabul edilmesi gerektiği, hesap gününün hak olduğu gibi konulardan bahsedilmiştir ki, Onun Mesih'i beklemeyi iman esaslarından saymış olması önemli bir noktadır. Nitekim O, eğer bu iman esaslarından birine bile inanılmazsa dinden çıkılacağını söylemiştir; Ona göre mesihi beklememek Yahudilikten çıkmak anlamına gelmektedir.³¹⁶

Gaon'a göre Mesih, Davud oğlundan gelecek, çok güçlü zihinsel yeteneklere sahip bir peygamber olacaktır. Mesih, dağılmış İsrailoğullarını topraklarında toplayacak ve mabedi yeniden inşa edecek olmasına rağmen, Maimon'a göre Mesih'in tabiatüstü bir yanı olmayacak, mucize göstermeyecektir. O, yalnızca mesih-kral olacak ve bozulmuş şeriatı onarıp, devleti yeniden kuracaktır.³¹⁷ Günümüz Yahudilerinin beklediği Mesih'in altyapısını oluşturan Maimon'un şu sözleri, Onun Mesih telakkisini özetler niteliktedir:

“Gelecekte, Mesih kral zuhur edecek Davut hanedanlığını yenileyerek ilk egemenliğine kavuşturacaktır. O, Mabedi inşa edecek ve dağılmış olan İsrailoğullarını bir araya getirecektir... Mesih kralın mucizeler ya da harikuladeliğe meydana getireceğini, dünyada yeni hadiselerle yol açacağını, ölüleri dirilteceğini ya da benzer faaliyetlerde bulunacağını sanmayalım... Mesihî çağda dünyanın doğasının herhangi bir yönünün değişeceğini ya da yaratılış düzeninde bir değişiklik olacağını zannetmeyin... Mesihlikle ilgili kehanetler mecaz niteliğindedir. Mesihî çağda bu mecazların hangi hususları dâhil ettiklerini ve hangi imaları içerdiklerini herkes görecektir... Mesih'ten önce İlyas'ın geleceğini söyleyen bazı bilginler vardır. Bütün bunlar ve benzeri konular meydana gelmeden önce insan tarafından bilinemez çünkü bunlar peygamberlerin sözleriyle belirlenmemiştir ve bilge adamlar ayetlerle ilgili kendi tefsirleri dışında bu konularda bir gelenek oluşturmamışlardır. Dolayısıyla onlar arasında bu konularda ihtilaf vardır. Ne olursa olsun ne bu meselelerle ilgili tartışmalar, ne bu olayların hangi düzende meydana geleceği, ne de onların ince ayrıntısı imanın

---

³¹⁵ Kutluay, a.g.e., s.128.

³¹⁶ Kutluay, a.g.e., s.128-129.

³¹⁷ Daşbadem, a.g.t., s.22-24.

temel ilkeleri arasında yer alır... Bunlar esas olarak görülmemeli; zira bunları incelemek, kişiye ne Tanrı korkusu ne de sevgisi verir.”³¹⁸

Yahudilik içerisindeki fikri altyapının oluştuğu bu yıllarda Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkan kişi Menahem ben Solomon olmuştur (1146-1160y.). Onun, 2. Haçlı Seferleri neticesinde Filistin’in Hıristiyanların eline geçtiği ve Abbasilerin zayıfladığı bir dönemde ortaya çıkmış olması, Yahudilerin içerisinde buldukları durumdan kurtulma vaktinin gelmesi olarak görülmüş ve Yahudiler arasından bir hayli inanan bulmuştur;³¹⁹ ancak Musul’un yakınındaki Amediye kalesini ele geçirirken ölmüştür. İnananları, onun öldüğüne inanmamış, ric’at edeceğini düşünmüşlerdir. Nihayetinde ortaya çıkan iki kişi, Solomon’un emriyle geldiklerini, tüm mal varlıklarını satıp, kendilerine teslim etmelerini ve onları uçarak kutsal topraklara götüreceklerini iddia etmiş; neticede Yahudileri karanlık bir gecede yeşil elbiselere büründürüp, surlardan uçmaya ikna etmişlerdir. Meleklerin kanatlarına binip uçacaklarını düşünen Yahudiler, sabaha kadar surlardan atlamış ve bu iki kişi de onların tüm paralarını alarak uzaklaşmışlardır.³²⁰

12 ve 13. yüzyılda ortaya çıktığı ileri sürülen Yahudi Kabbala öğretisi, gaybi bilgilerden, Tanrı ve âlemin tabiatından bahseden, mistik, sırlı bir kitaptır. Onun içeriği genel olarak, bozuk düzeni onaracak ve yeni bir düzen kuracak olan Mesih’in etrafında döner, dolaşır. İspanya Hareketinin gerçekleştiği 1400’lü yıllarda Kabalanın değeri daha iyi anlaşılmıştır.³²¹ Nitekim İspanya ve Portekiz’deki Yahudiler, ülke yönetiminin Hıristiyanlaştırma girişimleri üzerine, onların kimileri ülkelerini terk etmiş, kimileriye Hıristiyan gibi görünüp Yahudiliklerini devam ettirmişlerdir; onlar Kabala ve diğer metinler ile dini hayatlarını idame ettirmişlerdir.³²² O dönemin Osmanlı Padişahı Sultan Beyazıt’ın, Yahudilerin Osmanlı topraklarında güvenle yaşayabileceğini bildirmesi üzerine, sürülen Yahudiler Türk topraklarına sığınmışlardır.³²³

---

³¹⁸ Ramazan Adıbelli, “İsa’nın “Maşiah”a Dönüşümü: Mesihî Yahudilikte Mesihlik Fenomeni”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, c.5, 2016, S.2, s.246.

³¹⁹ Küçük, a.g.e., s.119.

³²⁰ Daşbadem, a.g.t., s.99-100.

³²¹ Küçük, a.g.e., s.120-121.

³²² Küçük, a.g.e., s.175.; Brenner, a.g.e., s.55.

³²³ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.317.

Portekiz ve İspanya dışında da Yahudilerin yaşadığı, Hıristiyan nüfusun bulunduğu neredeyse tüm devletler, Yahudileri, Hz. İsa'yı çarmıha gerenler olarak görüp, onlara karşı olumsuz bir hava estirmiş; hatta soykırma varan girişimlerde bulunmuşlardır.³²⁴ Bunlardan en vahimi olarak görülen Polonya katliamı, 1648-1649 yılları arasında gerçekleşmiştir ki, bu olay Yahudiler tarafından Mesih'in gelişi için bir işaret olarak değerlendirilmiştir. Önceki birikimlerin üzerine bu olayın da gerçekleşmesi, onları Mesih'in gelişine dair bir tarih belirlemeye itmiştir. Kabala'da yer alan mistik ve sırlı hesaplamalara göre 1648 yılı onların bekledikleri kurtarıcının geleceği vakit olmuştur.³²⁵

Kabala'da geleceği haber verilen Mesih'in kendisi olduğunu iddia eden kişi, 1626 yılında İzmir'de Yahudi bir aileden doğan Sabatay Sevi olmuştur. O gençlik yıllarında iyi bir Yahudi eğitimi almıştır; ancak manik-depresif hallere bürünebilen biri olması, halk tarafından garipsenmiştir.³²⁶ Sonradan anlaşılana göre; O, bu psikolojik tavırları sergilediği vakitlerde, halkın içerisinde bulunduğu ahlaksızlığın sebebini sorguluyor ve çözüm olarak da halkın ferahlamasını, rahatlamasını sağlayacak dini reformların gerçekleşmesini düşünüyordu; Kabbala'nın tesirindeki Sevi, eğer bunu yapabilirse beklenen Mesih'in de kendisi olabileceğine inanmıştır. Çevresindekilere verdiği derslerle ve ününün uzak coğrafyalara ulaşması ile de, kendine taraftar zemini hazırlamıştır.³²⁷ 1648 yılında Mesih'in gelmeyişi ve Polonya'daki soykırım, Sevi'yi cesaretlendirmiş ve bu yılın sonunda ilk defa Mesihliğini ilan etmiştir ki, nihayetinde kendine fazla inanan bulamamıştır. Kendine taraftar bulmak için seyahatlere çıkan Sevi, 1665 yılında Gazze'ye, peygamber olduğunu ileri süren Nathan'ın yanına gelmiştir. Sevi, bu görüşme esnasında Mesih olduğuna kesin olarak inanmıştır.³²⁸ Gezileri sırasında inananları artan Sevi'nin Yahudilerden olduğu kadar, Hıristiyan ve Müslümanlar arasından da inananlar bulmuştur. İnananlarının çoğalmasını bir tehdit olarak gören Osmanlı yönetimi, Onu, Mesihliğini inkâr etmeye zorlamış; 4. Mehmet'in, Sevi'den mucizevi olarak oklardan kurtulmasını istemesi üzerine, O, önce Mesihlikten, sonunda da Yahudilikten

---

³²⁴ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.317-318.

³²⁵ Küçük, a.g.e., s.125-127.

³²⁶ Gürkan, "Yahudi Mistisizmi", s.262.

³²⁷ Küçük, a.g.e., s.197-198.

³²⁸ Gürkan, "Yahudi Mistisizmi", s.263.

vazgeçmiştir.³²⁹ Birtakım Yahudilere göre ise Müslüman olduğunu ilan etmesine rağmen, gizliden gizliye Yahudiliğini ve Mesihlik fikrini sürdürmüştür. Nihayetinde Arnavutluk'a sürgüne gönderilen Sevi, burada gizlice inananlarıyla cemaati teşekkül ettirmiştir. O öldükten sonra İtalya, Selanik, İstanbul ve Balkan toprakları gibi Yahudi nüfusun bulunduğu yerlerde, Onun oluşturduğu inanç sistemi devam ettirilmiş; Sevi'nin tekrar dünyaya gelip inananlarını kurtaracağı fikri canlı tutulmuştur. Türkiye'de ve dünyanın dört bir yanında halen "Sabetaycılık" kisvesi altında inananları bulunur ve onlar bu inanışlarını gizli olarak yaşarlar.³³⁰

Sevi'nin Mesihliği zamanla ilahlığa da dönüştürülmüştür. Sabatay, Allah'tır ve o kendini bu âlemin idaresi ile görevlendirmiştir kanısı, Sabatay'ın inananları arasında var olan tasavvurlardandır. Bu tasavvura binaen, Sabetaylar arasında kendisinin Sevi'nin temsilcisi olduğunu ileri süren birçok Mesih ortaya çıkmıştır,³³¹ Onların tarihte fazla bir etkileri olmadığı için, isimlerini burada zikretmeyeceğiz.

Sevi'nin Mesihliğinin kabala temelli oluşu ve birçok Yahudinin onu Mesih olarak kabul edişi, Sevi'nin din değiştirmesiyle birlikte, onlar için bir hüsrana dönüşmüştür.³³² Bu hüsrana, Avrupa'nın Modernizm hareketiyle ulus devleti fikrini benimsemesi ve Hıristiyanlığı millet fikrinin ötesine atmasıyla birlikte bir nebze de olsa hafiflemiştir; Yahudilerin yaşadıkları coğrafyalarda devlet makamlarında dahi çalışabildiği huzurlu bir ortam oluşmasının neticesinde de yaşanan hüsrana bir nebze de olsa unutulmuştur.³³³ Onlar, 1789'daki Fransız İhtilali sonrası Napolyon tarafından büyük bir hoşgörü ve serbestlikle muamele görüp, ikinci sınıf insan statüsünden kurtulmuşlarsa da ara ara serbestliklerini kazanıp, kaybetmişlerdir.³³⁴

1870'lerde ilk defa Alman gazeteci Wilhelm Marr tarafından kullanılmış Antisemitizm kavramı, kısa zamanda doğudan gelen bu davetsiz misafirler için bir hafta haline gelmiştir. Almanya, Fransa, Rusya gibi Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı

---

³²⁹ Küçük, a.g.e., s.434-435.

³³⁰ Gürkan, "Yahudi Mistisizmi", s.264-266.

³³¹ Kutluay, a.g.e., s.208-209.

³³² Salime Leyla Gürkan, "Yahudi Geleneğinde Reform Anlayışları", *Milel ve Nihal*, 2008, S.2, c.5, s.154.

³³³ Habip Tokgöz, "İsrail Devletinin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm", *Anasay Dergisi*, 2017, S.1, s.186.

³³⁴ Brenner, a.g.e., s.159-161.

devletler, antisemitik yasalar çıkarmış ve Yahudileri dışlamışlardır.³³⁵ Bu günlerde ortaya çıkmış Theodor Herzl'in, 1895 yılında 1. Siyonist kongresini toplayarak, Siyon (Kudüs) ülküsünü, yani Yahudilerin Kudüs'e dönüp ülkelerini yeniden kurma ülküsünü, hayal dünyasından eylem dünyasına taşımıştır.³³⁶ O, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma düşüncesiyle önce 1898'de Kayzer 2. Wilhelm ile sonrasında 1901 yılında 2. Abdülhamid Han ile görüşmüştür; ancak bu girişimlerinden bir sonuç alamamış ve nihayetinde 1904 yılında ölmüştür. O, ölmeden evvel Yahudiler için çok önemli bir adım atıp, Siyonizm'i Yahudiler arasında temel bir ülkü haline getirmiştir.³³⁷

Herzl'in ölümünü takip eden yıllar, 20.yy., Yahudiler için kötü başlamış, Romanya, vatandaşlıklarını kanıtlayamayan Yahudileri kovacağını ilan etmiş, Polonya ve Macaristan Yahudi öğrencileri okullardan uzaklaştırmış, Almanya'da başa geçen Hitler, Yahudilerin dışlanması gerektiğini deklare etmiştir.³³⁸ Bu sıralarda sürekli eziyetten bunalan Yahudiler, özgürlükler ülkesi olarak görülen Amerika'ya göç etmişler; 1880'li yıllarda iki yüz elli bin Yahudi'nin yaşadığı Amerika, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde iki milyon Yahudi'ye ev sahipliği yapmıştır.³³⁹

2. Dünya Savaşının başlaması ile birlikte Naziler, kendi deyimleri ile "Kesin Yahudi Çözümü" olarak gördükleri Yahudilerin imhasına başlamışlardır. 1930'larda Yahudiler ülkeyi terk etmeye çalışsalar da çoğu ülke onları kabul etmemiştir. 1941 yılında Almanların Sovyetler Birliğini işgale başlaması ile birlikte yoğunluk kazanan Holokost, milyonlarca Yahudi'nin katledilmesi ile sonuçlanmıştır;³⁴⁰ 1945 yılında 2. Dünya savaşının sona ermesi ile nihayet bulmuştur. Nazi idaresi ve holokost Yahudilerin zihninde çok büyük bir travma oluşturmuştur; bu travmayı da ancak Siyonist emeller tamir edebilirdi ki, nitekim öyle de olmuştur. Dünyanın dört bir yanındaki yurtsuz kalan Yahudiler,

---

³³⁵ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.135-137.

³³⁶ Hüseyin Akyol, *Ortadoğu Denkleminde İsrail-Türkiye İlişkileri*, Öteki Matbaası, Ankara, 1998, s.38-39.

³³⁷ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.140-141.

³³⁸ Brenner, a.g.e., s.260-261.

³³⁹ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.139.

³⁴⁰ Avraham Milgram-Robert Rozett, *Holokost Hakkında En Çok Sorulan Sorular*, çev. Estreya Seval, Vali Gözlem Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.9-11.

Birleşmiş Milletlerin Kudüs'te Yahudiler ve Araplar tarafından kurulacak, iki ayrı devlet kurma planıyla kutsal topraklara dönüş şansı bulmuşlar ve oraya yerleşmişlerdir.³⁴¹

Mesih'in bunca yıllar beklemelerine rağmen gelmemesi, onların bir devlet kuramamasının en büyük nedenlerinden olsa da, Holokost yıllarındaki katledilişleri ve çekilenler sonucunda, Herzl'in, Siyonizm'in ve tüm Yahudilerin ideası Birleşmiş Milletler eliyle gerçekleştirilmiş ve 1948 yılında, Filistin topraklarında İsrail Devleti kurulmuştur.³⁴² İsrail Devleti'nin kuruluşu, bir grup Ortodoks Yahudi tarafından desteklenmemiştir. Bunun nedeni ise, Mesih'in gelerek bu toprakları onlara vermesi gerektiğine olan inançtır.³⁴³ Nitekim Hahamlar, onlara yüzyıllar boyunca, kurtla kuzunun yaşayacağı çağın, onları kutsal topraklara geri götüreceği ve kutsal mabedi yeniden inşa edecek olanın Mesih olduğunu anlatmışlardır. Vadedilen Mesih gelmeden evvel devletin kurulması ve Yahudilerin Holokost'ta katledilişi, Richard Rubenstein gibi düşünürler tarafından, artık Yahudilerin Yahve'nin seçilmiş milleti olmadığını kanıtı olarak görülse de, onların bu görüşleri çok fazla destek görmemiştir. Yine tartışmaların odağındaki Mesih'in gelmeden evvel devletin kurulması olayı, İsrail'i destekleyen bazı Yahudilerce, bu devletin Mesih'in gelmesi için gerekli olduğu savunmasıyla legal hale getirilmeye çalışılsa da, tüm Yahudiler bu fikre katılmamaktadır. Bu halâ Yahudiler arasında bir problem olarak devam etmektedir.³⁴⁴

Yahudi din adamları bu konu hakkında, gelecek olan Mesih'in şahsından ve varlığından ziyade, Mesih'i Çağa vurgu yaparak, o döneme ulaşılmasının asıl olan olduğunu ileri sürmüşler; bu çağ için de ibadetleri yerine getirmenin, dua edip, günahların kefaretlerini ödemenin gerekliliğini vurgulamışlardır.³⁴⁵ 19. yüzyılda Yahudilerin Sosyalizm ve Marksizm gibi ideolojilerle karşılaşmaları ile birlikte Mesih beklentilerinde inkılaplar meydana gelmiştir. Sürekli eziyet halindeki maddi dünyalarının yanında bir de bu yeni ideolojilerle dini dünyaları sarsılmış; bazı Yahudiler Marksist, Sosyalist hüviyete bürünmüş, bazı Yahudiler yaşadıkları devletin milli kimliğine sarılmış, bazı Yahudilerse

---

³⁴¹ Brenner, a.g.e., s.284-285.

³⁴² Brenner, a.g.e., s.285.

³⁴³ Cohn-Sherbok, a.g.e., s. 158.

³⁴⁴ Cohn-Sherbock, a.g.e., s.156-157.

³⁴⁵ Sami Baybal, "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Bütün Yönleriyle Yahudilik Uluslar Arası Sempozyumu*, Dinler Tarihi Araştırmaları-VIII Ankara, 2012, s.343.

Siyonist emellerine tutunup benliklerini korumuşlardır. Onların çoğunluğunun benliklerindeki Mesih beklentisi, artık nihai olarak inkılapçı ve uluslararası bir kimlik kazanmış haldedir.³⁴⁶ Zaten Mesih fikrinin değişmesi, Modern Yahudiliğin temellerinin atıldığı bu dönem için normal bir sentez gibi görülmektedir. Devletin kurulması ile birlikte değişen onca dini ve sosyal yapının yanında, Yahudilerin çoğunluğu için Mesih, tarihi değiştirecek bir yapıdan, ahlaki düzeni devşirecek bir yapıya bürünmüştür.³⁴⁷

Tam da bu dönemlerde yani 19. ve 20. yy.'da ortaya çıkmış olan Reformist Yahudiler, şahsi bir Mesih'in gelmeyeceğini ileri sürmüşler; İsrail'in kuruluşunu, dolayısıyla da Mesih'in gelişini araştırmayı yasaklamışlardır. Böylece onlar bir Mesih beklemiyorlar, zaten İsrail'in kuruluşuyla, Mesih Dönemi yaşıyorlardır.³⁴⁸ Onlara göre Siyonizm, Mesih inancının modernleşmiş versiyonudur ve eğer insanlar yalnızca Tanah'a inanıp, onun isteklerini yerine getirirlerse altın çağa erebileceklerdir. Onlar için ahiret ya da hesap günü gibi inançların değer taşımaması, Mesih'in bir ahir zaman alameti olarak görülmemesine neden olmuştur.³⁴⁹ Günümüzde halen varlığını sürdüren Yeniden Yapılandırmacı Yahudilerin Mesih konusundaki inanışları, haşr ve ahiret gibi konularda olduğu gibi Reformist Yahudilerle aynı eksendedir.³⁵⁰

İsrail Devletinin kuruluşunun, Mesih eliyle olmamasından ötürü, bu yeni devleti küfür devleti olarak gören Ortodoks Yahudilerin çoğunluğu, halen Mesih'in gelmesini bekleyen Yahudi tebaadır. Ana Ortodoks yapının sertliğini biraz yumuşatmış olan Modern Ortodokslar* ise, İsrail Devletini tanımanın gerekliliği üzerinde durmuşlardır.³⁵¹

Reformistlere tepki olarak oluşan Muhafazakar Yahudilik ise, Mesih inancı açısından Ortodokslarla Reformistler arasında sayılabilirler. Nitekim onlar, Mesih'in şahsi olarak gelmeyeceğini savunmak yerine, daha çok sosyal bir Mesih Dönemini öne

---

³⁴⁶ Josy Einsenberg, "Bugün Yahudilikte Açıkça Ortaya Çıkan Büyük Meseleler Nelerdir?", Çev. Sami Baybal, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.21, 2006, s.264.

³⁴⁷ Baybal, "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülahazalar", s.359.

³⁴⁸ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.382-383.

³⁴⁹ Daşbadem, a.g.t., s.79-80.

³⁵⁰ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.385.

* ABD'de yaşayan katı Ortodoksların dışında, İsrail'de ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan, İsrail'in ve Siyonizm'in tanınmasını, bilime ve eğitime önem verilmesini savunan ve bugünkü İsrail'in çoğunluğunu oluşturan Yahudi cemaatidir.

³⁵¹ Daşbadem, a.g.t., s.68-69.

çıkarmışlar; bu dönemin beklenen kurtarıcının geleceği dönemle aynı özelliklere sahip olacağını belirtip, her Yahudi'nin bu dönem için tüm insanlara rehber olacağına inanmışlardır.³⁵²

Sonuç olarak görüyoruz ki Yahudiler, Tanrıya karşı gelmeme ya da ondan umudu kesip başka şeylerden kurtuluş bekleme konusunda veya onun istemediği şeyler yapma konusunda³⁵³ esnek tavırdaki bir halk olmasına rağmen, Yahve'nin her defasında onlara bir kurtarıcı göndermiş olması, onların ne olursa olsun beklenen Mesih gelecektir inancını rahatça benimsemelerini sağlamıştır. Nitekim onlar defalarca hata yapmışlar, Yahve'nin en keskin emri olan putlara tapmayacaksın emrini defalarca çiğnemişlerdir ki, bu onların seçilmişliklerinin bir neticesi olarak Tanrı'nın evlatları vasfıyla onun adaletine sığınıp, günahlarının cezasının bir gün biteceği ve onlar için bir kurtarıcı olacak Mesih'in geleceği inancını benimsemelerinde büyük bir etken olmuştur.³⁵⁴

Sonradan milli bir din hüviyetine bürünen Yahudilik içerisindeki Mesih inancı, daha ilk atalarından itibaren sürekli olarak Yahve tarafından kurtarılmaları ile onların karakterinde ve zihninde yer etmiş, tarihi aşamalarla gelişmiş bir doktrine sahiptir. Yahudilerin ilk defa Yahudi Devletini kurduğu yıllarda dahi, onları kurtarmak için sürekli kurtarıcı gönderen Yahve, Mısır esareti yıllarında tanıştıkları Mesih fenomenini seçilmiş halkı için Yahudileştirmiş; “Mesih'im” olarak nitelendirdiği Saul, Davud ve Süleyman ile onlara mesih'in altın çağını yaşatmıştır. Yahudilerin bölünmesi ile oluşan iki ayrı devlet, onların putperestliğe meyli ile son bulmuş, Yahudiler sürgüne gönderilmiştir. Tam da bu dönemlerde ortaya çıkmış peygamberlerin sıkıntının bitip, kurtarıcının geleceği yönündeki teskin edici haberleri, Asur ve Babil esaretlerinin Yahudilerde oluşturduğu yıkım, ıstırap ve Tanrı'ya olan güven kırılmasını hafifletmiş, onların gelecek olan kurtarıcı idesiyle hayata tutunmasını sağlamıştır.³⁵⁵ Yine Babil ve Pers inançlarıyla olan etkileşim –özellikle de Mesih Koreş'in temsil ettiği karakter bazında- Yahudiler için bu kurtarıcı imgesinin kişiselleştirilmesine ve benimsenmesine neden olmuştur.

---

³⁵² Daşbadem, a.g.t., s.85.

³⁵³ Mısır'dan Çıkış, 32/1-14.

³⁵⁴ Daşbadem, a.g.t., s.9.

³⁵⁵ Ed. Ercan Arıklı, *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, Gelişim Basım ve Yayımları A.Ş., 1980, İstanbul, c.2, s.430.

Pers hakimiyetinden sonra karşı karşıya kaldıkları Helen kültürünün etkilerini en aza indirmek isteyen Yahudiler, Mesih ideası etrafında birleşmiş; Roma hakimiyetiyle birlikte artık Mesih'in gelmesi gerektiğine inanmış olsalar da, gelen Mesihler onların beklentilerini hiçbir zaman karşılamamıştır. İlkçağ ve Ortaçağ diasporasında çektikleri acı, Yahve tarafından suskunlukla karşılanmış; Mesih olduğunu iddia edenler, onları hep hüsrana uğratmıştır. Yakınçağda Reformlarla ve seküleriteyle karşılaşan Yahudiler, zihin dünyalarını zenginleştirmiş ve Modern Yahudiliğin temellerini atmışlarsa da; Hıristiyan devletlerce uygulanan antisemizm sonucu çektikleri çileye rağmen, bekledikleri Mesih halen gelmemiştir. Onlar da Mesih'i beklemeden kendi devletlerini kurmuşlar; kimileri kurulan bu devletin Mesih için olduğuna inanmış, kimileri bu devleti günah devleti olarak görmüş, kimileriye devlet eliyle Mesih'i Çağı yaşadıklarına inanmışlardır. Günümüzde halen Mesih inancını sürdürmektedirler.

Görüldüğü üzere Mesih inancı, Yahudilik dininin aslı sayılabilecek Hz. Musa'nın öğretilerinde yer bulmamış; onun vefatından yıllar sonra yalnızca kral ve din adamlarının bir sıfatı olarak kullanılmıştır. İlahi ve resmi bir görevi ifade eden bu terim, ilerleyen dönemlerdeki olumsuz şartlar ve farklı dinlerdeki kurtarıcı imgesiyle karşılaşarak, birtakım etkileşimlere girmeleri suretiyle evrimleştirilerek, ahir zamanda gelecek olan bir kurtarıcıyı ifade eder olmuştur.³⁵⁶ Sonuçta elde ettiğimiz veri, Yahudilik dininin temelinde bir Mesih inancının olmadığı, tarihsel süreç içerisinde Yahudilerin yaşamışlıkları neticesinde böyle bir inanca sahip olduklarıdır.

---

³⁵⁶ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.240.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAHUDİLİKTEKİ MESİH İNANCININ HİRİSTİYAN VE İSLÂM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

İzlerine rastlanabilen ve halen yaşayan ilk ilahi din olmasından dolayı Yahudilik, kendinden sonra ortaya çıkan diğer ilahi dinlere belli ölçüde etki etmiştir. Şu an dünyanın en çok müntesibi olan Hristiyanlık ve İslâm dininin inananları ile Yahudilerin etkileşimi yüzyıllardır devam eden bir gerçektir. Bu gerçeğin önemi ise hiç şüphesiz yadsınamayacak derecededir. Müslüman âlimlere göre bu etkileşim aslında en temelden beri var olmuş; ilahi dinler birbirini takip etmiş, bir sonrakinin gelmesi ile bir öncekinin hükümleri kısmen veya tamamen ortadan kalkmış ve bu dini gelenek İslâmi bir çizgide kendi içindeki tekamülünü tamamlayıp, nihayetinde bugünkü İslâm dini ile noktalanmıştır.³⁵⁷ Bununla birlikte bu üç din, içerik olarak farklı tezahürleri bünyelerinde barındırsalar da, onların temeline bakıldığında, alemi yaratan Tanrı aynıdır ve O, alemin her anını düzenleyen ve son verecek olandır.³⁵⁸

Bu bölümde, Yahudilik ile Hristiyanlık ve İslâm arasındaki etkileşimin ana noktalarını vermekle birlikte, bu etkileşimin daha çok Mesih fenomeni üzerindeki belirtilerini inceledik. Nitekim bu üç dinde ortak bir fenomen olarak bulunan Mesih inancına, bu dinlerce yüklenen manalar farklıdır.³⁵⁹ Bu farklılığın içeriğini ortaya koymakla birlikte, Hristiyanlar ve Müslümanların, bu inanca temelden mi yoksa sonradan mı sahip olduklarını ve bu dinlerdeki mevcut inancın benzer yansımalarını ortaya koymak gerekmektedir.

3.1. YAHUDİLİĞİN MESİH BAĞLAMINDA HİRİSTİYAN KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

Hristiyanlık, günümüzde iki milyara yakın müntesibe sahip, kendine ait kutsal kitabı, tanrısı ve inanç sistemi bulunan ilahi bir dindir. Konumuz açısından Hristiyanlığın önemi, Yahudilikle olan bağlantısı ve bu dinin kurucusu olan Hz. İsa'dır. Yahudi

---

³⁵⁷ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.533.

³⁵⁸ Hervé Rousseau, *Dinler(Tarihi ve Sosyal İncelemeler)*, Çev. Osman Pazarlı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s.101-102.

³⁵⁹ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.342.

toplumunun içerisinde doğmuş, Yahudi terbiyesinde yetişmiş ve Yahudi aydını niteliği kazanmış olan Hz. İsa,³⁶⁰ Yahudiler içerisinde çıkmış bir Mesih'tir ve vefatından yaklaşık elli yıl sonra Mesihçi manasına gelen Hıristiyanlık dini onun adına tesis edilmiştir.³⁶¹ Bu da Hıristiyanlığın, Yahudi bir Mesih tarafından kurulan bir din olduğunu akla getirir. Bu özelliğiyle Yahudilikteki Mesih inancının neliğinin ve nerelere varabileceğinin açık bir kanıtı olan Hz. İsa ve Hıristiyanlık, bugün İnananlarının zihinlerindeki Mesih beklentisini canlı tutan şeylerdir.

Hıristiyanlık, bir kurtuluş dinidir ve kutsal üçlemeye inanıp, vaftiz olmak gibi ritüeller sayesinde Hıristiyan olup, hakiki kurtuluşa erişilir. Zaten Mesihçi anlamına gelen Hıristiyanlığın temelinde Yahudi bir Mesih'in öğretileri üzerinde kurulmuş olması, Yahudiliğin bu din içerisindeki Mesih anlayışına temelden itibaren etki ettiğinin aşikar bir delilidir. Tamda bu yüzden, biz bu bölümde kendisi de Yahudi olan Hz. İsa'nın Mesihliği üzerinde durduk. Konunun geniş çapta tüm Hıristiyanlığı kapsamaması nedeniyle, araştırmamızı ilk dönemdeki Yahudi etkileri ve bu etkinin günümüzdeki yansımaları ile sınırlı tuttuk.

3.1.1. Yahudi Mesih'inin Kurduğu Din: Hıristiyanlık

Hıristiyan kelimesi, Yunanca "Hristos"tan gelmekte ve Mesih'e bağlı olmayı ifade etmektedir; bu anlamda İbranicede yağlanmış manasındaki "Maşiah" kelimesi kullanılmaktadır. Maşiah, yağlanarak kutsanan kişiler için kullanılırken, gelecek kurtarıcıları ifade etmeye başlamıştır; İsa'nın da "Yahudi ve Mesih" olduğunu kanıtlamak isteyenlerce bu terimin özel olarak seçildiği düşünülmektedir.³⁶²

Hıristiyanlığın kurucusu Hz. İsa, miladi takvimin başında veya üç dört yıl öncesinde, Roma Valisi Herodes'in hüküm sürdüğü yıllarda, Filistin'in Nasaret kasabasında doğmuştur.³⁶³ Kutsal Ruhun Hz. Meryem'e bir çocuk bahşetmesi ile dünyaya gelen Hz. İsa'nın babasının adı Yakub'tur. Yakub, Meryem'le nişanlı olduğu dönemde onun hamile olduğunu fark etmiş; onu şikâyet edecekken gece rüyasına giren Kutsal Ruh sayesinde bundan vazgeçmiştir. Nitekim Kutsal Ruh, Yakub'a, bakire kızın gebe kalıp

---

³⁶⁰ Sarıkçioğlu, *Diğer İnciller*, s.7.

³⁶¹ Gündüz, a.g.e., s.15.

³⁶² Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.391.

³⁶³ Sarıkçioğlu, *Diğer İnciller*, s.1.

bir oğul doğuracağı ve adının İmmanuel olacağı kehanetinden bahsetmiş, O da çocuğa sahip çıkıp, adını İsa koymuştur.³⁶⁴

Onun doğduğu yıllarda, Yahudiler Roma hâkimiyetinden kurtulmanın bir yolunu arıyorlar, bu yüzden Mesih'in gelişini özlemle bekliyorlardı. Tam bu dönemde doğan İsa, bir peygamber olarak insanları doğruluğa, kardeşliğe, sevgiye, fedakârlığa, kısacası hak yola çağırmıştır.³⁶⁵ Hz. İsa, doğumu da dâhil birçok mucizeler göstermiş, Yahudilerin beklediği Mesih mefhumunun içeriğini karşılamış olmasına rağmen³⁶⁶ Yahudiler ona inanmamışlar ve İsa'yı Theudas gibi sahte Mesihlerden biri olarak görmüşlerdir; bazı Yahudi hahamları da, çıkarları uğruna Hz. İsa'yı reddetmişlerdir.³⁶⁷ Reddedişleri, sözlü olarak kalmamış, fiiliyata dökülmüş ve İsa'yı, Havarilerinden olan Yahuda İşkariyot'un ele vermesiyle birlikte Romalılara tutuklatmışlardır. Bu tutuklatmanın sonunda adil olmayan bir yargılamadan sonra onu haça gererek idam etmişler; cesedi gömülen İsa, ölümünden sonraki Pazar günü dirilip, inananlarına bir süre dersler vermiş ve sonuçta göğe, Tanrı'nın yanına yükselmiştir.³⁶⁸

Yahudilerin ve Romalıların Hz. İsa'ya yaptıklarına ve inananlarını takibata almasına rağmen, Havarilerin faaliyetleri ile Hıristiyanlık dini oluşturulmuş ve yayılmıştır. En başlarda Yahudilerin içerisinden çıkmış bir mezhep olarak görülen Hıristiyanlık, Mabedin yıkılışı ile Romalıların baskıları artmış, ancak havariler ve takipçileri gizliden gizliye tebliğlerini sürdürmüşlerdir. Yahudi kutsal kitaplarını muhafaza edip, onlarla dini muamele eden Hıristiyanlar, daha sonraları Yunan dilinin ve kültürünün etkisinde olan bölgelerde yaşadıklarından ötürü, Roma'da etkili olan Helenist felsefesiyle dinlerini evirmişlerdir.³⁶⁹ Bu evirme ve çeşitli yollarla yayılımını sürdüren Hıristiyanlık, Miladi yüzyılın sonuna doğru, Ön Asya'dan Güney Galler'e kadar olan bölgede varlığını hissettirmiştir; neticede Hıristiyanlığa kayıtsız kalamayan Romalılar, 313 yılında yayımlanan Milan Fermanı ile Hıristiyanlığı tanıyıp, onların hoşgörü

---

³⁶⁴ Matta, 1/18-25.

³⁶⁵ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.392.

³⁶⁶ "...Halk arasında rastlanan her hastalığı, her illeti iyileştiriyordu..." Matta, 4/23. ; "...Cüzqmlı bir adam yaklaşıp, 'Ya Rab, istersen beni temiz kılabilirsin' diyerek O'nun ayaklarına kapandı. İsa elini uzatıp adama dokundu, 'İsterim temiz ol!' dedi. Adam anında cüzamdan temizlendi." Matta, 8/2-3. ; "Sabah karşı İsa gölün üstünde yürüyerek onlara yaklaştı." Matta, 14/25. vb.

³⁶⁷ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.392.

³⁶⁸ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.263.

³⁶⁹ Kutluay, a.g.e., s.9-10.

dönemini başlatmışlardır. Daha sonraki süreçte gerçekleşen Konsiller aracılığıyla dinin temel öğretileri belirlenmiştir; İsa'nın Mesihliğinin ötesinde, Tanrılığı'nı savunan Pavlus geleneği, Hıristiyanlar arasında ön plana çıkıp, onların doktrinleri Hıristiyanlığın temellerini oluşturmuştur.³⁷⁰

3.1.2. Hz. İsa'nın Mesihliği ve Özellikleri

Hz. İsa, Yahudiler arasından çıkmış, Yahudi kimliğiyle icraatlar gerçekleştiren ve etrafındaki inananları Yahudilerden oluşan bir Peygamber/Mesih/Tanrı'dır. Onun Yahudiler ile olan bu bağı, gösterdiği mucizelerle pekiştirilip, Onun Mesih olduğu, inananlarınca benimsenmiştir. Vefatından/yükseltilmesinden sonra, onun hayatının ve vaazlarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan İncillerin bazıları, ondan Mesih olarak bahsetmiş ve Tanah'ta yer alan Mesih ile ilgili haberler İsa'ya uyarlanıp, İsa'nın Mesihliği meşrulaştırılmıştır.³⁷¹

Yahudilerin bekledikleri Mesih ve Hz. İsa, belli noktalarda örtüşmüştür. Bir bakireden doğması, gösterdiği mucizeler, Yahudileri kurtaracağına dair söylemleri,³⁷² bir kuzu gibi sesini çıkarmayıp ölüme gitmesi³⁷³ gibi noktalarda bu uyuma söz konusudur. Ancak Hıristiyanlığın doğduğu yıllarda bünyesinde barındırmasa da, sonraki süreçte içerisine kattığı İsa Mesih'in Tanrılığı meselesi, Yahudilerle ayrıldıkları en temel noktalardandır. Yine Roma Valisinin "Sen Yahudilerin Kralı mısın?" sorusuna "Benim krallığım burada değil"³⁷⁴ cevabını vermiş olması da, Yahudilerin beklediği Mesih-Kral tiplemesini karşılamamıştır. Tüm bunlara rağmen inananlarına göre O, Kral Mesih'tir ve Tanrının bu dünyadaki insanlaşmış vücududur; O, geri gelip İlahi Tanrı Hükümlerini kuracaktır.³⁷⁵

---

³⁷⁰ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.392-393.

³⁷¹ Adıbelli, a.g.m., s.253.

³⁷² "...Zaman doldu, Tanrı'nın egemenliği yaklaştı. Tövbe edin, Müjdeye inanın." Markos, 1/14. vb.

³⁷³ "O baskı görüp eziyet çektiyse de ağzını açmadı. Kesime götürülen kuzu gibi kırkıcuların önünde sessizce duran koyun gibi açmadı ağzını. Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü." Yeşaya, 53/78. ; "Kendisine sövüldüğünde sövgüyle karşılık vermedi, acı çektiğinde kimseyi tehdit etmedi, davasını, adaletle yargılayan Tanrı'ya bıraktı. Bizler günah karşısında ölelim, doğruluk uğruna yaşayalım diye, günahlarımızı çarımhta kendi bedeninde yükledi..." 1. Petrus, 2/23-24.

³⁷⁴ Yuhanna, 18/36.

³⁷⁵ Adıbelli, a.g.m., s.253-255.

Hıristiyanlara göre Hz. İsa'nın annesi Meryem, Davud soyundandır.³⁷⁶ Hz. İsa ilk gelişiyile görevine başlamıştır; yarım kalan görevini tamamlamak için yeniden dünyaya gelecektir. Pavlus'a göre O, her an gelebilir. Ancak beklenen vakitte gelmeyince, onun doğum yılı 6000 yılı kabul edilirken, daha sonra 5500'e çekilmiş ve halen gelmeyince Paskalya'da yani Nisan ayında geleceği varsayılmıştır. Onun geldiği gün günün ortasında hava kararacak, gecesinde hava aydınlanacaktır. Beklenmedik bir soğuk her yeri kaplayacak, ardından da sıcak gelecektir. Hıristiyan olmayanların hepsi, O gelir gelmez ölecektir.³⁷⁷ Yahudilere göre de Mesih Davud soyundan gelecektir. O gelmeden evvel de doğada anormal durumlar ortaya çıkacaktır ve Yahudi Mesih'i de Nisan ayında gelecektir.

Betlehem, Galile ve Kudüs'te icraatlarını gerçekleştirecek olan İsa, Kudüs'te Dünya İmparatorluğunu kuracaktır.³⁷⁸ Eksik kalan Krallık vazifesini tamamlayacak,³⁷⁹ Peygamber olarak geldiği ilk dönemlerdeki gibi din işlerini düzenleyecektir.³⁸⁰ Mesih yalnızca Mesih'i Çağı başlatacak, onun hizmetlerini Melekler yapacaklardır. En büyük düşmanı Deccal olacaktır. Deccal bir şahıstan ziyade, Hıristiyan olmayanların tümünü kapsayan bir mefhumdur. Onun dışında tüm dünyevi hükümdarlar ve hayvanlar Şeytan'ın hizmetkarları oldukları için İsa'nın düşmanlarıdır. İsa'nın gelişiyile birlikte Şeytan Mesih'in görev süresi olan 1000 yıl boyunca hapsedilecek; bu sürenin sonunda serbest bırakılsa da, dünya yok olacağı için, Tanrı tarafından yok edilecektir.³⁸¹ Bunun sonunda da Haşır ve Hesap Günü gerçekleşecektir.³⁸² Yahudilerin beklediği Mesih de Kudüs civarında Devletini kuracak, dini ve dünyevi işleri kontrol edecektir. Onun da en büyük düşmanlarından bir tanesi Deccal olacaktır. Yahudi Mesih'i de bazı rivayetlerde 1000 yıl hüküm sürecek, bu süre sonunda Haşır ve Hesap Günü vuku bulacaktır.

---

³⁷⁶ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.386.

³⁷⁷ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.364.

³⁷⁸ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.382.

³⁷⁹ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.400-401.

³⁸⁰ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.407.

³⁸¹ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.416.

³⁸² Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.368.

3.2. YAHUDİLİĞİN MESİH BAĞLAMINDA İSLÂM KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

Müslümanların kabulüne göre son ilahi din olan İslâm, günümüzde müntesip sayısı bakımından Hıristiyanlığın ardından ikinci kalabalık dindir ki, yaklaşık bir buçuk milyarı aşkın inananı bulunur. Kelime anlamı “teslim olmak, boyun eğmek, itaat etmek” olan İslâm’a inanan kişilere Müslüman, yani “teslim olmuş, boyun eğmiş, itaat etmiş olan” denir.³⁸³

İslâm dini, 571 yılında Mekke’de doğmuş olan Hz. Muhammed’in öncülüğünü/peygamberliğini ettiği bir kurtuluş dinidir. Kurtuluş, Allah’ın varlığına ve birliğine, gönderdiği peygamberlere, kitaplara, meleklerle, kaza-kadere ve ahiretin varlığına iman edip, Allah’ın peygamberleri aracılığıyla belirttiği emir ve yasaklarını yerine getirme ile erişilebilecek olan bir nihai hedeftir. Kurtuluşun gerçekleşebilmesi için saydığımız tüm şartlar yerine gelmek zorundadır; kurtuluşun nihai hedefi olan Ahiret hayatı, bu dünyanın yaşam süresi dolduktan sonra, insanların yaşamaya devam edeceği, başka bir yaşam alanıdır. Ahiret hayatı, her şeyin sona ereceği vakit olan Kıyamet ile başlayacak, haşr ile tüm insanlar dirilecek ve onların yapıp ettikleri ile oluşturdukları amel defterlerinin içeriğine göre cennet ya da cehenneme konuşlanacaklardır.

Kıyamet, bu dünyanın sonudur ve insanların bu dünyaya bir daha dönebilme şansı yoktur ki, sonları cehennem olan insanlar tekrar dünyaya dönmeyi arzusalar da geri dönüş olmayacaktır. O yüzden kıyametin vakti çok önemlidir; nitekim Kur’an-ı Kerimde kıyamet vaktinin yalnızca Allah tarafından bilindiği³⁸⁴ ve ansızın gerçekleşeceği vurgulanmıştır.³⁸⁵ Kıyametin ansızın gerçekleşmesi, insanların onu merak etmesine ve onun hakkında bilgi edinmeye çalışmasına yol açmıştır. Mehdi, deccal ya da İsa Mesih gibi kıyametten önce ortaya çıkacağı düşünülen alametler de, insanların az buçuk bu bilinmezi yorumlayabilmesine olanak sağlaması bakımından, onlar için değerli hale gelmiştir.

---

³⁸³ Küçük-Tümer-Küçük, a.g.e., s.497.

³⁸⁴ “Sana kıyameti sorarlar: Gelip çatması ne zamandır derler. Sen onu nerden bilip bildireceksin. Onun bilgisi Rabbine aittir.” Nazi’at/42-44.

³⁸⁵ “Bilakis kendilerine kıyamet öyle ani gelir ki, onları şaşırır. Artık, ne reddedebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir.” Enbiyâ/40.

Allah merkezli olan İslâm'ın Müslümanlara göre diğer iki ilahi dinden farkı, Allah'ın İslâm dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in kıyamete kadar asla değiştirilip, bozulmayacağını bildirmesi ve onların inancına göre indirildiği günden bu yana Kur'an'ın asla değiştirilmemiş olmasıdır. Müslümanlara ve çoğu Dinler tarihçilerine göre Tanah ve İnciller insan eli değdirilmiş, tahrif edilmiş kitaplardır ve o yüzden onların hükümleri neshedilmiş ve ilk insandan Hz. Muhammed'e kadar gelen İslâm üst başlıklı Allah merkezli ilahi din geleneği, Kur'an-ı Kerim'in öğretileriyle son ve değişmez halini almıştır.

İslam'ın tüm iman ve ibadet esasları, daha Hz Muhammed hayattayken Allah'ın bildirmesi ile belirlenmiş ve Müslümanlar arasında uygulana gelip, kaydedilmiştir. Bu inanç esasları dışındaki dine sonradan katılan ve dinin özüne, asıla aykırı olan şeyler bid'at olarak görülmüş; Hz. Muhammed'in getirdiği ve tebliğ ettiği asıl ilahi mesajlar, Müslümanların çoğunluğu tarafından uygulana gelmiştir. Mehdi inancı ise dinin aslından mı yani asıldan kastımız dinin kurucusunun getirdiği ilahi mesajlarda yer alıyor mu sorusunun cevabı, bize bu inancın aslını gösterecektir. Yahudilik ve İslâm arasındaki ilişkilerin, daha Hz. Muhammed döneminde dahi var olması, Müslümanlar arasındaki Mesih fenomeninin benzeri olan Mehdi'nin Yahudilikle bağlantısı olup olmadığı bilgisini değerli hale getirmiştir.

3.2.1. Mehdinin Etimolojik-Semantik Tahlili ve Özellikleri

“Mehdi”, Müslüman bilginler arasında genel olan kaniya göre, genele şamil olan “Mesih” inancının, Müslümanlar arasındaki yansımasından ibaret görülmektedir.³⁸⁶ Sözlükte “doğru yolu bulmak; yol göstermek, rehberlik etmek” anlamındaki “هدى” hedâ (hedy, hidâyet) kökünden türemiş olduğu ileri sürülen Mehdi, “hidayete erdirilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş kişi”³⁸⁷ anlamlarına gelir. İbn Manzur, “المهدي” “el-Mehdi” kelimesinin, “işaret etmek, doğruyu göstermek, açıklamak, rehberlik, kılavuzluk, doğru yol, silet ve ahlak” anlamlarına geldiğini, bu sıfatın zamanla halk arasında yaygın olarak kullanılan bir isim haline dönüştüğünü aktarmıştır.³⁸⁸

---

³⁸⁶ Kutluay, a.g.e., s.214.

³⁸⁷ Ekrem Sarıkçıoğlu, “Mehdi”, *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*, 2003, c.28, s.369-371.

³⁸⁸ Yaşar Acat, “Mehdilik Kavramının Filolojik ve Semantik Tahlili”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.61, 2017, s.154.

İslâm öncesi Cahiliye Arapları arasında yaygın olarak doğru yolu göstermek, hayra delalet etmek manalarında kullanılan kelime, İslâm'ın teşekkül etmesinden sonra da yaygın olarak kullanılagelen bir kelime olmuştur. Hz. Muhammed tarafından söylenen “*Sizi benim sünnetime sarılmaya, Raşid ve Mehdi Halifelerin yolunda gitmeye teşvik ederim*” hadisinde görülen kullanımın yanında, Ferazdak gibi şairlerin, yazdıkları şiirlerde Hz. Muhammed için Mehdi sıfatını kullanması, hidayete vesile olan manasındaki, kelimenin lügat anlamına işaret eder. Sahabe için de kullanılan bu kelimenin bir örneği de, Taberi'nin rivayetinde, Süleyman b. Sured, Hz. Hüseyin'in vefatının ardından “Allah'ım şehid oğlu şehid, Mehdi oğlu Mehdi Hüseyin'e rahmet et” şeklindeki duasıyla görülmektedir.³⁸⁹ Buraya kadar olan kullanımlar, yalnızca hidayete ermeye vesile olan kişi, erdemli kişi manasında lügat manalarıdır.

Lügat manasını aşar nitelikteki terim olarak kullanımıysa, kıyamet kopmadan bir süre önce yeryüzünde ortaya çıkarak insanlığa doğru yol için kılavuz olacak ve bizzat Deccal'i yok edip, İslâm'ı tüm dünyada egemen kılacağına inanılan kurtarıcı fenomenidir.³⁹⁰ Fenomen olması, diğer dinlerdeki varlığının bir yansıması şeklindedir. Nitekim birinci bölümde ortaya koyduğumuz Mesih fenomeninin muhtelif dinlerdeki varlığının bir benzeri olan Mehdi de, ahir zamanda gelecek olan kurtarıcıyı betimler. Mehdi kelimesi için kullanılan bu özel anlam ilk defa Muhammed b. El-Hanefiyye'nin 700 yılında vefat etmesinden sonra, Onun için kullanılmış; bu kullanım, ric'at kavramıyla bağıntılı olarak ve imamlık makamını da içine alır şekilde Şia'nın doktrinleri arasında yer almıştır.³⁹¹

Mehdi'nin terim anlamının içeriğini, gelmeden evvel, gelişine dair belli ipuçları ve gelişiyile birlikte belli icraatları, tıpkı diğer mesihler gibi belli özellikleri doldurmuştur. Bunlar, bazı hadis kaynaklarında yer alan bilgiler olup, Müslümanların beklediği Mehdinin altyapısını oluşturmuştur. Genel Müslüman beklentisine göre, onun babasının adı Abdullah, kendisinin ismi Muhammed olacaktır ve Hz. Muhammed'in soyundan gelecektir. Medine'de doğacak olan Mehdi'nin Abbasoğulları içerisinde çıkacağına dair rivayetler bulunsa da, bazı rivayetlerde bizzat Hz. İsa'nın Mehdi olduğu işaret edilmiştir.

---

³⁸⁹ Avni İlhan, *Mehdilik*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1993, s.14-15.

³⁹⁰ Hasan Laçın, *Mesih ve Mehdi Yalanı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.81.

³⁹¹ M. Saffet Sarıkaya, *İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2013, s. 274-275.

Müslüman bir mezhep olan Şia'ya göre ise, Mehdi zaten gelmiştir; O, on ikinci imam Muhammed Mehdi'den başkası değildir. O, şu an gaybtedir ve geri gelecek, Mehdilik yapacak olan da bizatihi Muhammed Mehdidir.³⁹² Şia içerisindeki bir başka görüşe göre ise Mehdi, Muhammed el-Hanefiyedir ve Redva dağında aslan ve leoparlar tarafından korunmaktadır.³⁹³ Genel kanıya göre ise, Hz. Muhammed'e çok benzeyecek olan Mehdi'nin tüm fiziksel özellikleri bellidir; açık alınlı, kartal burunlu, iri gözlü gibi fiziksel özelliklere sahip olacak, ilim ve hikmet sahibi olacak, otuz, kırk yaşlarında vazifesine başlayacaktır.³⁹⁴ Yahudilerin Mesih'inin de kimliği tayin edilmiştir. O, Yahudilerin muteber saydığı Davud'un soyundan gelecek ve adı İmmanuel olacaktır. Bazı Yahudilere göre ise, göğe çekilen İlyas, geri gelip Mesihlik yapacaktır.

Onun gelişini hazırlayan olaylar şunlardır: Mehdi öncesi devirde dünyaya zulüm ve adaletsizlik hâkim olacak, isyan, küfür, emanete hıyanet, içki, bid'atler insanlar arasında yaygın davranışlar haline gelecektir. Kadınların sayısı çoğalırken erkeklerin sayısı azalacak; erkekler annesine, atasına, dostuna itaat yerine karısına itaat edecektir. Başa ayak takımı geçirilecek, idari işler ehli olmayanlara verilecek, önceki gelen sonraki geleni kötülecek ve kişilere korkudan ötürü hürmet gösterilecektir. Bu dönemde depremler ve seller yaygın tabiat olayları haline gelecektir.³⁹⁵ Mehdi ile benzer şekilde, Yahudi Mesih'i gelmeden önce de dünyada adaletsizlik, zulüm egemen olup, doğal afetler birbirini kovalayacaktır. Alimler ve liderler yetersizleşip, günahlar yaygın hale gelecektir. Ayrıca insanların üreme yeteneği kaybolacaktır.

Mehdinin gelişine yakın bir zamanda Fırat Nehrinin sularının çekilip, tabanının yarılmasıyla toprağın içinden altın çıkacak, Ramazan'ın ilk gecesi Ay, on beşinci gecesi Güneş tutulacak, her yeri aydınlatan bir kuyruklu yıldız çıkacak, doğudan gelen duman kırk gün boyunca dünyayı karartacaktır. Şam yakınlarındaki Harista veya al-Cabiya isimli köy yerin dibine batacak, göklerden Mehdi'nin ismi haykırılıp tüm dünyaya gelişi ilan edilecektir.³⁹⁶ Mehdinin öncülüğünü ise doğudan çıkacak olan Siyah Bayraklılar

---

³⁹² Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.386-387.

³⁹³ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.378.

³⁹⁴ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.392.

³⁹⁵ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.361.

³⁹⁶ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.362.

üstleneceklerdir.³⁹⁷ Yahudi Mesih'inin gelişine yakın ise, güneş kararacak, Ürdün Nehri'nin suları çekilecektir. Mesih gelmeden evvel İlyas, onun öncülüğünü üstlenip, gelişini haber verecektir. Mesih doğduğu gün Mabed yıkılacak, İsrail göklerden tüm dünyaya Mesih'in gelişini haykıracaktır.

Müslümanlar Mehdi'nin gelişinin ne zaman olacağına dair kesin bir tarih vermemişlerdir. Ahir zamanda geleceği bilinen Mehdi, bir görüşe göre Emevilerin Medine'yi yerle bir etmesinden, askerlerinin Beyda denilen yerde helak edilmesinden sonra gelecektir. Bir başka görüşe göre Mehdi, Nefsü'z-Zekiyye'nin öldürülmesinden sonra, 765 yıllarında gelecek ve göklerden onun gelişi haykırılacaktır. Şia'ya göre ise, on ikinci imamın gaybetinden altmış gün, altmış ay ya da altmış yıl sonra Mehdi'nin gelmesi gerekiyordu. Ancak tüm bu tahminler boşa çıkmış; beklenen halen gelmemiştir.³⁹⁸ Yahudilerin Mesih'i ise bazılarına göre Şabat'a tam anlamıyla riayet edildiğinde, bazılarına göre ise MS. 240 veya 471 yılında gelecekti.

Mehdi, Medine'de doğacak olsa da göreve Mekke'de başlayacak, Şam'da gökten inecek olan Hz. İsa ile buluşacak, İsa ona tabi olacak, mehдинin arkasında namaz kılacaktır.³⁹⁹ Onun gelişi ile birlikte Allah bol bol yağmur verecek, toprak bütün zenginliklerini insanlara sunacaktır. Adaletten sapmayacak olan Mehdi, mezhepleri kaldıracak, peygamber gibi mucizeler gösterecek, kutsal sandığı bulup, Tevrat'ın aslını ortaya çıkaracaktır.⁴⁰⁰ Mehdi, Emevilerle savaşır, İstanbul'u ele geçirecektir. Dünyaya hükümdarlık edecek olan Mehdi, İslâm'ı tüm dünyaya yayana kadar savaşır, insanları Müslüman yapacaktır.⁴⁰¹ Mehдинin bu savaşlar sırasında en büyük düşmanlarından biri Deccal olacaktır. Deccal İstanbul'un fethinden yedi yıl sonra Şam-Irak arası bir mevkide ortaya çıkacak; tek gözü kör olup alnında kefere yazacaktır. Belli mucizeler gösteren Deccal, önce peygamberliğini ilan edecek, ardından ilahlığını ilan edecektir. Sonunda O, İsa Mesih tarafından öldürülecektir.⁴⁰² Yahudi Mesih'i geldiğinde ise, tüm doğa canlanacak, dağlardan şaraplar akacak, hayvanlar ehlileşecektir. Tanrı'nın ışığı her yeri

---

³⁹⁷ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.410.

³⁹⁸ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.365.

³⁹⁹ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.379.

⁴⁰⁰ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.408.

⁴⁰¹ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.401.

⁴⁰² Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.416-417.

aydınlatacak, Yahudilerin tüm düşmanları yok edilecektir. Yahudilikte Deccal'e tam manasıyla rastlanmasa da, Deccal Hıristiyanlıkta geniş bir yer tutmuştur.⁴⁰³

Hadislerde Mehdinin görev süresi iki, üç, beş, yedi, sekiz, dokuz, on yıl olarak zikredilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde ise on dokuz yıl, kırk yıl gibi rakamlar verilse de bu konuda net bir bilgi yoktur.⁴⁰⁴ Mehdi vefat edince yerine Yemenli biri geçecek, kötü idaresi yüzünden dünya kaosa sürüklenecek, Kur'an hafızalardan silinecek, Ye'cüc-Me'cüc isimli kavimler ortaya çıkıp dünyayı harabeye çevirecek; nihayetinde dünyada tek Müslüman kalmayınca kıyamet kopacaktır.⁴⁰⁵ Yahudi Mesih'inin de hâkimiyet süresi ihtilaflıdır. Bazılarına göre kırk, bazılarına göre yetmiş, bazılarına göre ise dört yüz yıl hüküm sürecek ve ölümünden sonra yaşayan her şey ölecek ve sonrasında haşr ve hesap gerçekleşecektir.

3.2.2. İslâm'ın Dini Kaynaklarında ve Öğretilerinde Mesih-Mehdi İnancı

İslâm dininin ana kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e indirilmiş, inananlarınca hafızalara ve çeşitli evraklara kaydedilmiş olan, Allah'ın sözleridir. Onun hiçbir zaman değişmeyeceğinin, indiği ilk günkü gibi bozulmadan kıyamet gününe değin korunacağını Allah tarafından garanti edilmiş olması,⁴⁰⁶ içerisindeki bilgilerin her daim İslâm'ın ve Müslümanların ana görüşleri olduğunu gösterir. Öyle ise ana kaynaktaki bilgileri ret, Müslümanlıktan uzaklaşmayı; ana kaynaktaki bilgileri kabul ise imanı doğurur ki, Kur'an'da geçmeyen bir dini argümanı kabul etmemekten ötürü, kâfir olunamaz. Bu bağlamda Müslümanların bir kısmının bekledikleri kurtarıcı Mehdi'nin isim veya mana olarak Kur'an'da yer alıp almadığı konumuz açısından gayet önemlidir. Nitekim Kur'an'da geçen her haber, Müslümanların inandığı yaratıcılarının onlara bahsettiği bir armağan olup, onda geçen her bilgi, Müslümanlar için dünyadaki en gerçek, en saf ve temiz bilgidir.

Bu ön bilgilere binaen Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda, Mehdi lafzının geçmediğini ve hatta mana olarak dahi, böyle bir kurtarıcıdan bahsedilmediğini görürüz. Kur'an-ı Kerim'de “ه-د-ي” “h-d-y” kökünden oluşan kelimeler bulunmasına rağmen

⁴⁰³ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.416.

⁴⁰⁴ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.366-367.

⁴⁰⁵ Sarıkçioğlu, *Din Fenomenolojisi*, s.368-369.

⁴⁰⁶ “Hiç şüphesiz Kur'an'ı biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.” Hicr/9.

bugün Müslümanların anladığı tarzda “المهدي” (el-Mehdi) olarak kullanılmış bir kelime geçmez. Ancak aynı kökten oluşmuş “Hidayet” kelimesi, Kur’an’da çokça zikredilmiştir.⁴⁰⁷ Hidayet kelimesinin manası “doğru yol, doğru yola ulaşma, su yüzeyinde beliren kaya, bir şeyin ön yüzü” vb. şeklindedir. İstilah manası ise insanın seçimleri ile Allah’a yönelmesi ve Allah’ın ona kendi yolunu bahşetmesidir.⁴⁰⁸ Mehdi’nin insanları hidayete erdirip, doğru yola katacak olması gibi özellikleri, Kur’an’da ona dayanak olarak görülen hidayet kavramının geçtiği bu ayetler ve insanların hidayet kelimesine yükledikleri manalardan gelmektedir.

Mehdi’nin eylemlerinden olan ve hidayetle yakından ilişkili olan kurtarma veya kurtarılma eylemine baktığımızda, bu eylemin ya Allah eliyle insanların veya toplulukların kurtarılması şeklinde⁴⁰⁹ ya da insanların kendi yapıp etmeleri ile kurtuluşa ermeleri⁴¹⁰ şeklinde olduğunu görürüz. Mamafih, Allah’ın insanlara dinini bildirmesi için görevli kıldığı Hz. Muhammed’in dahi insanları hidayete erdirip, kurtaramayacağı Allah tarafından bildirilmiş;⁴¹¹ onun görevinin yalnızca haber verip, uyarmak olduğu Kur’an’da açıkça vurgulanmıştır.⁴¹² Hal böyle olmasına rağmen, Kur’an’da geçen hidayet kavramı, Kur’an’ı anlama noktasında oluşan anlayış zenginliğinden ötürü, hidayeti verebilecek bir muhtedinin, bir mehdinin olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Kur’an’da Mehdi isminin geçmemesi, hatta Mehdiyi barındırabilecek bir mananın dahi bulunmamasına rağmen, Mehdiyle yakından alakalı görülen, geldiği vakit Mehdiye biat edeceği düşünülen İsa Mesih lafzı, Kur’an-ı Kerim’de yer almıştır. Allah’ın ondan **Mesih** diye bahsetmesi ve Hz. İsa’nın göğe yükselmesi gibi meseleler, Mehdinin

---

⁴⁰⁷ Bir önceki ayette İbrahim, İshak ve Yakup Peygamberlerden bahsedilip: “Onları talimatlarımız neticesinde herkese doğru yolu gösteren önderler kıldık” Enbiyâ/73. ; “Allah, yola gelenlerin hidayetini artırır” Meryem/73. ; “Allah onları hidayete erdirecek ve durumlarını düzeltecektir.” Muhammed/5.

⁴⁰⁸ Enes Yariz, “Kur’an’a Göre Hidayete Ermede İnsanın Rolü”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.8, S.2, 2017, s. 360-361.

⁴⁰⁹ “Hani, sizin için denizi yarmış, sizi kurtarmış, gözlerinizin önünde Firavun ailesini suda boğmuştuk”, Bakara/50.; “...Seni inkar edenlerden kurtararak temizleyeceğim...”, Al-i İmran/55.; “İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. , Lokman/5.

⁴¹⁰ “Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.”, Mü’minun/117.; “Öyle ise akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Bu, Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak isteyenler için daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa ermişlerdir.”, Rum/38.; “Ama tövbe edip iman eden ve salih amel işleyen kimsenin kurtuluşa erenlerden olması umulur.”, Kasas/67.

⁴¹¹ “Resulum, Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis Allah dilediğine hidayet verir...” , Kasas/56.

⁴¹² “Şüphesiz biz seni, bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı(korkutucu) olarak gönderdik.”, Fetih/8.; “Biz seni bir müjdeci, bir uyarıcı(korkutucu) olmaktan başka bir şey için göndermedik.”, Furkan/56.

varlığının kanıtı olarak anlaşılırsa da ayetlerde böyle bir şeyden bahsetmediği gibi, yalnızca İsa peygamberin başından geçenler aktarılmıştır ve bu kavram da lakap/unvan gibi kullanılmıştır; Hıristiyanların anladığı şekilde bir Mesihlik görevi değildir. Allah'ın Hz. İsa'yı mesih olarak addettiği bazı ayetler şunlardır:

*“Andolsun, ‘Allah, ancak **Meryem oğlu Mesih**’tir’ diyenler elbette kafir olmuşlardır. Halbuki **Mesih** demişti ki: ‘Ey İsrailoğulları, benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin’...”*⁴¹³

*“**Meryem oğlu Mesih** ancak bir resuldür. Ondan önce de birçok resuller gelip geçmiştir...”*⁴¹⁴

Yahudilerin İsa Mesih'i öldürdüklerini zannetmelerinden ve çarmıha gerilme meselesine değinen Kur'an, İsa'nın göğe yükselmesine de değinmiştir. Bazı Müslüman âlimlerce Hz. İsa'nın geri geleceğine kanıt olarak kabul edilen ayetler şu şekildedir:

*“Küfürlerinden ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından; Biz Allah'ın elçisi **Meryem oğlu İsa Mesih**'i öldürdük demelerinden ötürü belalara uğradılar. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar; fakat bu iş kendilerine, benzer gösterildi. Onun hakkında ayrılığa düşenler, ondan yana tam bir kuşku içindedirler. O hususta kesin bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu yakinen öldürmediler, onu öldürdüklerini kesin biçimde bilemediler. Hayır, Allah onu kendi katına yüceltti. Allah daima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir. Andolsun, kitap ehlinde hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanacak olmasın. Kıyamet günü de O (İsa), onların aleyhine şahit olacaktır.”*⁴¹⁵

*“Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime (huzuruma, gözetimeme) yükselteceğim, seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kafirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.”*⁴¹⁶

Bazı Müslüman âlimlerce, İsa Mesih'in geri geleceğine dair çok kuvvetli bir delil olarak görülen Zuhruf Suresinin 61. Ayeti de şu şekildedir:

---

⁴¹³ Maide/72.

⁴¹⁴ Maide/75.

⁴¹⁵ Nisa/156-159

⁴¹⁶ Al-i İmran/55.

“Şüphesiz ki O (İsa, babasız ve doğması ve gösterdiği mucizeler ile) kıyametin kopacağına (saat ilmine) dair kesin bir bilgi, bir hatırlatmadır. O halde siz siz olun sakın Kıyametin kopmasından şüphe etmeyin. Siz bana uyun; bu yol doğru yoldur.”⁴¹⁷

Allah’ın Hz. İsa’dan Mesih diye bahsetmesi, Yahudi ve Hıristiyanların anladığı manada bir Mesih olmayıp, yalnızca Yahudi ve Hıristiyanların Hz. İsa’yı Mesih olarak tanımaları ve ona verilen lakaptan ötürüdür.⁴¹⁸ Nitekim Matta İncilinde “*Meryem’den Mesih diye tanınan İsa doğdu*”⁴¹⁹ ifadesini de dikkate alırsak, bu ibarenin bir sıfat olduğunu anlayabiliriz. Yine onun göğe yükselmesi meselesi ise, her canlı gibi ölüp, ölümünden sonra ruhunun Allah’ın katına çıkması ile tabii bir şekilde olmuştur.⁴²⁰ Öldükten sonra Allah’a yakaran insanları tasvir eden şu ayet de insanların öldükten sonra geri gelemeyeceğine delil olabilir: “*Rabbim beni gönder. ‘Ki geride bıraktığım dünyada salih amellerde bulunayım.’ Asla! Gerçekten bu, yalnızca boş bir sözdür. Onların önlerinde, diriltilip kaldırılacakları güne kadar bir engel (berzah) vardır.*”⁴²¹ ayetinde görüldüğü üzere, ölen bir insanın dünyaya dönemeyeceği aşikardır. Allah, Kur’an’da kendini adil olarak isimlendirmiş, sıfatları arasında adalet sıfatı önemli bir yer oluşturmuştur. Hz. İsa’nın dünyaya geri gelmesi demek, Allah’ın bu adalet vasfını ve sıfatını rafa kaldırması demektir ki, İsa’nın geri gelişi, diğer insanların gelemeyeşine tezat bir vakıa oluşturur. Kur’an’ın çelişki barındıramayacağı inancıyla yaşayan Müslümanların kendi dilleri ile böyle bir çelişki oluşturması manidar bir durumdur. Hz. İsa’nın kıyametin bilgisi, hatırlatıcısı olduğunu bildiren ayette, yalnızca Hz. İsa’nın diğer peygamberler gibi Allah’ı ve O’nun gününü hatırlatmasından mütevellit olabilir. Ayrıca Hz. İsa’nın tebliğleri esnasında yaklaşan Tanrısal Devlet ve Hesap gününden bahsetmiş olması, bunu İnciller’de açıkça dile getirmiş olması,⁴²² tıpkı Allah’ın ondan İsa Mesih diye bahsetmesi gibi, ehli kitabın anlayacağı tarzda, onlara hitaben bazı ayetler indirmiş

---

⁴¹⁷ Zuhruf/61.

⁴¹⁸ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s.261.

⁴¹⁹ Matta, 1/16.

⁴²⁰ Küçük, a.g.e., s.135.

⁴²¹ Mü’minun/99-100.

⁴²² “*O günden sonra İsa şu çağrıda bulunmaya başladı: ‘Tövbe Edin! Çünkü Gökerin Egemenliği yaklaştı.’*”, Matta, 4/17. ; İsa’nın, Kutsal Yasa’yı veya peygamberlerinizin sözlerini ilga etmeye değil, dininizi tamamlamaya geldim demesi (Matta, 5/17.), onun bir tamamlayıcı, ıslahatçı peygamber olduğunu gösterir. Bu da onun ric’atinin tamamlanmış olan İslâm için pek de mümkün olmadığını gösterir.

olmasındandır. Ayetlerde, İsa'dan beklenen kurtarıcı kisvesiyle bahsedilmemiş olup, Müslümanların bu kapalı ayetleri, Mesih'ten bahseden bazı hadisler ile yoğurup, Hz. İsa'nın geri geleceği şeklinde yorumlaması ile Mesih'in ric'ati ve Deccal gibi mefhumlar İslâm literatürüne girmiştir.⁴²³

Kur'an'da kendine yer bulamayan Mehdi, İslâm'ın ikinci güvenilir kaynağı sayılan Peygamberin sözleri ve davranışlarını içeren hadis külliyyatında yer bulmuş; İsa Mesih, Deccal ya da Dabbetü'l Arz ile de kuvvetlenmiştir. Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e dayandırılan bu hadisler, Mehdi inancının oluşmasında temel argümanlardandır; çünkü Kur'an'da açıkça yer almayan bir olguyu, dinden sayabilmenin en kestirme yolu, Kur'an kadar korunaklı ve değiştirilemeyeceğine dair söz verilmeyen Hadis külliyyatına dayandırmaktır. Nitekim hadisler, her ne kadar senedi kendisine dayandırılrsa da, tümü bizzat ismet sahibi Peygamber tarafından ve onun nezaretinde yazılmamış/yazdırılmamıştır. Hz. Muhammed'in “*Kim bile bile bana isnad ederek yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın*” hadisine rağmen, onun adına birçok hadis uydurulmuş, bunda da siyasi çekişmeler etkili olmuştur.⁴²⁴

Kur'an'dan sonraki en güvenilir kaynaklar olarak görülen, içerisindeki hadislerle hareket etme noktasında icmalar bulunan –içerisindeki hadislerin muttasıl ve merfu olduğuna dair görüş birliği de bulunan⁴²⁵ - Buhari (Ö.870) ve Müslim'in (Ö.875) *Sahih*'lerinde, içerisinde, Mehdi'nin geçtiği hiçbir hadis yer almamıştır.⁴²⁶ Kütüb-i Sitte'deki Sünenler içerisinde en az sayıda zayıf hadis içeren Nesai'nin (Ö.915) kitabıdır⁴²⁷ ve Nesai de Mehdi'nin lafzen geçtiği hadislere yer vermemiştir.⁴²⁸ Bununla birlikte bu üç temel hadis kaynağında Mehdi ile ilgili lafzen bir iz olmamasına rağmen, Mehdi ile yakından irtibatlı olan İsa Mesih ve icraatları hakkında hadisler bu kitaplarda

---

⁴²³ Küçük, a.g.e., s.138-141.

⁴²⁴ Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014, s.195-196.

⁴²⁵ Yücel, a.g.e., s.85.

⁴²⁶ İbni Haldun, *Mukaddime*, ed: Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 2004, c.1, s.581.

⁴²⁷ Yücel, a.g.e., s.87.

⁴²⁸ İlhan, a.g.e., s.111. ; Bu kitaplarda Mehdi'den net bir şekilde ve ismiyle bahsedilmese de “*Benden sonra on iki halife gelmedikçe bu iş tamam olmaz; bunların hepsi de Kureyştendir.*” gibi hadisler yer almıştır..(Buhârî/Ahkâm 51; Müslim/İmâret 5-9)

yer almıştır.⁴²⁹ İbn Haldun'un Mukaddime'sinin Türkçe nüshasının editörlüğünü yapan Süleyman Uludağ'a göre, İbn Haldun bu hadislerin reddine inansa da, o günkü şartların içerisinde bu hadisleri reddedememiştir. Yine mutasavvıflarda görülen kutup, hatem-i evliya gibi, mehdi benzeri inanışların da tıpkı mehdi gibi Peygamber dönemine ait olmadığını ve Peygamber sonrası Emevi ve Abbasi çekişmelerinde ortaya çıktığını savunmuş; bu eserlerde geçen "siyah bayraklılar" hadisini de buna örnek göstermiştir.⁴³⁰

Müttefakun Aleyh hükmündeki, Buhari ve Müslim'de geçip, Ebu Hureyre'den nakledilen "*İçinizden biri imamınız iken Meryemoğlu İsa indiğinde nasıl da mutlu olursunuz?*" hadisinin yanında, Müslim'de Cabir b. Abdullah'dan rivayetle "*Meryem oğlu İsa iner, Müslümanların Emiri ona 'gel bize namaz kıldır' der, ancak İsa: 'Siz birbirinizin yöneticisisiniz' diyerek kabul etmez. Bu Allah'ın bu ümmete ikramıdır.*" hadisinde görüleceği üzere, İsa Mesih'in inişinden bahsedilir.⁴³¹ Hz. İsa'dan bahseden ayetler de göz önüne alınırsa, bu hadis ve benzerleri, Hz. Muhammed'in insanlara, İslâm'ın ve İslâm liderlerinin ne kadar değerli olduğunu kanıtlamak amacıyla, farz-ı misal olarak belirtilmiş olabilir. Nitekim ayetlerde geçen İsa Mesih lafzının, Yahudi ve Hıristiyanların dikkatini celbetmek amacıyla kullanıldığını düşünürsek, Peygamberin de böyle bir amaçla, bu sözleri sarf ettiğini düşünebiliriz.

Kütüb-i Sitte'de yer alan Ebu Davud (Ö.889) 13 rivayetle, İbn Mace (Ö.887) 7 rivayetle ve Tirmizî (Ö.892) 3 rivayetle, *Sünen*'lerinde Mehdiye yer vermişlerdir.⁴³² Kütüb-i Sitte dışındaki Abdurrezzak b. Hemmam'ın (Ö.849) *el-Musannef* (11 r.), Ebu Bekir b. Ebu Şeybe'nin (Ö.849) *el-Musannef* (16 r.), Ahmed b. Hanbel'in (Ö.855) *el-Müsned* (12 r.), İbn Hibban'ın (Ö.965) *es-Sahih* (7 r.), Hakim en-Nisaburi'nin (Ö.1014) *el-Müstedrek* (12 r.) isimli temel hadis kaynaklarında Mehdi ile ilgili rivayetler yer almıştır. Bunların dışında diğer hadis kaynakları, tefsir kaynakları ve muhtelif eserlerde mehdi ile ilgili rivayetler yer almıştır.⁴³³

---

⁴²⁹ Nihat Uzun, "Beklenen Kurtarıcı İnanıcı Sempozyumuna Dair", Yusuf Şevki Yavuz(Ed.) içinde, *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2017, s.417.

⁴³⁰ Haldun, a.g.e., s.603.

⁴³¹ Ayşe Esra Şahyar, "Sahih Hadisler Çerçevesinde Mehdi Kavramı", Yusuf Şevki Yavuz(Ed.) içinde, *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2017, s.440.

⁴³² Haldun, a.g.e., s.581.

⁴³³ Ahmet Yücel, "Mehdi Hadislerinin Temel Hadis Kaynaklarındaki Anlamı", Yusuf Şevki Yavuz(Ed.) içinde, *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2017, s.142-143.

Kütüb-i Sitte'deki Mehdi'den bahseden hadislere bakacak olursak, Ebu Davud'un kitabında yer alan konu ile ilgili hadislerin bir kısmı sahih,⁴³⁴ bir kısmı da zayıf isnada sahip hadislerdir.⁴³⁵ Tirmizi'nin kitabında yer alan konu ile ilgili hadisler,⁴³⁶ Tirmizi'ye göre hasen hadislerdir. İbn Mace'nin kitabında yer alan doğudan çıkacak siyah bayraklılar ve Ehli Beyt'ten çıkacak yönetici ile ilgili hadisler, çok zayıf isnatlarla nakledilmiştir.⁴³⁷

İbn Haldun'un, içerisinde Mesih ya da Mehdi lafzının geçtiği hadislerin sıhhatine yönelik tenkitlerine baktığımız zaman, gelen hadislerin sahih mertebesine ulaşmamış zayıf hadisler olduğu ve neredeyse tamamının cerh edildiğini, hatta içlerinde uydurmaların da yer aldığı, hadisler arasında tenakuzlar olup, genel olarak sünnet mantığına da uymadıklarını tespit ettiğini görürüz.⁴³⁸

Ahmet Yücel hocanın bu konuda kaleme aldığı tebliğinde vardığı sonuç da İbn Haldun'la paralel olmuştur. Ona göre, Mehdi ile ilgili hadislerin, temel Hadis kaynaklarında yer almış olması, o hadislerin Peygambere ait olduğunu değil, ona nispet edildiğini gösterir. Tebliğinde Bestevi'nin konu hakkında yaptığı hadis tenkidine de yer veren Yücel, Bestevi'nin konu ile ilgili hadislerden 292 tanesinin zayıf veya uydurma olduğunu, yalnızca 8 merfu hadisın sahih veya hasen olabileceğini vurgulamıştır. Yücel'in bildirdiğine göre Mehdi hadislerini inceleyen alimlerin büyük bir kısmı, bu hadislerin çoğunluğunun uydurma veya zayıf olduklarını beyan etmişlerdir.⁴³⁹ Mehdi'nin İslâmi naslardaki durumu bu şekildedir.

3.2.3. Mehdi İnancının Ortaya Çıkışı ve Yahudilerle Etkileşim

Hz. Muhammed, İslâm'ı tebliğ etmeye başladığı sıralarda, Mekke'de az sayıda olmakla birlikte, Medine ve çevre yerleşimlerde azımsanmayacak sayıda Yahudi nüfusu bulunmaktaydı. Yahudilerin Arap Yarımadasına ilk defa gelişleri, Babil Esaretinden

---

⁴³⁴ Sahih hadisler : Abdullah b. Mesud'dan rivayetle “*Dünya'nın ömründen bir gün bile kalsa, Allah benim ümmetinden ... bir adam gönderecektir.*” ; Ümmü Seleme'den rivayetle Mehdi'nin Peygamber soyundan olduğu ; Ebu Said el Hudri'den rivayetle de fiziksel özellikleri belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Şahyar, a.g.b., s.441.

⁴³⁵ Şahyar, a.g.b., s. 441.

⁴³⁶ Abdullah b. Mesud'dan rivayetle “*İsmi benim isimle aynı olan Ehli Beytimden bir adam Araplara hükmetmedikçe kıyamet kopmaz.*”

⁴³⁷ Şahyar, a.g.b. s.441-442.

⁴³⁸ Sarıkaya, a.g.e., s.278.

⁴³⁹ Yücel, “Mehdi Hadislerinin Temel Hadis Kaynaklarındaki Anlamı”, s.170.

kurtulan bazı Yahudi topluluklarının çöldeki esaretlerinden sonra Hayber, Vâdi'l-Kura, Fedek ve Medine'ye yerleşmişleri ve buralarda ticaret yaparak zengin olup, temelli yerleşmeleri ile olmuştur. Bir başka görüş ise Bar Kohba İsyanından sonra sürülen Yahudilerin, Roma baskısından dolayı Arap Yarımadasına geldiği yönündedir. Kaynaklara göre, Medine'de etkili olan Kurayza, Nadir ve Kaynuka Yahudileriyle, Hayber, Vadi'l-Kura ve Şam yolu üzerindeki küçük köylerde yaşayan Yahudilerin dışında Arap Yarımadasında kitleleşebilmiş Yahudilere rastlanmamıştır.⁴⁴⁰

İslâm'ın doğduğu yıllarda, Mekke ve Medine'de bulunan Yahudiler arasında çok kuvvetli bir Mesih beklentisi vardı. Hatta Seleme b. Saleme'nin rivayetine göre, O küçükken bir Yahudi'nin konuşma yaparken, Mesih'in gelişinin çok yakın olduğunu, Seleme'yi işaret ederek onun büyüdüğünde Mesih'i görebileceğini söylemiştir. Bu bölgedeki Yahudiler, her fırsatta Arapları, gelecek olan Mesih'le tehdit etmişlerdir; hatta bu tehditler ilerleyen dönemlerde Evs ve Hazrec kabilelerin Müslüman olmasında dahi etkili olmuştur.⁴⁴¹

Medine Yahudileri arasında kabileciliklerinden ötürü Mesih'in Harunoğulları arasından çıkacağına dair bir beklenti vardı. Ahmed ismini taşıyacak olan Mesih, düşmanlarına karşı onlara yardım edecektir. Ancak beklenen Mesih'in Araplar arasından çıkmış olması, o güne değin Mesih propagandası yapan Yahudilerin, Mesih'e dair söylemlerini inkâr etmesine neden olmuştur. Nitekim Hz. Muhammed'in risaletinden evvel Yahudiler, Mesih hakkında Araplarla iletişim halinde olmuşlar, risaletin Hz. Muhammed'e gelişi ile birlikte tüm söylemlerinden vazgeçmişlerdir. Binaenaleyh, tüm dünya Yahudilerinin merak ettiği Hz. Muhammed hakkında ise, beklediklerinin O olmadığını ve oruca devam etmelerini bildirmişlerdir.⁴⁴² Burada Yahudi ve Arapların etkileşiminin, daha İslâm'ın ilk yıllarında dahi olduğunu ve Arapların Yahudilerin inançları hakkında bilgisiz olmadıklarını görüyoruz.

---

⁴⁴⁰ Osman Kaya, "Kur'an'ın Nüzulu Sürecinde Müslümanlarla Diğer Dini Gruplar Arasındaki İlişkilerin Kur'an'a Yansımaları", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004, s.49-53.

⁴⁴¹ Nuh Arslantaş, "Hz. Peygamber'in Çağdaşı Yahudilerin İnanç-ibadet ve Dini Hayatları ile İlgili Bazı Tespitler", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.34, 2008, s.63.

⁴⁴² Arslantaş, *Hz. Muhammed'in Çağdaşı Yahudiler*, s.64-65.

Hız. Muhammed'in Medine'ye hicret edip, burada İslâm Devlet'ini kurması ve Medinelerle Medine Vesikasını oluşturmamasından sonra, Yahudilerle etkileşim yoğunlaşmıştır. Yahudiler hicret öncesinde, Araplar üzerinde temizlik, bilgi, görgü, uzun ömürlü olmaları için çocuklarının Yahudilerin yanlarına bırakılması, kale yapımı gibi konularda etkiliydiler.⁴⁴³ Bu etki sayesinde onlarla bir etkileşim kurmuşlar ve belli bir sosyal düzen oturtmuşlardır. İslâm Peygamberi Hız. Muhammed'in tebliğini genişlettiği Medine'de Yahudilere karşı uyguladığı ılımlı ve hoşgörülü tavrı; Yahudilerin Medine Vesikasına bağlı kalmaları şartıyla her türlü din, can ve mal hürriyetini de garanti etmiş; bu kurulu sosyal düzen reformlarla devam ettirilmiştir. Ancak Yahudiler kısa süre içerisinde, Mesih'in Araplar içerisinde çıkmasının verdiği kinle anlaşmayı bozmuşlar; sürgün yıllarında kemikleşen sosyal yapılarının tesiriyle Müslümanların kökünü kazımayı kendilerine hedef edinmişlerdir.⁴⁴⁴

Hız. Muhammed'in 632 yılında vefat etmesinden sonra, onun yerine kimin geçeceği Müslümanlar arasında ihtilafli bir hale gelmiştir. Beni Saide Sakifesinde, Ensar'ın yaptığı devlet başkanlığı görüşmelerine sonradan katılan Hız. Ebubekir, Ensar'ın tüm Araplara hitap edemeyeceğini, o yüzden Halifenin Kureyş'ten olması gerektiğini bildirdiği konuşmasından⁴⁴⁵ sonra, halifeliğe seçilmiştir. Hız. Ali ve Haşimoğulları'nın önde gelenleri, Hız. Muhammed'in defin işleri ile ilgilenmeleri nedeniyle bu toplantıya katılmamışlardır.⁴⁴⁶ Hız. Ebubekir'in halifeliğe seçilişi, ileride ortaya çıkacak olan Şia'nın doğuşunun temel mesnedidir; çünkü onlara göre Hız. Ali bu toplantıya çağrılmamış, onun hakkı yenilmiştir. Hız. Ebubekir'in vefatından sonra yerine Hız. Ömer geçmiştir; onun şehit edilmesinden sonra da Hız. Osman halife olmuştur. Hız. Osman'ın hilafeti esnasında Emevi ailesine karşı ılımlı davranması, onların devlet işlerinde görev alıp, Beytu'l-Mâl'den hisse almalarını sağlaması gibi sebeplerle Hız. Osman dönemi çalkantılı bir hal almıştır.⁴⁴⁷

---

⁴⁴³ Nuh Arslantaş, *Yahudilere Göre Hız. Muhammed ve İslâmiyet*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.22-24.

⁴⁴⁴ Arslantaş, *Yahudilere Göre Hız. Muhammed*, s.28.

⁴⁴⁵ Beni Saide Sakifesinde, hiç kimse Peygamberden nakille bir hadis belirtmemiştir. Öyle ise "İmamlar Kureyş'tendir" hadisi, mezhep taraftarlığı ve kabile asabiyeti ile sonradan rivayet olunmuş bir sözdür., İlhan, a.g.e., s.24.

⁴⁴⁶ Sarıkaya, a.g.e., s.51-53.

⁴⁴⁷ Kutluay, a.g.e., s.32.

Osman b. Affan'ın hilafeti sırasında Müslüman olmuş olan Yahudi asıllı Abdullah b. Sebe, Müslüman diyarlarda gezerek sapık fikirler yaymaya başlamıştır. Hicaz'da kendine taraftar bulamayan Sebe, -öncesinde Helenistik ve Yahudi etkilerine maruz kalan- Mısır'a gidip burada kendine taraftar bulmuştur. Söylemleri arasında yer alan "*İnsanlar İsa'nın ileride döneceğini kabul ederler de, Muhammed'in döneceğine nasıl yalan derler. Oysa Allah şöyle buyurmuştur: 'Ey Muhammed! Kur'an'a uymayı sana farz kılan Allah, seni döneceğin yere döndürecektir'*"⁴⁴⁸ diyerek ric'at konusunu Müslümanların zihnine işlemiştir. O, Hz. Ali'nin hilafetine delil olarak gösterilen Hz. Muhammed'in vasisinin ve kendinden sonraki halifenin Hz. Ali olarak tayin edildiğine dair rivayetlerin tohumunu atan kişidir.⁴⁴⁹ Yine Sebe ve taraftarları, Hz. Ali'nin ölmediğini, zulümle dolacak olan dünyanın son zamanlarında geri gelip, adaleti tesis edeceğini savunmuşlardır.⁴⁵⁰

Hz. Osman'ın hilafeti esnasında, bazıları tarafından rahatsızlık duyulan eylemleri nedeniyle eleştirilmesi, Sebe tarafından kullanılmış; Hz. Osman, Sebe'nin Mısır'da tertip ettiği gruplar tarafından şehit edilmiştir.⁴⁵¹ Yahudi asıllı Sebe'nin icraatları bunlarla sınırlı kalmamış, Hz. Ali'nin hilafeti esnasında, kendi adamları olan Hz. Osman'ın katillerini korumak amacıyla, türlü oyunlar oynayarak Cemel vakasını bizzat kendisi temin etmiştir.⁴⁵² Müslümanların zihninde uzun yıllar etki bırakacak olan Sıffin Savaşı da onun bu eylemlerinin bir neticesi olarak görülmüştür. Nitekim attığı nifak tohumlarının büyümesi ile Hz. Ali ve Muaviye'nin birbirlerine düşmesine sebep olmuştur.

Şia'ya mensup inananlar, sahih hiçbir delili olmayan Gadir Hum vakasından⁴⁵³ hareketle, Hz. Muhammed'in kendisinden sonra yerine geçecek kişiyi Hz. Ali olarak tayin ettiğini ve Hz. Ebubekir'in, Hz. Ömer'in ve Hz. Osman'ın bu makamı zorla ele geçirdiklerine inanırlar.⁴⁵⁴ "Ali Taraftarları" manasında kullanılan Şii mefhumunun, Hz.

---

⁴⁴⁸ Kasas/85.

⁴⁴⁹ Kutluay, a.g.e., s.34.

⁴⁵⁰ Yusuf Şevki Yavuz, "Mehdilik", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (içinde), c.28, 2003, s.371.

⁴⁵¹ Kutluay, a.g.e., s.36-39.

⁴⁵² Kutluay, a.g.e., s.45-46.

⁴⁵³ Veda haccı dönüşü, Hz. Muhammed Gadir-i Hum denilen mevkide konaklama yapılmasını istemiş, burada yaptığı konuşmada Hz. Ali'yi överek "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır" diyerek, Şia'ya göre kendisinden sonra yerine geçecek olanın Hz. Ali olduğunu belirtmiştir. Bundan sonra Maide suresi 3.ayet inmiş ve Dinin tamamlandığı bildirilmiştir., Sarıkaya, a.g.e., s.152.

⁴⁵⁴ Sarıkaya, a.g.e., s.150.

Muhammed'in bu atamasıyla birlikte olduğu ve bu mefhumun daha Hz. Muhammed hayattayken de bilfiil var olduğu görüşü Şiiler arasında hakimdir; ayrıca bu görüş, Şia mensuplarınca, bazı naslarla da temellendirilmiştir.⁴⁵⁵ Şia, Gadir Hum ve Beni Saide Sakifesi vakalarının yanında, Cemel Vakası, Hz. Ali'nin Muaviye ile olan imamet savaşı, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesine müteakip ortaya çıkan Tevvâbün hareketi gibi meseleler ile ortaya çıkmış, Kufelilerin başını çektiği bir İslâm mezhebidir.⁴⁵⁶

Şia'nın temel doktrinini mehdiye önyak olan imamet meselesi oluşturur. İmamet onlar için din başkanlığı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in mirası, İslâm'ın nemalandığı köküdür. Onlara göre zamanın imamını bilip, ona biat etmedikçe, iman gerçekleşmez.⁴⁵⁷ İmamet onlar için bu kadar önemliyken, İmamet Hz. Ali'den itibaren Ehli Beyt içerisinde kalması da çok önemlidir. Nitekim, Şiilere göre Hz. Muhammed'in başından geçtiği söylenen Miraç hadisesinde, Peygamber Sidre'deyken Ali b. Ebi Talib'i, oğulları Hasan ve Hüseyin'i, Zeyne'l Abidin'i, Muhammed Bakır'ı, Cafer es-Sadık'ı, Musa Kazım'ı, Ali b. Musa'yı, er-Rıza'yı, Muhammed Taki'yi, Ali Naki'yi, Hasan el Askeri'yi ve oğlu Muhammed Mehdi'yi nurlar içinde namaz kılarlarken görmüştür. Allah, onların dostları olduğunu, Muhammed Mehdi'nin Allah için, Allah'ın düşmanlarından intikam alacağını Hz. Muhammed'e bildirmiştir.⁴⁵⁸

Daha önce de belirttiğimiz üzere, İslâm gelmeden evvel, Araplarla Yahudiler arasında bir etkileşim söz konusu idi. Bu etkileşim, İslâm'ın vuku bulmasından sonra da devam etmiştir. Şia'nın kabul ettiği yukarıdaki görüşler, Müslüman tebaanın her daim çoğunluğunu oluşturmuş olan Ehli Sünnet'in doktrinleri arasında yer almamıştır. Nitekim Ehl-i Sünnet'in kurulduğu coğrafya ile Şia'nın kurulduğu coğrafya arasında farklar vardır. Şia'nın ilk tebaasını oluşturan Kufe halkının sosyal, kültürel ve dini yapısı, İslâm'la diğer dinlerin ya da kültürlerin sentezlenebilmesine elverişlidir; ancak Ehl'i Sünnet'in kurulduğu coğrafya daha homojen bir yapıya sahiptir. Hz. Ömer zamanında kurulan Kufe şehrinin halkını, Zerdüş dinine mensup Persler, Yahudi, Hıristiyan, Sabî

---

⁴⁵⁵ Tirmizi, Ebu Davud ve İbn Mace'nin kitaplarında geçen Sakaleyn Hadisine göre Hz. Muhammed "Size iki emanet bırakıyorum, onlara sınıksız sarıldıkça sapıtmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı ve ehli beytimdir.", Hasan Onat, "Şiiliğin Doğuşu Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, c.36, 1997, s.86.

⁴⁵⁶ Sarıkaya, a.g.e., s.155.

⁴⁵⁷ İlhan, a.g.e., s.34-35.

⁴⁵⁸ Kutluay, a.g.e., s.25-26.

ve Maniheizt dinlerine mensup yerli halk oluşturuyordu. Hatta Hz. Ali buradaki insanların tarihlerini ve dinlerini öğrenmek için onlarla toplantı dahi yapmıştı.⁴⁵⁹ Burada Perslerin çoğunlukta oluşu ve onlarla olan etkileşim, Yahudilerin de Sürgün'den sonra onlardan etkilenmiş olması hasebiyle dikkat çekicidir.

Müslümanlar ve Kufeli Yahudiler, bir etkileşim içine girmişlerdir. Hatta çoğu araştırmacıya göre, Yahudilerin Talmudi bilgilerle oluşturdukları Tasavvufi kültürleri, bu etkileşim sonucu, Müslümanlar arasındaki zühd, sıdk, velayet gibi inanışların temelini oluşturmuştur.⁴⁶⁰ Kerbela hadisesinden sonra, Ka'b el-Ahbar'ın Yahudilikten getirdiği bazı Mesihî görüşleri Müslümanlar arasına sokmuş olduğu kabul edilmektedir. Emeviler döneminde, yaptıkları isyanlar neticesinde sürekli abluka altında kalan Kufeli Şiiiler, Muhtar es-Sakafi'nin giriştiği Hz. Ali'nin ve Kerbela'nın öcünü alma eylemleri ile bir mezhep olarak alenen gün yüzüne çıkmıştır.⁴⁶¹ Sakafi, Hz. Ali'nin Fatıma'dan olmayan oğlu Muhammed b. Hanefiyye'nin nesep gücünü arkasına alarak, onun imametini tasdik ettirmeye çalışırken Hanefiyye ölmüş; bunun üzerine Sakafi, Hanefiyye'nin ölmeyip Redva Dağında yaşadığını, Onun, kıyametin kopmasından evvel geri gelip, adaleti tesis edecek olan mehdi olduğunu savunmuştur. Henüz Hicri 1. yüzyılda, Keysaniyye tarafından ortaya atılan bu görüş, zamanla Müslümanlar arasında şöhret bulmuştur.⁴⁶²

Yahudi asıllı olan Abdullah b. Sebe, Müslümanların arasına Yahudilikteki Mesih inancına benzer şekildeki Mehdi fikrini, ilk defa sistemli ve tafsilatlı olarak, katan kişidir; ric'at ve mehdiyi çağrıştıran fikirler, Onun önderliğinde Hicaz bölgesi ve Kufe'deki Yahudilerle olan etkileşimler sonucu Müslümanlar arasında yayılmıştır. Bu yayılma, Hilafetin elden gideceğini düşünen, takiyyeyle çalışan Şii liderlerin, inananlarını ve onların umutlarını dağıtmamak amacıyla Emevilerin yıkılacağı gibi kehanetleri oluşturup, bunları Mehdi ile bağdaştırmaları ile Mehdi'nin görevleri şekillenmeye başlamıştır.⁴⁶³ Onların bunu yapmalarının sebepleri arasında Emevilerin Hz. Hasan'ı zehirlemesi, Hz. Hüseyin'i şehit etmesi, Şii kadınlara işkenceler edip, çocuklarını dahi

---

⁴⁵⁹ Sevgi Badur, "Kûfe'nin Sosyal ve Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, c.2, S.4, 2016, s.138-139.

⁴⁶⁰ Badur, a.g.m., s.141.

⁴⁶¹ Kutluay, a.g.e., s.80-81.

⁴⁶² Yavuz, a.g.b., s.371.

⁴⁶³ İlhan, a.g.e., s.55.

katletmesi gibi nedenler yer almış; Şiiler, Emevilerin baskısı altında sürekli olarak diken üstünde yaşamışlardır.⁴⁶⁴

Hz. Osman sonrası siyasi endişelerin yaşandığı dönemde, ortaya çıkan her mezhep, kendi delilleriyle ortaya çıkıyordu. Şia'da genel olarak savunduğu görüşlerin Kur'an'da yer almamasından dolayı, henüz tedvin edilmemiş olan hadislere yönelmiştir; bilinen bir gerçek ise uydurma hadislere ilk başvuruların, Şia olduğudur.⁴⁶⁵ Onlar çektikleri zulümlerden sonra, çoğunun önceki dinlerinden ya da Yahudi, Zerdüş komşularından tanıdığı Mesih'i kendilerince tanımlamışlar ve konuya dayanak olması için hadisler türetmişlerdir; onların inanışlarındaki Mehdi ile Yahudi Mesih'inin mana olarak benzemesi ve bu inancın pek de değişmeden Mehdi'ye dönüşmesi, buna delil kabul edilir.⁴⁶⁶ Halk zamanla, Şii liderlerin haber verdiği, idarenin sonunda kendilerine geçeceği telkinlerini, içlerinden çıkacak bir hükümdara yormuştur; çünkü bu tarz düşüncüler avamın zihnine yatkındır. İlk Şiiler, Mehdi'yi ileride gelecek olan Şii hükümetin bir sembolü olarak görürlerken; sonrakiler bunu maddi bir düzleme indirip, Mehdi'yi maddileştirmişlerdir.⁴⁶⁷

Emeviler sonunda yaptıkları hataları anlasalar da yıkılmaktan kurtulamamış, onlar da gruplarını dağıtmamak adına, ileride gelecek bir kurtarıcı türetmişler, adına "Süfyani" demişlerdir. Emevilerin yerine kurulan Abbasiler de, Şiilerin desteğiyle kurulmuş olmalarına rağmen, onlara kötü davranmışlardır. İki dönemi de yaşamış olan şair Ebu Ata Eflah b. Yesar bu konuyu şöyle özetlemiştir: "*Keşki Mervanoğullarının cevri bize tekrar geleydi de, Abbasoğulları'nın adaleti yerin dibine bataydı.*"⁴⁶⁸

Abbasiler devrinde de kötü muameleye mazur kalan Şiiler, tohumu toprağa atılmış olan Mehdi inancını, Abbasi idaresindeyken büyütmüş, geliştirmiş, Mehdi'nin görevlerini, özelliklerini, kimlerle dost olup, kimlerle düşman olacağını belirtip, ne zaman geleceğini tayin etmişlerdir. Bunları yaparken kendilerine Kur'an'dan dayanak olarak bazı ayetleri seçmişler; ancak daha çok kendi uydurdukları hadislerle bu işi

---

⁴⁶⁴ İlhan, a.g.e., s.58.

⁴⁶⁵ Badur, a.g.m., s.153-154.

⁴⁶⁶ Yavuz, a.g.b., s.372.

⁴⁶⁷ İlhan, a.g.e., s.55-56.

⁴⁶⁸ İlhan, a.g.e., s.60.

görmüşlerdir.⁴⁶⁹ Abbasiler de, Emeviler'den Mehdi inancını devralmış, onlar da Mehdi'ye inanmışlar ve hakkında rivayet üretmekten geri kalmamışlardır. Mehdi'yi hem yaşadıkları dönem için, hem de ahir zamandaki kötü gidişat vakitleri için beklemişlerdir.⁴⁷⁰

Şia'da Mehdi inancı, tıpkı Yahudilerde olduğu gibi iman esasları arasında yer almıştır. Onlara göre Mesih'e iman ve onu beklemek, imanın şartlarından olduğu için, onu inkar da küfre girer; Mehdi'yi inkar eden, tıpkı Yahudiler de olduğu gibi kafir olur. Müslümanların çoğunluğunu temsil eden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e bakıldığında ise, Şia'nın aksine Mehdi İnanç esasları arasında yer almaz; çünkü konuyla ilgili nasslar kat'i hükümde değildir. Buna rağmen, imamet tartışmalarının Sünni halka verdiği hayal kırıklığını gidermek isteyen bazı vaizler ve sufilerin yardımı ile birlikte, Mehdi inancı Sünnilerin kalplerinde de yer etmiştir.⁴⁷¹ Mehdi, Emeviler ve Abbasiler dönemindeki kötü gidişatın insanlara verdiği acı ve umutsuzluk ile Yahudilerdeki ve bölgedeki diğer dinlerdeki Mesih inancının bir yansıması olarak önce Şiiliğe, ilerleyen dönemlerde de onlardan Sünnilere geçtiği kabul edilmiştir.⁴⁷²

Şia'nın çoğunluğunu temsil eden İmamiyye koluna göre Mehdi, on iki imamın sonuncusu Muhammed Mehdi olacaktır. Buradaki on iki rakamı dikkat çekicidir; nitekim Hıristiyanlıkta da on iki havari bulunması, Yahudilerin temelde on iki kabileden oluşması, buradaki on ikinci imamla bağlantılı olmalıdır. Yine Yahudilikte yer alan, Peygamber İlyas'ın ateşten bir atlı araba ile göğe yükselişi meselesi, Hıristiyanlıkta yer alan Hz. İsa'nın göğe çıkışı meselesi ve Şiiler arasında yer alan Muhammed Mehdi'nin gaybeti meselesi çok benzer görünmektedir. Yine bu üç şahsın da Ric'at edecek birer beklenen kurtarıcı olmaları gibi benzerlikler, İslâm'ın asıllarında olmayan bu inancın, dinlerin etkileşimleri sonucu Müslümanlar arasında yayıldığı savunulabilir.

Bugün Müslümanların ortaya koymuş olduğu dört Mehdi fikri vardır. Birincisi, İsnâaşeriyye Şia'sının öncülüğünü ettiği koyu Mehdici görüşe göre, Mehdi, Hasan el-Askeri'nin oğlu Muhammed b. Hasan el-Mehdi'dir. O ölmemiştir, gayba karışmıştır ve

---

⁴⁶⁹ İlhan, a.g.e., s.61.

⁴⁷⁰ Yavuz, a.g.b., s.371-372.

⁴⁷¹ Sarıkaya, a.g.e., 27-28.

⁴⁷² Sarıkaya, a.g.e., s.27-28.

Deccal'in gelişinden sonra ortaya çıkıp adaleti sağlayacaktır. Şia içerisindeki Mehdi inancı, farklı Şii grupları arasında belli farklar arz eder. En belirgin farklılık ise, Mehdi'nin kim olduğudur ki, İsmailiyye'ye göre O, İsmail b. Cafer; Keysaniyye'ye göre Muhammed b. Hanefiyye; Zeydilere göre ise Muhammed b. Abdullah el Mehdi en-Nefsüzzekiyye'dir. Selefiyye ve hadis alimlerine dayanan ikinci görüş ise, Şia kadar mistik bir içeriğe sahip olmasa da, Hz. İsa'nın geri gelişini, Mehdi'nin ortaya çıkıp dünyayı adaletle yöneteceği yönündedir. Ancak onların bekledikleri yalnızca Abdullah oğlu Muhammed'dir; şahsın kimliği hakkında bir netlik yoktur. nc görüş ise, Mehdi konusunda açık bir nass bulunmadığı ve aklın Mehdi'yi kabul edemeyeceği kanaatiyle, Mehdi'yi kabul etmeyenlerin kanaatlerinden oluşur. Kadi Abdulcebbar ve İbn Haldun gibi âlimler bu görüştedirler. Dördüncü görüşü oluşturan Zeydiyye ve bazı ağdaş âlimlere göre, her dönemde halkı dine yönelten, dini hayata canlılık getiren ve getirmeye devam edecek olan bazı şahsiyetler vardır; bu şahsiyetler Mehdi ya da Müceddid olarak anılabilirler.⁴⁷³

Tüm bunların yanında, tıpkı sahte Yahudi emsalleri gibi, Mehdilik iddiasıyla ortaya ıkmiş birçok sahte Mehdi'nin varlığı da burada değinilmesi gereken bir vakıadır. Ortaya ıkmiş yüzlerce Mehdi'nin kimliklerinden burada bahsetmeyeceğiz. Bununla birlikte bunların çoğunluğunun dünyevi menfaatlerini ön plana çıkartan, çoğu kere fitnelere ve Müslümanlar arasında kanların dökülmesine neden olan, girişimlerinin başarısızlığı sonucu, arkalarına aldıkları insanları hüsrana uğratıp, onların dini boşluğa düşmelerine neden olan kişiler olduklarını söyleyebiliriz.⁴⁷⁴ Bunların son dönemde ülkemizde dikkat çeken bir örneğini FET liderinin iddialarında görmekteyiz. İnananlarının/Mensuplarının çoğunluğu tarafından Mehdi olarak görülen FET lideri Glen, kendisinin "Kainat İmami" olduğunu ileri sürüp, Hz. Muhammed de dahil bir çok "Allah eri" ile görüştüğünü ileri sürmüş ve çevresindekileri peşinden sürükleyerek insanlar üzerinde ciddi yaralar amiştir.⁴⁷⁵ Tıpkı bunun gibi birçok Mehdi ortaya çıkıp halkı peşinde sürüklemiş ve onların dini ve dünyevi dünyalarını altüst etmiştir.

---

⁴⁷³ Yavuz, a.g.b., s.372-373.

⁴⁷⁴ Sarıkaya, a.g.e., s.27-28.

⁴⁷⁵ Mahmut ınar, "15 Temmuz Darbe Girişiminin Teolojik Arka Planı: Mitler ve Gerçekler", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.3, S.6, 2017, s.22-26.

SONUÇ

Din, insanların her anında etkili olan, çoğu insanın başvurduğu en etkili mercidir. İnsan, umutsuz anlarında, karşılaştığı problemleri çözmeye yetersiz kaldığında dine sarılmış ve Tanrısından ona bir çözüm, bir kolaylık göstermesini dilemiştir. İnsanın bu özellik ve beklentilerinin bir ürünü olan Mesih fenomeni, dinlerin çoğunluğunda yer alan, neredeyse global diyebileceğimiz bir inançtır. İzlerine ilk defa Sümer Kralı I. Sargon ve Babil Kralı Hammurabi'nin bu mefhumu kendilerine hasretmesiyle rastladığımız bu inancın içeriği, dünyanın son zamanlarında ortaya çıkacak, inananlarını düşmanlarının elinden kurtaracak kişinin şahsiyetinde toplanmış olan hükümdarlık, savaşçılık, son kurtarıcılık, tanrılık, kutsal ihya edicilik ve dünyaya ahenk, güzellik katıcılık gibi vasıflarla betimlenmiştir. Mesih fenomeni, Yahudilik ve Hıristiyanlık dininde “Mesih”, İslâm dininde “Mehdi”, Zerdüştlükte “Saoşyant”, Hinduizm’de “Kalki” gibi isimlerle anılsa da, kastettiği mana hep aynı olmuştur.

Yahudilikteki kurtarıcı figürünün ulaşabilen ilk temeli, Hz. Yusuf’un İsrailoğullarını açlıktan kurtarmasıdır. Onlar, daha sonraki süreçte gelişen Mısır esareti esnasında Mesih fenomeniyle tanışmışlar ve onları Mısır’dan çıkartan Hz. Musa’nın kurtarıcılık vasfıyla, Mısır kurtarıcısı Ameni’yi özdeşleştirerek ilk kez kurtarıcı kisvesini zihinlerine nakletmişlerdir. Hz. Musa sonrasında başa geçen Hâkimlerin birer kurtarıcı olarak gönderilmesi de, Yahudilerin zihinlerindeki Tanrı’nın seçilmiş halkı olma özelliklerinin bir eseri olarak, kurtarıcılık duygusunu geliştirmiştir.

Yahudi tarihinde, Mesih fenomeninin karşılığı olan “Maşiah” terimi, önceleri din adamlarının, kutsal insanların ve kutsal mekânların yağlanması ifade eden kelime olarak kullanılmıştır. Yahudilerin başlarında bir kral istemeleri üzerine başa geçen Kral Saul ile birlikte ise bu kelime, yağlanarak göreve gelmiş, kutsanmış Kralları ifade eder olmuştur; Yahve’nin seçilmiş olan Krallar, meshedilerek yağlanmış ve Yahve’nin “Mesih” olmuşlardır. İlk Kral-Mesih örneğini Saul’un krallığında görsek de, ondan sonra başa geçen Hz. Davud’un Mesih-Krallığı, Yahudiler için daha önemlidir. Nitekim O, Yahudileri düşmanlarından kurtarmış, kutsal topraklarında birleştirmiş ve onlara mükemmeliyetle ifade edilen bir hayat yaşattır. Onun yaşattığı bu mükemmel dönem, günümüzde dahi Yahudilerin zihinlerini süsleyen bir idealdir. Onun hükümdarlığından

kısa bir süre sonra Yahudiler putlara tapmaya başlamışlar ve Yahve onlara ceza olarak Sürgünleri reva görmüştür. Yahudilerin yaşadıkları sürgünler, daha gerçekleşmeden evvel bazı Yahudi Peygamberlerince haber verilmiş olup, bir Mesih'in gelip, onları kurtaracağı da yine bu peygamberlerce müjdelenmiştir.

Yahudiler, Babil Sürgününde, Mezopotamya dinleri ile etkileşim içerisine girmişlerdir. Yahudilerin zihinlerindeki kurtarıcı tiplmesi ve Mesih mefhumu, Mezopotamya dinlerinde bulunan Mesih inancı ile sentezlenmiş, bu sentez ile birlikte Mesih, beklenen kurtarıcı Kral/Başhaham'ı ifade eder olmuştur. Bu kurtarıcının özellikleri ise dikkat çekici olup, Onun, Hz. Davud'un soyundan gelmesi, gelmesine yakın ve doğduğu sırada doğada olağanüstülüklerin baş göstermesi ve onun saltanatında Yahudilerin topraklarına dönüp, Davud Çağındaki mükemmel hayatı yaşamaları olarak sayılabilir.

Yahudi Peygamberlerinin haber verdiği kurtarıcı Mesih, Yahudileri Babil Sürgününden kurtaran Pers Kralı Koreş olmuştur. Bizzat Yahve'nin "Mesihim" diyerek nitelendirdiği Koreş'in, daha doğmadan evvel böyle ilahi bir görevle dünyaya geleceği Yahve tarafından bildirilmiştir. Günümüzde Mesih'e dayanak olarak görülen konu ile ilgili Peygamber haberleri, muhtemelen o güne özel, spesifik haberlerdir ki, onların haber verdiği kurtarıcı da Koreş olmuş, bu haberler yerini bulmuştur.

Yahudiler Koreş'in ve halkının sayesinde, uzun yıllar bekledikleri Mesihî Çağını yaşamışlardır. Onlar, bu yaşantıları sırasında kurtarıcılarının dini olan Zerdüştlükteki hesap günü, yargılanma ve "Saoşyant" isimli Mesih figürlerini kendi inançları ile birleştirip, sentezlemişlerdir. Hatta bazı rivayetlere göre, onlar çoğu kutsal metinlerini, Pers Sarayında, Pers literatürü eşliğinde kaleme almışlardır. Daha sonraki süreçte Büyük İskender Pers İmparatorluğunu ele geçirmiş, Yahudilerin rüya dönemi sona ermiştir. İskender'in hakimiyetinde rahat bir yaşam sürseler de, onun hakimiyetinden sonra zor günler geçiren Yahudiler, Roma hâkimiyeti ile birlikte, daha da umutsuz bir ahval içerisine girmişlerdir. İşte bu umutsuzluk ve üzüntülü hal içerisindelerken, bazı Yahudi din adamları, onlara bir kurtarıcının geleceğini müjdelemişlerdir; bu kurtarıcı, Mesih'in, Perslerin Saoşyantı ile sentezlenmiş hali olan "Beklenen Mesih" olmuştur. Onların bu beklentiyi oluşturdukları dönemi takip eden yıllarda başlarına gelen, Avrupa'da Hıristiyanlığın gölgesinde geçen uzun Diaspora yılları ve en son Holokost gibi olaylar,

Yahudileri bir kurtarıcı beklemeye sevk eden ve bu inancı taze tutan olaylardır. Ancak onların bu beklentileri, Mesihlik iddiası ile ortaya çıkan Mesihlerin iddialarını yerine getirememeleri ve onları hüsrana uğratmaları ile halen nihayete erdirilememiştir. Hz. Musa'nın belirlediği dini esaslarda bu inancın olmayışı, Yahudilerin Sürgün gibi yaşantıları ile bu inancı tanımış olmaları ve bazı Yahudi din adamlarınca bu inancın dine katılmış olması, bizi, Mesih inancının Yahudiliğin asıllarında olan bir inanç olmadığı sonucuna götürmektedir.

Mesih olduğunu ileri sürmese dahi, inananlarınca Mesih olduğu ileri sürülen Hz. İsa, Yahudilerin yoğun bir Mesih beklentisi içerisinde olduğu dönemde dünyaya gelmiştir. Olağanüstü doğumu ve gerçekleştirdiği mucizeleri ile kısa sürede inananlarınca Mesihliğe layık görülen Hz. İsa, Yahudilerin çoğunluğu tarafından sahte bir Mesih olarak görülmüştür. Bunun üzerine, Yahudilerce çarmıha gerilerek öldürüldüğü söylenen Hz. İsa'nın vefatından önce inananlarının bazıları, Helen Kültürünün de tesiriyle Hz. İsa'nın Mesihliğini ve hatta Tanrılığını dillendirip, Hıristiyanlık dinini teşekkül ettirmişlerdir. Hz. İsa'nın Yahudiler içerisinde çıkmış bir Mesih olarak algılanması, Hıristiyanlığın doğuşunda ve Mesih anlayışının şekillenmesinde, Yahudi Mesih anlayışının etkisini göstermektedir.

Hz. Muhammed, Yahudilerin çok güçlü bir Mesih beklentisi içerisinde olduğu dönemde dünyaya gelmiştir. O doğmadan önce dahi var olan Yahudi-Arap etkileşimi, Onun yaşadığı dönemde ve vefatından sonra da devam etmiştir. Yahudilerin kendi içlerinden çıkmasını bekledikleri Mesih, Araplar arasından çıkınca, onlar bunu kabullenememiş ve bekledikleri Mesih'e biat etmemişlerdir. Ancak, onların Araplarla etkileşimi sürmüş ve Mesih inancının bir benzeri olan "Mehdi", Yahudilerden miras olarak Müslümanlar arasında yaşatılmıştır.

"Hidayete erdirilmiş" manasına gelen Mehdi kelimesi, Mesih fenomeninin Müslümanlar arasındaki tezahürüdür. Hz. Osman'ın şehadeti ile birlikte, Müslümanlar arasında baş gösteren siyasi çekişmeler sonucu meydana gelen Hakem olayı, Cemel Vakası, Sıffin Savaşı, Kerbela Hadisesi gibi vakıalar, Müslümanları derinden etkileyen olaylar olmuştur. Bu olaylar sonucunda, insanlar rahata ermenin, kurtulmanın bir yolunu arar olmuşlardır. Muhtar es-Sakafi, Abdullah b. Sebe ve Ka'b el-Ahbar gibi Yahudi asıllı olan kişilerin Yahudi Mesih inancındaki birtakım inanışları Müslümanların yaşadıkları

üzücü olaylarla ilişkilendirerek onlara sunması, Müslümanların öncesinde sahip olmadıkları bir beklenen kurtarıcı inancına sahip olmalarını sağlamıştır. Yine Hz. Ali döneminde başkent olan Kufe’de yaşayan halkın, Mesih gibi birtakım inançları daha önceden tanıyor olması ve Emeviler dönemi öncesi ve sonrasında karşılaşılan acı olaylara binaen yaşadıkları pişmanlık ve üzüntü sonucunda Mesih’in Müslümanlaştırılmış hali olan Mehdi’yi bekler olmuşlardır. Nitekim Şia’nın çıkış noktası olan Kufe halkının içerisinde birçok Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi bulunmaktaydı.

Mehdi, İslâm’ın asıl kaynağı olan Kur’an’da yer almamış olmasına rağmen, hadis külliyyatında kendine yer bulmuş ve bazı Müslümanlarca itikat şartı olarak görülmüştür. Mehdiye dayanak olduğu ileri sürülen ayetlerin, konu ile bir ilgisinin olmadığı, araştırmacılarca ortaya konmuştur. Konu ile ilgili hadislerin de neredeyse tamamının ahad hadisler olduğu, bu hadislerin içerisinde zayıf hatta mevzu hadislerin bulunduğu da konu ile ilgilene araştırmacılarca zikredilmiştir ki, bu hadislerin büyük bir bölümünün Mehdi’yi meşrulaştırmak amacıyla Şia ve diğer mezheplerce uyduruldukları, araştırmacılarla ortaya konulan bir gerçektir.

Konu ile ilgili hadisler, sahih olarak nitelendirilse dahi, aklıselimle bu hadisler incelendiğinde, Peygamberimizin sahabeden bazı kişilerce Mehdi sıfatı ile nitelendirilmesi ve Peygamberimizin de sahabeyi Mehdi sıfatı ile nitelendirmesini baz alırsak, İslâm’a mensup herkesin Mehdi sıfatına sahip olabileceğini anlarız. Temelde Hidayete eren kişi demek olan mehdi, bir çiftçi de olabilir, bir avukat da olabilir, bir erkek de olabilir, bir kadın da olabilir, bir yönetici de olabilir. Hadislerdeki Mehdi’nin Mistik ve olağan dışı vazife ve özelliklerine, İslâm’ın akılcı ve son peygamberin, son kurtarıcının belli olduğuna ve o kişinin Hz. Muhammed olduğuna dair net tavrıyla bakacak olursak, beklenen mistik Mehdi’nin İslam’ın özüne, ruhuna uymadığı gibi, İslâm’ın hiçbir akidesine de uymadığı aşikardır. Allah’ın kurtarmayı yalnızca kendisine ve muhatabı olan şahısların kendi eylemlerine bıraktığı bir dinde, dünyanın son zamanlarında gelecek olan bir kurtarıcıyı beklemek ne İslâm’ın mantalitesiyle, ne İslâm’ın ruhuyla ne de Kur’an’la örtüşmektedir.

Sonuç olarak, Yahudilikteki Mesih inancının, dinin kurucusu konumundaki Hz. Musa’ya vahyolunmadığı; Yahudilerin yaşadıkları birtakım olaylar ve etkileşimler neticesinde bu inancı dinlerine kattıklarını görüyoruz. Başlarda Yahudi mezhebi olarak

görülen Hıristiyanlık dininin temeli ise Yahudi Mesih anlayışıyla oluşturulmuştur. Nitekim Hz. İsa, başlarda bir Yahudi Mesih'i olarak görülmüştür. Ancak onun vefatından sonra, inananlarının Helenist kültürle etkileşimleri ile O, Mesihlikten, Tanrılığa dahi evrilmiştir. İslâm'da Mehdi inancının temelleri konusunda vardığımız sonuç ise, İslâm'ın özünde böyle bir inanç olmadığı ve Müslümanların, Müslümanlaşan Yahudilerden veya Müslümanların Yahudi, Hıristiyan, Zerdüşt dinine mensup komşularından bu inancı tanıdığı, yaşanan siyasi çekişmelerle de umutsuzluğa düşmüş halkın teskini için Abdullah b. Sebe ve Ka'b el-Ahbar gibi şahıslar eliyle de dine katıldığı yönündedir. Netice olarak, bu üç dinin içerisinde yer alan Mesih fenomeni, ilahi bir yapıda olmayıp, bu dinlere mensup insanların çevre kültürlerle etkileşimleri sonucu bu dinlerin bünyesine dahil edildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Küçük-Günay Tümer-Mehmet Alparslan Küçük. (2014). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Acat, Y. (2017). Medhilik Kavramının Filolojik ve Semantik Tahlili. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 152-167.
- Adam, B. (2001). *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Adam, B. (2010). Yahudilik. Ş. Gündüz(Ed.) içinde, *Yaşayan Dünya Dinleri* (s. 205-275). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Adıbelli, R. (2016). İsa'nın "Maşiah"a dönüşümü: Mesihî Yahudilikte Mesihlik Fenomeni. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 242-270.
- Akbıyık, S. (2010). *Babil Esareti'nin Yahudiler Üzerindeki Sosyal, Kültürel ve Dini Etkileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Akgün, M. (2010). *Yahudinin Tahta Kılıcı*. Ankara: Akgün Grup Yayıncılık.
- Akyol, H. (1998). *Ortadoğu Denkleminde İsrail-Türkiye Denklemi*. Ankara: Öteki Matbaası.
- Albayrak, A. (2007). Dindarlık Tipleri Açısında Dua Formları. *Marife Dergisi*, 190.
- Arıcan, M. K. (2014). Uluhiyet Anlayışları. R. Kılıç, & M. S. Reçber (Ed.) içinde, *Din Felsefesi El Kitabı* (s. 60). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslandaş, N. (2008). Hz. Peygamber'in Çağdaş Yahudilerin İnanç-İbadet ve Dini Hayatları ile İlgili Bazı Tespitler. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 55-92.
- Arslandaş, N. (2011). *Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslâmiyet*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Avraham Milgram-Robert Rozert, Çev:Estreya Seval Vali. (2007). *Holokost Hakkında En çok Sorulan Sorular*. İstanbul: Gözlem Yayıncılık.
- Aydın, M. (2010). *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*. İstanbul: Hayrat Neşriyat.
- Badur, S. (2016). Kûfe'nin Sosyal ve Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 129-162.
- Baybal, S. (2012). Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Mülâhazalar. *Bütün Yönleriyle Yahudilik Uluslararası Sempozyumu* (s. 341-360). Ankara: Dinler Tarihi Araştırmaları-VIII
- Bettany, G. T. (2005). *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çınar, M. (2017). 15 Temmuz Darbe Girişiminin Arka Planı: Mitler ve Gerçekler. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13-27.

- Çınar, M. (2017). 15 Temmuz Darbe Girişiminin Teolojik Arka Planı: Mitler ve Gerçekler. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13-27.
- Dan & Lavinia Cohn-Sherbok, Çev: Bilal Baş. (2010). *Yahudiliğin Kısa Tarihi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Daşbadem, İ. (2008). *Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı Ve Mesihî Hareketler*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Doğan, M. (2012, Aralık 04). www.altiustutasarim.com. Mayıs 24, 2017 tarihinde http://www.altiustutasarim.com/arsiv/2012/12/teknolojide_kargo_kult.php adresinden alındı
- Düzgün, Ş. A. (2016). İnsanın Doğası(Fıtrat) ve Özgürlüğü Üzerine. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 322-342.
- Ercan Arıklı, Ed. (1980). *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*. İstanbul: Gelişim Basım ve Yayım A.Ş.
- Francine Kaufmann-Josy Einsenberg. (1993). Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik. ç. M. Aydın içinde, *Din Fenomeni* (s. 87-131). Konya: Tekin Kitabevi.
- Francine Kaufmann-Josy Einsenberg, Çev: Mehmet Aydın. (1987). Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 262-283.
- Gaer, Joseph; Çev: Osman Zahid Çıfci. (2014). Yahudilik. *Mütefekkir(Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi)*, 247-266.
- Gülfem Uysal-Nicole Wilkinson Duran-Adam Kuper-Sibel Özbudun-Anne Rouzaud. (1998). *İnsan: Doğası, Tarihöncesi, Kültürü*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Günay, Ü. (2014). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2015). *Hıristiyanlık*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2008). Yahudi Geleneğinde Reform Arayışları. *Milel ve Nihal*, 147-159.
- Gürkan, S. L. (2008). *Yahudilik*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2010). Yahudilik(Yahudi Mistisizmi). E. Gündüz içinde, *Yaşayan Dünya Dinleri* (s. 250-275). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Hervê Rousseau, çev: Osman Pazarlı. (1970). *Dinler(Tarihi ve Sosyal İncelemeler)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İbn Haldun, Çev: Süleyman Uludağ. (2004). *Mukaddime c.1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İlhan, A. (1993). *Mehdilik*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- İslamoğlu, M. (1996). *Yahudileşme Temayülü*. İstanbul: Denge Yayınları.

- Josy Einsenberg, Çev: Sami Baybal. (2006). Bugün Yahudilikte Açıkça Ortaya Çıkan Büyük Meseleler Nelerdir? *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 263-266.
- Kaan, E. O. (2010). *Dinler ve Mezhepler*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kaya, O. (2004). *Kur'an'ın Nüzulu Sürecinde Müslümanlarla Diğer Dini Gruplar Arasındaki İlişkilerin Kur'an'a Yansıması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Kramer, S. N. (1998). *Tarih Sümer'de Başlar*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kramer, S. N. (2002). *Sümerler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kurt, A. O. (2003). *Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Kurt, A. O. (2006). İkinci Mabet Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 445-463.
- Kurt, A. O. (2006). Yahudi Kaynaklarında Kral Tipolojileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 423-443.
- Kutluay, Y. (1965). *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kutsal Kitap. (2014). Kore: Yeni Yaşam Yayınları.
- Küçük, A. (1990). *Dönmeler Tarihi*. Ankara: Rehber Yayınları.
- Laçın, H. (2010). *Mesih ve Mehdi Yalanı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Mahmut Nânâ, Çev: D. Ahsen Batur. (2008). *Yahudi Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Michael Brenner, Çev: Sevinç Altınçekiç. (2011). *Kısa Yahudi Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Mircea Eliade, Çev: Ali Berktaş. (2013). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Moshe, S.-S. (1981). *İsrail Uhusunun Tarihi*. Kudüs: Yahudi Cemaatler Birliği.
- Nânâ, M. (2008). *Yahudi Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Onat, H. (1997). Şiiliğin Doğuşu Meselesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 79-117.
- Pekşen, O. (2017). Babil Krallarının Siyasal Meşrulaştırma Aracı: Tanrı Marduk. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 104-105.
- Ringgren, H. (2003). Mesihçilik. A. Coşkun (Ed.) içinde, *Mesih Beklerken*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Sarı, E. (2016). *Dünya Arkeoloji Tarihi ve Keşifler*. Antalya: Nokta E-Book Publishing.
- Sarıkaya, M. S. (2013). *İslâm Düşünce Tarihinde Mezhepler*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Sarıkcıoğlu, E. (2011). *Din Fenomenolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Sarıkcıoğlu, E. (2016). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Sarıkcıoğlu, E. (2016). *Diğer İnciller*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Sarıkcıoğlu, E. (2017). *Kanonik-Apokrif İncillere Göre Hz. İsa*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Sarıtoprak, Z. (1992). *İslâm'a ve Diğer Dinlere Göre Deccal*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- Sayar, S. (2000). Yahudi Karakteri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, -.
- Saygılı, T. (2015). Babil Hukuku ve Hamurabi Yasaları. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 1-22.
- Smart, N. (2003). Kurtuluş Öğretisi. F. Aydın(Ed.) içinde, *Mesih Beklerken* (s. 134-146.). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Suavi AYDIN, Yılmaz Selim ERDAL. (2007). *Antropoloji*. Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, C. (S. 63, 2015). Yahudilikte Mesihlik İnancı Ve Tarihsel Gelişimi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 163-200.
- Taşpınar, İ. (2003). *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik'te Ahiret İnancı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Tevfikî, Hüseyin, Çev: Hüseyin Karaduman. (2013). *Büyük Dinleri Tanımak*. İstanbul: el-Mustafa Yayınları.
- Tokgöz, H. (2017, Ağustos). İsrail Devletinin Kuruluşunda Theodor Herzl ve Siyonizm. *Anasay*, s. 183-195.
- Uygur, Z. (2014). *Çağlar Boyunca Devrimler, İhtilaller Ve Siyonizm*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Waardenburg, J. (2004). Mesih. T. D. Vakfı içinde, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 306-309). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yariz, E. (2017). Kur'an'a Göre Hidayete Ermede İnsanın Rolü. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 358-384.
- Yavuz, Y. Ş. (2003). Mehdilik. *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (s. 371-374.). içinde
- Yiğidoğlu, M. (2012). Yahudi İdeası: Kral Mabedinden Kral Devlete. *Electronic Turkish Studies*, 1207-1215.

Yılmaz, M. S. (2016). Ahit Geleneğindeki Mesih Kavramının Anlam Serüvenine Genel Bir Bakış. *Journal Of İslamic Research*, 311-322.

Yusuf Şevki Yavuz, Ed. (2017). *Beklenen Kurtarıcı İnancı*. İstanbul: Kuramer Yayınları.

Yücel, A. (2014). *Hadis Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Yılmaz ÇAPA

Doğum Yeri ve Yılı : Isparta/1991

Medeni Hali : Bekâr

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi 2010-2016

Yüksek Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim
Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı 2016-2018

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi : 1.İngilizce / YÖKDİL-67,5

İş Deneyimi : Özel Isparta Arı Eğitim Kurumları/Din Kültürü
ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği 2017-